

36ko Gerra. Iraileko kronika: 1.000 fusilatu Gipuzkoan

ARGIA

2006ko irailaren 24a | LXIX. urtea | 2.055 zenbakia | 3,50 euro

Miriam Ocariz,
moda diseinatzailea

“Lehen lau arropa
aukeratzen genituen, baina
horiek oso gureak ziren”

Alain Rousset Akitaniako presidentea

“Euskadi, Nafarroa
eta Akitaniak Europako
erregio bat osatzea
nahi nuke”

ASTE HONETAKO

zozketa

Lurdes Leria Studio

Harpidedun batentzat
ile-apainketa eta estetika saioa

La Salle etorbidea, 8
Andoain GIPUZKOA

Tel. 943 300 360

1

Urruti Sport

Bi lekuko parapentean
hegaldia, bi lagunentzat

J.M. Soroa, 20
Donostia GIPUZKOA

www.urruti.com

2

JOLASTOKI JATETXEA

Jolastoki Jatetxea

Afaria
bi lagunentzat

Makalen etorbidea 24, Neguri
Getxo BIZKAIA

www.jolastoky.com

3

AQUARIUM
DONOSTIA-SAN SEBASTIAN

Donostiako Aquariuma

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Carlos Blasco de Imaz Plaza, 1
Donostia GIPUZKOA
www.aquariumss.com

4

Badakit edizio berritua

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

UZTARTZA ATERPETXEA

- Alfonsito Vila Garzia (Santurtzi)

ISTILU BANAKETAK

- Manuel Arregi Urrutia (Zestoa)
- Eurne San Martin Larrañaga (Eibar)
- Joxepane jatetxea (Zaldibia)
- Xabier Telleria Perurena (Tolosa)

KIROLPSIKOLOGIA

- Josune Irastorza Aizpeolea (Zegama)

OLABERRIAKO KARTINGa

- Lore Erriondo Korostola (Hondarribia)
- Ibon Barrenetxea Olasolo (Bilbo)
- Koldo Artola Iraeta (Zarautz)
- Alex Mungia Idarreta (Donostia)
- Bergarako Udal Euskaltegia (Bergara)

MUNDUKO IPUINAK ETA GARTXOT

- Jose Mari Ezpeleta Arenaza (Gasteiz)
- Mayi Iza Agirre (Hondarribia)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

Gaiak

- 15 Tawantinsuyu espedizioa. Felipe Quispe: "Guk ereindakotik jaso du Evok uzta".** Amets Arzallus.
19 Tawantinsuyu espedizioa. La Pazeko kartzelara. Sei zirrikitutatik begira. Amets Arzallus.

La Pazeko kartzela.

Iritziak

- 23 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
24 Jon Alonso. Ttakun (h)errenka.
25 Jakes Bortairu. Aukera berriak, arrisku berriak
26 Koldo Aldalur. Denboralea.
26 Sustrai Colina. Sekula ez.
27 Juan Joxe Petrikorena. Blokeoa.
27 Joxe Mari Ostolaza. Harrigarria.
28 Jexux Mari Irazu. Bertso Berriak Oroimenaren Legeari jarriak.

Miriam Ocariz.

Erdiko kaiera

- 33 Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
36 Ezpalak. Katixa Garate.
38 Denbora-pasak.
40 Ihesi. Gartzain, sakela bete gartzaina. Ainhoa Oiarzabal.
44 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Gartzain.

Termometroa

- 54 Bero-beroan.** Xabier Letona, Onintza Irureta eta Juan Mari Arregi.
56 Hitz gutxitan, zertan da mundua 2006ko irailean? Pello Zubiria.

10 | Alain Rousset

Akitaniako Erregio Kontseiluaren presidente sozialista

Ez omen zaio politikaren berriketa-lekuetan nabarmentzea gustatzen.

Mugitzea eta ibiltzea asko gustatzen zaio ordea. Alegia, Kontseiluaren egoitza atera eta Akitanian barrena kolektibo politikoei biltzea. Jakobinismoaren aurkako da eta deszentralizazioaren aldeko sutsua.

29 | Miriam Ocariz

Mayi Tolosa

48 | Kilometroak 58 | Azkena

Itsaso Ibarra

Jose Ignazio Ansorena

4 | 36ko gerra. Iraileko kronika

1936ko irailaren 13an Donostia frankisten esku geratu zen, eta horrekin batera Gipuzkoa guztia. Frankisten sistema errepresiboak Nafarroan bezala funtzionatu zuen eta ehunka pertsona fusilatu zituzten udazken hartan, isilpean eta ezkutuan. Hernanin dago hilobi handiena.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmentia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezereen harrera: Olatz Kortá.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Iñigo Azkona.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

36ko Gerra. Iraileko kronika

Epaiketarik gabe
fusilatu zituzten

Fusilenugarrek itzal gorriak utzi zituzten 1936ko udazkenean. Irungo batailaren ondoren ia Gipuzkoa guztia frankisten eskuetan erori zen eta Nafarroan frankistek egindako sarraskien lorratzari jarraituz, ehunka pertsona fusilatu zituzten, antza denez, epaiketarik egin gabe. Senideei "libre" utzi zituztela esan zieten, tiroen gatibu. Hernaniko hilerria, Oiartzungo inguruak, Donostiako Uria mendia... izen ezagunak dira horiek, 70 urte geroago, bertan dauden hildakoen gorpuak eta haien memoria berreskuratzeko ordua iritsi baita.

URKO APAOLAZA

HENDAIA, 1936KO IRAILAREN 5A. Prismatikoak Irungo zeru gorriari adi-adi begira daude, urrezko eraztunez jositako esku batek heltzen ditu. Irun sutan dago. Ikuskizun harrigarria da Frantziatik Hendaia "gerra turismoa" egitera joan diren burges aberatsentzat. 1936ko iraila hasiera hartan, bataila odoltsuaren ondoren, frankistek Bidasoako muga eskuratzea lortu zuten eta horrek Gipuzkoa guztia hipotekatu zuen. Donostiako azken defentsa lerroan borrokaldi batzuk izan ziren -San Marcosen, Santa Barbaran...-, baina erabakia hartua zegoen jadanik: Donostia ebaquatu eta hiria frankistei entregatuko zitzairen, alferrik zen kalez-kaleko borrokaldi zoroetan ibiltzea. Horrela, irailaren 13an, Lacar Terzioiko "Artaxoako Berrogeiak" hiriburuan sartu ziren inolako erresistentziarik aurkitu gabe eta hamabost egun geroago Deba eta Urola bailarak erreketete eta falangisten esku geratu ziren baita ere.

Ihesaldia sekulakoa izan zen, Nafarroako sarraskien zurrumurruek izututa milaka herritarrek alde egitea erabaki baitzuten eta Donostian esaterako, 80.000 biztanletik erdia besterik ez zen geratu, agintari frankistek aitortu zuten. Geratzea erabaki zuten askorentzat orduan hasi zen benetako amesgaiztoa, gerraren ondorengo gerra.

Errepresio aparatua martxan

Defentsa Batzorde Nazionalak uztailaren 28az geroztik "gerra egoera" deklaratu zuen eta ondorioz kode militarrean oinarritu zuen Justizia. Frankisten helburua herritarren gaineke erabateko kontrola zen eta agindu zorrotzak eman zituen horretarako. Negozioa egiteko egoera hartaz baliatu zenik ere izan zen; adibidez, *La Voz de España* egunkariak *La Voz de Guipúzcoa*ko egoitza okupatzeaz gain, egunkari errepublikarraren harpidedunak bereganatu zituen eta "abitsua" pasa zien: "Espainia salbatzeko Mugimenduaren ideiekin bat ez egiteagatik harpidetza baliogabetu nahi dutenek, idatziz adierazi behar dute hori". Jakina, ausarta edo inozoa behar zen izan nork bere burua salatzen.

"Mugimenduaren" aldeko ekitaldiak aldiro egin ziren hortik aurrera: desfileak, omenaldiak, prozesioak... eta herritarrek ekitaldi horietara joan beharrean aurkitu ziren. Hain zuzen, errepresio horretan talde politiko paramilitarrek buru-belarri kolaboratu zuten eta jakina da falangista eta erreketeeek atxiloteta ugari burutu zituztela hilabete horietan. Atxilotetak salaketa baten ondoren egiten zituzten normalean, baina askotan salaketa horiek ez zuten ideia politikoei zerikusirik izaten, gerra aurreko liskar edo diru kontuekin baizik. Giro zital horretan, herritar askok beren seme-alabak Falangeko *Margarita*

Ondarretako kartzelan pilatuta zeuden preso asko fusilatu egin zituzten, 1936ko iraila eta azaroa artean. Ondoko irudia negu horretan aterata dago: atxilotuek burua makurtzen dute argazkia ateratzerakoan.

edo Reketeko *Pelayo* sartu zituzten, euren gaineko susmoak arintzeko.

Epaiketak gabe fusilatuak

Ez dago zehazterik, oraingoz behintzat, zenbat pertsona fusilatu zituzten Gipuzkoa frankisten esku erori eta hurrengo hilabeteetan, baina agian, mila inguru izan daitezke; hilketa gehienak iraila amaiera eta azaroa erdira arte burutu ziren leku jakinetan —adituen ustez Hernani eta Oiartzunen daude hilobi handienak—. Gerra hasi besterik egin ez zenez, sistema judizial eta politiko finkorik ez zegoen eta fusilamenduak proze-

su judizialik pasa gabe egin zirela uste da, isilpean. Dударik gabe, horrek senideen ezinegona eta samina areagotu zuen; kartzelara janaria edo arropak ematera joan eta “libre” zeudela esaten zieten, azkar ikasi zuten zer esan nahi zuen horrek, gauean ziegatik atera eta fusilatu egin zituztela alegia.

Dena den, epaiketak egin ez izanak ez du esan nahi fusilamenduak nola hala egin zirenik. Ikerlari batzuek diotenez ondo pentsatutako hilketak izan ziren haiek eta horregatik uste dute froga dokumentalek nonbait egon behar dutela. Tamalez, oraindik zailtasun handiak daude artxi-

RELACION nominal de los enterramientos colectivos que existían en la demarcación de este Puerto, expresiva de antecedentes.-

Nombres y apellidos	Fecha del fallecimiento		Lugar en que se hallan enterrados	Observaciones
	Día	Año		
on Martín Lecuona Behaveguren	9	Octubre 1.936	cementerio de "errandi	Ejecutado por los "nacionales
on Servacio Albisu Midesaur	9	Octubre 1.936	Idm.	Idm.
on José Kristiano Olaso	18	Octubre 1.936	Idm.	Idm.
on José Idarraga Larrauri	18	Octubre 1.936	Idm.	Idm.
on Celestino Onaindia Zubizar	28	Octubre 1.936	Idm.	Idm.
on José María Alizalde Zubiri	18	Octubre 1.936	Idm.	Idm.
on Sabino Alustiza	27	Octubre 1.936	Idm.	Idm.

NOTA.- Se hallan enterrados juntamente con los reseñados anteriormente unos 190 individuos mas aproximadamente, cuyos nombres se desconocen totalmente los cuales tambien fueron ejecutados por las Fuerzas Nacionales.

Hernani 17 de Junio de 1.958
El Cabo 1º Comandante Puerto actual

C. Sarrion
Luis

HERNANIKO UDAL ARTXIBOA

Hernaniko hilerrian "nazionalak exekutaturiko" 200 lagun inguru daudela esaten duen Guardia Zibilaren agiria.

boetako zenbait eduki arakatzeko, nahiz eta urte batzuetatik hona gauzak asko aldatu diren alde horretatik.

Ondarretako horma hezeak

Donostiako portuan nahasmena nagusi zen irailaren lehen egunetan. Santa Barbarako baterien danbatekoak entzun zitezkeen eta jendeak kosta ahala kosta egin nahi zuen alde Easo Ederretik. Nahasmen hura ikusita, Joan Antonio Irulegik etxera bueltatzea erabaki zuen. Ez zuen ezer txarrik egin, beraz, ez zioten ezer txarrik egingo. Hura zen bere logika. Irulegik Intza izeneko taberna zuen Donostiako alde zaharrean, aberzale askoren bilgune, eta bertan jarraitu zuen lanean, harik eta San Bartolomeko atxilotze gunea eraman zuten arte. Bertan pasa zituen hainbat egun, baina familiaren gestioei esker askatu egin zuten. Ez denbora askorako ordea: "Igande batez, eskapularioa soinean zeramaten nafar erre-kete batzuk tabernara etorri eta Ondarretara eraman zuten" dio Miren Itziarrek, haren alabak. Ondarretan galdu zuten betirako haren pista.

Haizearen Orrazira bidean harri koxkor batzuk ikusi daitezke oraindik paretari itsatsita, olatuen indarrari eta denborari aurre egiten. Ondarretako kartzelaren arrastoak dira. Presondegi hori Gipuzkoako handienetakoa zen, eta bertan pilatu zituzten atxilotu gehienak. Baina horretaz gain, atxilotze gune gehiago zabaldu zituzten Donostian: Boulevardeko *checka*, Zapatari eta Prim kaleko egoitzak, Gobernu Zibileko

Nafarroa

Altamenduaren zilborra izanagatik-edo, fusilatutakoen kopurua izugarritzakoa da Nafarroan, 3.000 pertsona baino gehiago hil zituzten 1936ko udatik aurrera. Duela urtebete, Fustiñanako Bardeetan fusilatuak izan ziren hainbat murtxantearren hezurrak atera zituzten lurpetik. Pauso txiki bat da, baina erretagoardian hil zituzten nafar askoren gorpuak oraindik ez dira agertu.

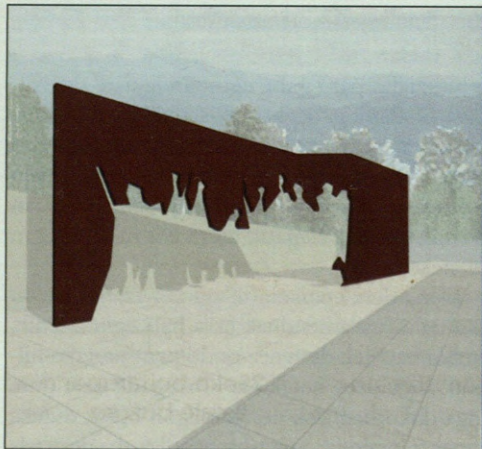
KUTXA FOTOTEKA

Donostia, irailaren 13a. "Artaxoako Berrogeiak" Diputazioan bandera hori-gorria jartzen.

eraikina, San Bartolome... Azkeneko leku honetara eraman zuten urriaren 2an Manuel Garbizu pasaitarra. Falangista batzuk joan ziren bera atxilotzera eta hortik hamar egunera fusilatu zuten Hernanin, heriotza aktan jartzen duenez "liberazio gerran suzko armaz zauritua" hil zen Garbizu, fusilatu zutela esateko modu sarkastiko bat besterik ez zen hura.

Hernaniko hilibia

Donostiatik hamar kilometro ingurura dago Hernani, hiriburutik gertu beraz. Agian horregatik izan ziren Gipuzkoako herri industrial horretan fusilamendu gehientsuenak. Udal artxiboan gordetzen den Guardia Zibilaren dokumentu batek dioenez 200 lagun inguru daude bertako hilerrian lurperatuta, horien artean Onaindia eta *Aitzol* apaizak. Aranzadik saiakera egin zuen 2003. urtean hildakoak bertatik ateratzeko, baina uste dute obra eta lur mugimendu asko jasan dituen hilerriko beste leku batean lurperatu zituztela gorpuak eta horregatik erabaki dute bere horretan uztea. Horren orde, monumentu bat jarriko da hilerrian, fusilatutako pertsonen omenez.

1936ko gerran frankistek hil eta desagertarazitako guztien omenez.

Hernaniko Udala

1936ko Gerran epaitu eta fusilatutako en espediente gehienak Ferrolgo Artxibo Militarrean daude, baina oraingoz ez da Hernanin eraildako en izenik aurkitu. Dena den, handik eta hemendik ateratako datuen bidez, fusilatutako en izen ugari berreskuratu dituzte jadanik eta senideen testigantzak funtsezkoak izan dira puzzlea osatzeko. Izan ere, 70 urte geroago, ez dira gutxi fusilamendu haien inguruan guganaino iritsi diren istorio eta kontuak. Esan izan da Galarreta izeneko parajeen fusilatu eta zabor gurdian sartuta eramaten zituztela gorpuak hilerria, baina badirudi hilketa gehienak Hernaniko hilerrian bertan egin zirela. Ondoko etxean bizi zen Goia familiak gertutik bizi izan zituen fusilamendu haiek; egunez hilobiak egiten aritzen ziren eta etxeko alaba Josebek hilobi horiek kontatzen zituen, horrela jakiten zuten, gau beltzeko tiro hotsak entzutean, zenbat pertsona hiltzen zituzten egun bakoitzean.

Elizgizonak: "gurutzadaren" beste biktimak

"Turricastilloren fusilamendua, oso larria. Zein da hutsegite horren arduraduna? Justizia". Horrela idatzi zuen Lacoume aitak, Ondarretako kartzelako jesuitak. Jorge Iturricastillo apaiza 1936ko azaroaren 8an fusilatu zuten eta hura izan zen zerrenda luze baten azkenekoa. Urria eta azaroa artean dozena bat elizgizon hil ziren

Goitik behera: Galerna frankisten esku; Aitzol apaiza (hitzaldia ematen) eta Jose Mari Elizalde, biak Galernan harrapatu zituzten.

36ko Gerra. Iraileko kronika

frankisten eskuetan, nazionalistak izatea leporatuta. Euskal kleroa matxinatuen jomugan zegoen Gerra hasi zenetik, apaiz asko abertzale sutsuak baitziren eta Gipuzkoan nahiz Bizkaian "Gurutzadak" irabazi ez izanaren errua beraiena zela uste baitzuten militar eta karlista askok.

Apaiz horien kontrako azpijokoak laster hasi ziren. Mateo Mujika Gasteizko apezpikua paretik kendu zuten nahikoa egin ez omen zuelako eta Gomá kardina-

laren txosten erabakigarri baten ondoren fusilamenduak hasi zituzten: Gerbasio Albisu eta Martin Lecuona erreteriarak lehenik eta beste asko gero, tartean hiru arrasatear -Ramiro Llamas komandante eta epaile bereziaren izena ageri da hilketa horien atzean, gero, ezkutuko arrazoiengatik, kargua kendu bazioten ere-. Fusilaturiko apaizetan ezagunenetakoa Jose Aristimuño Aitzol du. Errepublikara garaian mugimendu abertzalean gogoz hartu zuen parte Aristimuñok eta Gerra hasitakoan mugaz bestaldera pasatu zen. Nolanahi ere, itzultzea erabaki zuen, baina Bilbora zihoala harrapatu zuten, Galerna izeneko ontzian.

Galerna: frankistei saldutako bakailao ontzia

El Diario Vasco, 1936ko urriaren 17a: "Galerna ontzia harrapatua izan da, korrespondentzia eta zenbait bidaiari maltzurrekin, horien artean

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak:

Helbidea: Posta kodea: Herria:

Herrialdea: Jaioteguna:

N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa:

Titularra: N.A./I.F.K.:

Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:

Entitate: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:

Data: Sinadura:

aukeratu zure ongi etorri oparia

"Garxot" komikia

"Lauburua" mahai-jolasa

"Txoriak txori" lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara*

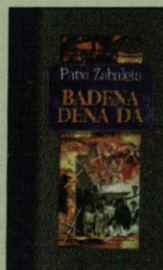
Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 P.K. - 20.160 Lasarte-Oria

Literaturaren argitan

(Patxi Zabaleta. *Badena dena da*.

Txalaparta 1995)

(N)ondarrak?

-(...) ez al da Altxamendu Nazionala deitzen duguna erailketa, mendeku, lapurreta eta gorrotoaren atzapar gainean onarritzen? Nora goaz?

-Zer uste zenuen bada? Guduetan beti lan zikina norbaitek egin behar izaten du. Aurrekaldean hotz egiten

badu, atzekaldea ezin daiteke irakiten eduki!

Iruñeko Artzapezpiku Martzelino Olaetxea eta Altxamenduaren antolatzaile Emilio Mola jeneralaren arteko elkarriketaren pasarteak duzue. Irakurleak asmatuko du nor den nor solasaldian.

Badena dena da Patxi Zabaletak XX. mendeaz idatzi trilogiaren bigarren parte da. Eleberraren eszenatokiak Nafarroako bi herri, bata mendialdean bestea Erriberan, gertakariak Gerraren lehendabiziko urte erdia hartzen dute. Nafarroan, gerra frontetik izan ez zuen herrialdea, hiru mila eraildako, maiz, politikarekin zerikusirik ez zuten arrazoiak tarteko. Ondoren isiltasuna, ahanztura, non da anaiaren gorpua? Non dira, aita zenaren hezurak? Egun ere, hirurogeita hamar urte pasa eta gero, hilobiak agerian. Nondarrak dira horien arrastoak?

Lan honetan, Zabaletak datu ugari eskaintzen ditu, Olaetxea eta Molaren arteko solasaldiaren gisakoak, gertagarriak edota gertatuak. Era berean, eta hori da idazle honen ezaugarrietako bat, literatura, hipotesiak baino, tesi historikoak plazaratzeko baliatzen du.

Fusilatzeekin zerikusirik duten beste bi lan, aurreko *Literaturaren argitan*-ean aipatu *Martiria* ipuina, eta Pablo Sastrearen *Mariaren Mendea* (Susa 1992) liburuaren hasierako pasarteak.

Bestalde, eta fusilatzeaz ari garelarik, ezin ahaztu, Andoni Egañaren *Pausoa noiz luzatu* (Alberdania 1998) liburuaren 16. kapituluak. Irakurleak mugak gainditu ditugula iritziko dio, izan ere, Garcia Hernandez eta Galanen fusilatzeaz ari da 1930eko Oskan (Huesca), alta, uste baino harreman estuago dauka gurearekin.

Hernani eta Ondarretako gertakariak hainbat lan daude gatzeleraz eta antza denez Hernaniko labeena ez omen zen literatura izan, gertakariak orririk utziko al dute gure literaturarako? Ez da gugana heldu gerezi denbora. Oraingoz.

Patxi Larrión

DANI BLANCO

Hernaniko hilerrian kriptak bat eraiki zuten 1977an, bertan daude 1936an fusilatu zituzten askoren izenak.

Aitzol, apaiz separatista astakirtena". Horrelaxe deskribatu zuen egunkari donostiarrak Galernaren harrapaketa. Egia esan, Galerna ez zuten harrapatu, frankistei saldua izan zen, eta horrekin batera saldu zituzten bertako bidaiarien biziak. Hala, hori baieztatzen duten German Gomez kapitainaren deklarazio batzuk azaldu dira Avilako Artxibo Militarrean. Galernako 40 bidaiariak eta tripulazio osoa Ondarretan sartu zuten eta egun bat beranduago hasi ziren fusilamenduak. Zenbait iturrien arabera bidaiari guztiak hil zituzten, baina datu hori ez da oso fidagarria; dena den, hamabi lagun behintzat fusilatu zituztela ziurtatu daiteke.

Jose Mari Elizalde Baionan igo zen Galerna ontzira. Komertziala izanik Gerrak Bartzelonan harrapatu zuen; baina ahal izan bezain laster Iparraldera joan zen, Donostiara itzultzeko asmoz. Bere alaba Conchita ondo gogoratzen da aita fusilatu zutela jakinarazi zioten egunaz, lau urte besterik ez zituen arren: "Usoz enpresako nagusia azaldu zitzaigun berri emanez eta amak oihuka eta negarrez besarkatu gintuen ahizpa txikia eta biak".

Galernako atxiloteten testigantza bakarra Jean Pelletier izeneko hegazkin pilotu frantsesarena da. Pelletierrek justu-justu salbatu zuen bere bizia eta Ondarretan pasatakoa memoria batzuetan idatzi zuen. Pilotuak azaldu zuenez, bera torturatu egin zuten eta *Aitzol* apaiza odoletan ikusi zuen bazter batean; gau horretan ziegatik atera eta kamioi batean sartu zituzten atxilotuetako asko, baina bera azken momentuan libratu zen

WWW.GIPUZKOA.1936.COM

kamioira igotzetik. Gero Hernanira bidean jarri zen ibilgailua, han fusilatu zituzten guztiak.

"Gorria da, senarra fusilatu zioten"

Hernaniko hilerrira sartu eta eskuinera malda bat jaitsita aurkitzen da fusilatuen hilobi komunak, haritz baten gerizpean. Hala ere, urte askoan fusilatu guztiak beste leku batean zeudela pentsatu izan da, hilerriaren beste aldean. Frankismo garaian lore sortak jartzen zituzten leku hartan ezkutuan, baina 1977an kriptak bat eraiki zuten eta gaur egun fusilaturiko askoren hiliarriak ikus daitezke bertan. Jose Luis Gonzalezek askotan bisitatu zuen toki hura gazte garaitan, bere amona Nieves Ochoa bertan fusilatu zutela uste izan baitute beti. Nieves Ochoa Vianakoa zen izatez, baina Donostiako Egia auzoan bizi zen. 1936ko urriaren 1ean atxilotu eta hortik gutxira fusilatu zuten, senideen ustez norbaitek dirua zor ziolako; alabak hileta egin nahi izan zion, baina ez zioten utzi. Urtebete beranduago, Ato txako frantziskotarren komentuan fusilatuen aldeko elizkizun bat egingo zela jakin zuten eta hara joan ziren azkenean. Elizkizun hori antolatzeko Paulina Alustiza zegamarra ibili zen, bere senarra ere fusilatu egin baitzuten Gerra hasieran. Ez zitzaion merke atera, atxilotu eta hainbat hilabetez preso eduki zuten elizkizuna antolatzegaitik, "frankistek jazarria bizi izan zen", dio haren senide batek.

Izan ere, fusilatuen familiarrek gizarte osoaren gaitzespena jasan behar izan zuten urte asko-

Eskuinean, Hernaniko hilerririko atarian dauden bala arrastoak. Bertakoen esanetan, fusilamenduen ondorio dira arrasto horiek. *La Voz de España* egunkariak *La Voz de Guipuzcoa*-ren Donostiako instalazioak eskuratu zituen (ezkerrean).

DANI BLANCO

an, denen begitan "gorriak" zirelako. Esaterako, Carlos Benito Rodriguezen kasua adierazgarria da. Madrilen jaio baina Pasaiara ezkonduko gizon ezkertiarra zen Rodriguez, senideek diotenez Donostiako Tabakalerako langile batek salatu ostean fusilatu zuten. Behin, emazteak langile hori aurrez aurre ikusi zuenean, isilik ezin egon eta bere senarraren heriotza leporatu zion; orduan langile honek emaztea bera ere salatu zuen, baina zorionez emakumeak heriotzatik libratzea lortu zuen.

Ukatutako duintasunaren bila

2002ko irailean Aranzadiko arkeologoei bi fusilaturen gorpuak berreskuratu zituzten Zaldibian. Geroztik eskaera ugari jaso ditu elkarte honek eta beste zenbait lekutan egin dituzte indusketak; azken aurkikuntza Burgoseko Lerma herrian egin dute, Debako gazte baten gorpuzkinak atera dituzte bertatik. Izan ere, Euskal Herria Gerra garaiko hilobiz beteta dago. Bitartean, instituzioek frankismoaren biktimen inguruko lege polemikoak sustatu dituzte (ikus *ARGIA*ko ale honen Bertso Berriak atalean, *Oroimenaren Legeari jarriak* bertso sorta). Bestalde, Nafarroako Gobernua ez dirudi laguntza edo babesik emateko prest dagoenik. Guzti horren aurrean, fusilatuen senideen elkarteek memoria historikoa berreskuratzeko garaia badela diote eta 70 urtez haien familiarrei ukatu zaien duintasuna aldarrikatzen dute ozen. ■

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

aurrera doan
herria

ETXEBIZITZA ETA GIZARTE
GAETAKO SAILA

Oroimen bizia
1936 - 2006
Memoria viva

• PERTSONAIA •

«Deszentralizatzaile erradikala naiz»

Akitaniako presidentea ziur dago Frantziako hauteskunde presidentzialetarako kanpainan deszentralizazioa eztabaidatuko dutela. Askotariko ezkerren (*Gauche pluriel*) gobernuaren aldeko da.

Lehenik, alta, PSk lan handia egin eta bozak irabazi behar dituela erran digu. Erregioak eta hiri-aglomerazioen egiturak ditu gustuko, departamendua aldiz zaharkitua ikusten du. Euskadi-Nafarroa-Akitaniak osaturiko erregioa nahi du Europa sozialago batean. Adeitsu eta begirunez hartu gaitu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Iñigo Azkona

Zein da gaur egungo Frantzian, erregioak izateko arrazoi politikoa?

Lehenik eta behin gure historia azpimarratu nahi nuke, gure historiak gure herrialdea zentralizatu

du. Erregeek lehenik, enperadoreek gero eta Errepublikak azkenik. Horri guztiari jakobinismoa deitzen zaio. Kultura zentralizatu jakobinista hau bertan behera uztea zinez zaila da Fran-

Nortasun agiria

Alain Rousset 1951ko otsailaren 16an jaio zen, Chazelles sur Lyon herrian (Loire Departamendua). Ezkondua eta bi seme-alaben aita. Zientzia politikoak eta goi-mailako ikasketa juridikoak eginak ditu. Alderdi sozialistako (PS) kidea da. Akitaniako Kontseiluaren presidentea da, baita Frantziako Erregioen elkartearen presidentea ere. **PSren ildo jakobinistaren aurkakoa da.** Presidentziarako hautagai sozialista Estatuaren deszentralizazio politikan serioski engaiatzea nahi du. VI. Errepublika sortzearen aldekoa da, baldin eta Frantzia deszentralizatzeko bada. Ez ditu VI. Errepublika eta Konstituzio berria nahi, lehen ministroari botere gehiago emateko soilik bada. Frantziak erreformak egiteko duen zailtasunetik ateratzea funtsezko jotzen du, blokeotik ateratzea; gizartea ere blokeatua ikusten du. Oso gustura etortzen da Ipar nahiz Hego Euskal Herrira. Euskal sukaldaritza biziki maite du, arraina bereziki. Kirolerako asti gutxi du. Bizikleta du gustuko kirola eta Juan Jose Ibarretxe lehendakariarekin hitzemandako itzulua burutzea igurikitzen du.

tzian. Alta, erregioetako presidentek nahiz herrietako auzapezak egoera aldatzeko gogoz ari gara.

Hori horrela, ez ote dira Erregioetako Kontseiluen egiturak aldatu behar?

Hasteko, ezinbestekoa da erregioek ditugun eskuduntzen erabilpena bururaino eramatea, hots, geure baliabide ekonomiko-politikoak ehuneko ehun garatzea. Estatuak eskuduntzak eman dizkigu baina eskuduntzak lantzeko moldean ez dago argitasun nahikorik. Konparazione, industriaguneei buruzko

bilera batean parte hartu dut gaur, Euskal Herriko Inasmet erakundeak antolatua. Gurean gune hauetako erabakiak Parisen hartzen dira oraino. Espainian aldiz ez da horrela. Euskadikoak Gasteizen hartzen dira, ezta? Beraz, ez dira Erregioetako Kontseiluen egiturak aldatu behar bereziki, eskuduntzak kudeatzeko modua baizik.

Akitaniako Kontseiluaren eta Estatuaren arteko Proiektu Kontratuan desadostasunak izan dira berriki. Zer dela-eta, zure ustez?

Komeni da hitzarmen hau (Contrat de projet Etat-Région) zer den argitzea, kolektibitate erreionalen boterea eta rola sarritan nahasten baitira. Eragiketa bat egin behar dugunean usu nahasten ditugu estatu, erregio, departamendu eta komunak –herrien– helburuak. Frantziako politika oso konplikatua da. Plan hitzarmen hau Michel Rocard lehen ministro ohiak eratu zuen 80ko hamarkadan. Erregioen aurrekontuak hantitzea eta sei urterako sinatzea erabaki zen orduan. Frantzia arras zentralizatu honetan, geure azpiegiturak, nekazaritza zein irakaskuntzarako finantza-jarduera proiektuak hitzarmen koherente honen bidez erabakitzen ditugu.

Aurrekontuaren %20 gutxitua izan da ordea.

Baiki. Gutxitua izan da Estatuak finantza arazo oso larriak dituelako eta arazo politikoak ere oro har. Egungo Gobernuak Erregioetako Kontseiluen gaintik pasatzen da, baita hiri, herri edo departamenduen gaintik ere. [UMPko] Gobernuak Proiektu Hitzarmenaren koherentzia puskatu du.

Erregioeko presidente gehienak sozialistak izateak ba al du zerikusia?

Ez da funtsezko arrazoia. Gauzak konplikatuagoak dira, egoera larriagoa da. Estatuaren aurrekontuetan krisi finantzarioa dago eta gobernuak den-dena kontrolatu nahi du. Frantziak bere politika ekonomikoa berritu behar du horregatik. Esaterako, Espainian langabezia jaisten ari da, Akitaniako langabezi tasa gure auzo diren lau probintzietan [Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroa] baino hiruzpalau bider handiagoa da. Euskadi eta Nafarroako aktibitate ekonomikoa askoz sendoagoa da gurea baino.

Ezkerraren eta eskuinaren arteko lehia politikoak eragiten du oraingo Gobernuaren jarreretan alta. Nolabait ere... Erregioetako presidente gehienak sozialistak izanda, badago gure gaintik pasatzeko nolabaiteko nahia. Izan ere, hitzarmen hauen bidez proiektu eraginkorrak guk geuk garatzea, Erregioaren antolaketaren kudeatzaile nagusiak gu bihurtzea onartezina da Estatuaren aparatuarentzat. Estatuak Erregioetako kolektibitate guztiak maila hierarkiko berean atxiki nahi ditu. Ez gaude Espainiako kasuan, ezta hurrik eman ere.

Ikus dezagun Frantzia Europaren testuinguruan. Zer iritzi duzu hizkuntza gutxituekiko duen jarraz, euskararekin kasu?

Frantziako Gobernuak Europako Kontseiluaren hitzarmena berretsi ez izana deitoratzen dut. Alabaina, Erregioeko Kontseiluak euskal

Alain Rousset

● Alain Rousset

hizkuntzaren ikasketa eta erabilpena sustatzen ditu. Frantziako Gobernuak Euskal Herriaren-tzat sortutako Hitzarmen Berezia deituarekin (Convention Special) amini bat onartu du eus-kara. Gure desioa da gauza bera egitea okzita-nierarekin. Britainiako Kontseiluaren presi-denteak ere bretoieraren ezagutza eskatu du. Populuek beren berezitasunak aldarrikatzeko gero eta nahikari gehiago agertzen dute eta ados nago.

Zer iritzi duzu Ipar Euskal Herriko populazioaren aldarrikapenei buruz? Euskal Departamendua, Laborantza Ganbara, Euskal Unibertsitatea, euskararen ofizializazioa, besteak beste.

Horiek guztiak errebindikazioak dira, hainbat hautetsiren eta jende askoren sostenguz. Baina denek ez dituzte aintzat hartzen. Egia da Fran-tziako Euskal Herrian gai horien eztabaida dagoela, baina eztabaida hori urrun samar dago gure Kontseilutik. Ez naiz horri buruzko erantzun zehatz bat emateko gauza, demago-gia egingo nuke nire kargutik. Niri axola zaida-na Erregioa da, kolektibitateen arteko elkarla-na, arazo ekonomikoak eta kulturalak herriko etxeetan eta gure Kontseiluan sustatzea, bene-tako aurrerakuntza Erregioaren egituren bitar-tez etorriko baita. Ekonomia eta kulturaren beharrak hurbiletik segitzea axola zait. Konpa-razione, Zuberoan gaztaren ekoizpena indar-tzeko proiektu bat dagoela? Bada, eragile eko-nomikoekin batera aritzea da nire zeregina, baita ikastolen edo Baionako Unibertsitatearen eskakizunetan laguntzea ere. Zeregin horiek naturaltasun osoz betetzen ari gara gainera.

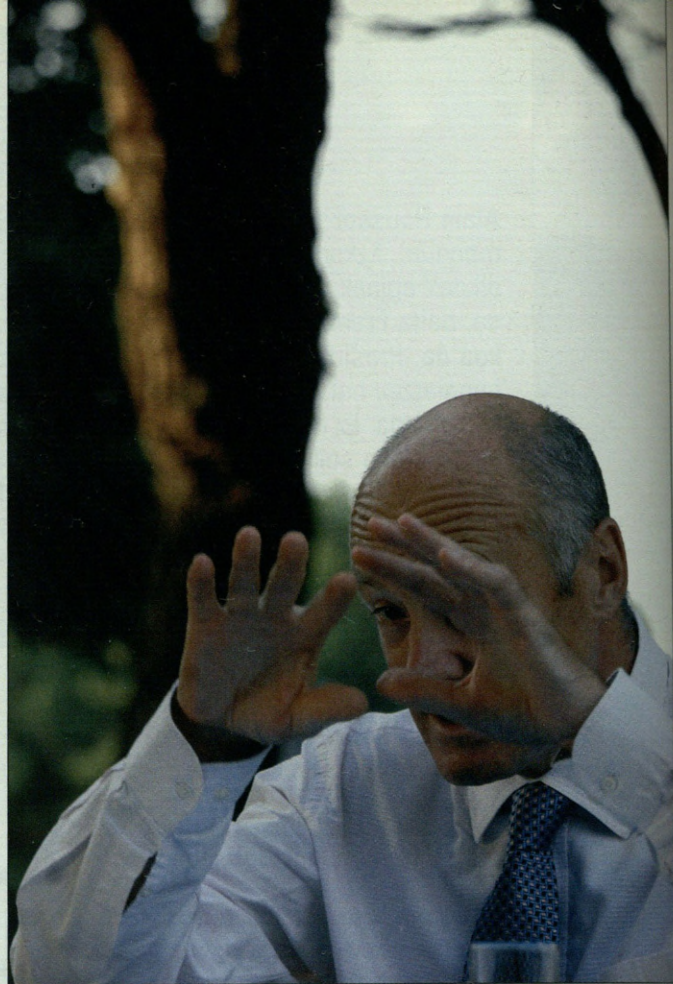
Departamenduaren egiturak ez zaitu asebetetzen. Departamenduaren egitura aspaldikoa da, zaharra. Ez dut eztabaida horretan sartu nahi, ez dut berau oztopatu nahi ere. Egitura honen funtzioa aldatu beharko litzatekeela uste dut, politikari askok kuestionatuta dago honezkero.

Laborantza Ganbara hor dago halaber. Pirinio Atlantiarrak Departamenduko Jean-Jacques Lasserre presidenteak behinola Erregioaren laguntza geldiarazi zuen.

ELBren (Euskal Laborarien Batasuna) eskae-rari emandako laguntza izan zen. Erran behar dut hasteko, ELB auzitegien aitzinean dagoela Laborantza Ganbara afera dela eta...

Zer iritzi duzu horri buruz?

Auzia Justiziaren esku den bitartean guk nekez egin dezakegu ezer. Guk laborarien beharrak egituratzeko hainbat dossier landu ditugu, ELB sindikatuaren ordezkaritza eta eragina nekazari-tzan aintzat hartzen dugu, bistan da. Baina zaila zait Laborantza Ganbaraz iritzirik ematea, gai minbera da, jarrera anitzak daude bere inguruan, ez dut nire kargua afera horrekin lotu behar.

Presidente-rako bere hautagaia: Ségolène Royal

"Frantziako erregioetako elkartearen presidentea naiz eta hautagai sozialistek deszentralizazioari buruz dituzten iritziak eta asmoak entzun nahi ditut. Ségolène Royal [Poitou-Charentes erregioaren presidentea] ondo ezagutzen dudana hautagaia da, oso hurbilekoa daukat, bere desmartxa politikoa laket zait. Printzipioz bera da nire hautagaia".

Hego Euskal Herrira joanez. Juan Jose Ibarretxe lehendakaria ezagutzen duzu. Euskal auzia ere bai? Zein neurrian segitzen duzu?

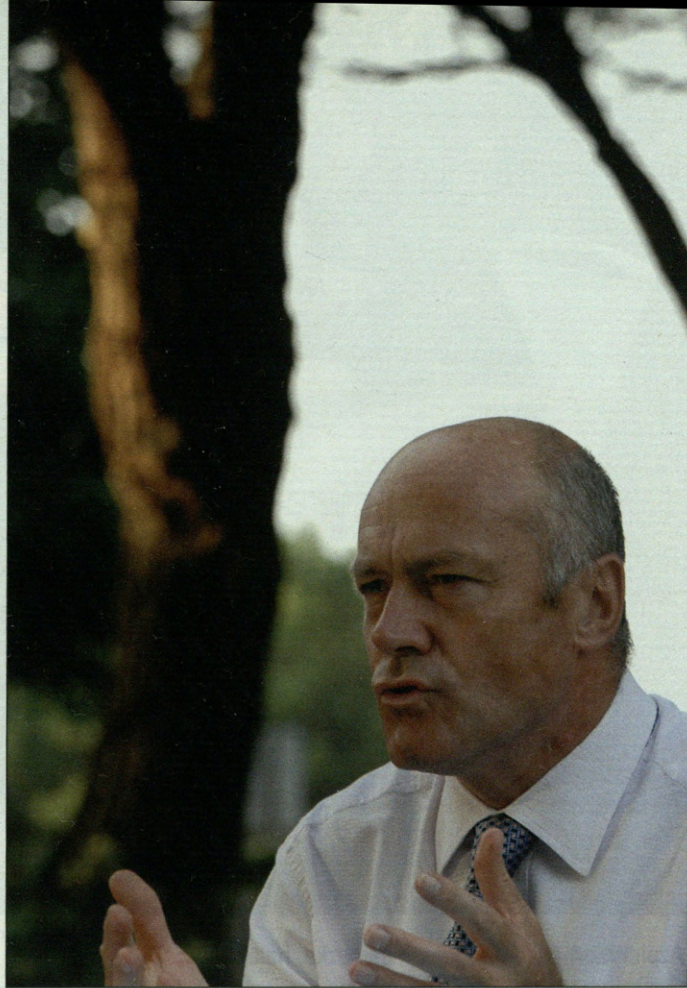
Ez dut ezagutzen gaia hurbiletik, badakit Iba-rretxe lehendakaria bake eta normalizazio pro-zesuan berebiziko lana egiten ari dela. Badakit atentatuen gelditzeak lasaitasun unea ekarri duela eta asko dagoela jokoan.

Nicolas Sarkozy barne ministroak Frantziak edo-zein negoziatziotik kanpo izan behar duela esan du.

Ez naiz Nicolas Sarkozyren lekuan. Segurta-sun alorrean —polizia eta justiziaren lana ain-tzat hartuta— onena desiratzen dut Frantzia eta Espainia arteko harremanetan, baita Akitania eta Euskadiren artean ere. Desiratzen dudana da gure erregioen arteko harremanak garatzea bakea erdiesteko. Eta horretarako are gehiago lan egiten eta elkar ezagutzen saiatzen naiz.

Ba dago, hala ere, Alain Rousset eta Juan Jose Ibarretxeren arteko harreman politikoa areago-tzea eskatzen duenik, baita indartzeko bitarteko gehiago eskatzen duenik ere. Nahikoak al dira baliabide juridiko-politikoak?

Egia da, ez dugu nahiko lan egiten elkarrekin, eta Juan Jose Ibarretxe nire iritziarekin bat datorrelakoan nago. Askoz ere urrutiago joan gintezke, eta ez bagoaz ez da bitarteko eskasak ditugulako, Mugaz Gaindiko Partzuergoa hor

dago. Alde anitzetako Plataforma jarri dugu abian azken urteotan: garraio-merkantziak itsasontzietan jarriko dituen, adibidez. Azpiegitura komunak garatzea daukagu, garraioaren afera esaterako. Akitaniako Kontseiluak ez badu unibertsitateetako aktibitate gehiago finantzatzen ez da legez ezin duelako egin. Ezerk ez digu oztopatzen unibertsitatean ekimen komunak garatzea. Tira, dagoeneko Bilboko eta Bordeleko Ingeniari Eskolak diplomak elkarrekin ematen ari dira. Badugu diru publiko komuna eta inork ez digu oztopatzen erabiltzea, Txingudi badiako hiriaren proiektua lekuko. Bitartekoak badira baina areago landu behar ditugu.

Nafarroara joanez. Bertako Gobernua eta Departamenduko Kontseiluaren -2x2 autobidea- proiektua gelditua dago.

Akitaniako Kontseiluak ez du lagundu Departamenduko Kontseilua proiektu horretan, Pirinioen gairi eta Baxenabarren barrena letorkeen bide zabal hori alegia. Pirinioak oso mendi malkartsuak dira eta proiektu hori ez dugu egokitzat jo kamioiak pasarazteko. Oro har, bide zabal horrek oso leku hauskorretatik pasa beharko luke eta populazioak ez du ongi ikusi. Bide berria behar den arren, gure alternatiba merkantzia gehiena trenbideetatik itsasontzietara sartzeari da, sistema koherenteena garraio astuna itsasoan barrena eramatea da.

GASTEIZ

Gasteiz hiribidean, irailaren 22tik urriak 8ra arte

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

*Bizi
irakurriz!*

Beraz, Akitaniak ez dio Jean-Jacques Lasserren asmoari jarraitu.

Azpiegitura asko eta bideak gainezka, hala ere. Garraio zati handiena trenbidetik eta itsasotik eramateko hiru garraio alternatiben arteko finantza-jardun orekatua lortu behar dugu. AHTz gain Espainiarekin lotu litekeen beste trenbide arin bat eraiki behar da. Adibidez, merkantziak Espainiatik eta Portugaletik datozelarik Gijon, Santander edo Bilboko portuetan hartu eta Baionara [Baionako portua Akitaniako Kontseiluaren eskuduntza izatera pasa da berriki] ekarri, hartara bideak arindu litezke.

Nola irudikatzen duzu Akitania, Euskadi (EAE) eta Nafarroaren geroa?

Bi konbikzio dauzkat. Lehen, Europaren erai-kuntza ziurtatu behar dela. Frantziak Europako eraikuntzarekiko duen jarrera ez da nire gustukoa. Bere jarrerak zerikusi gehiago dauka barne

Angeluko Chiberta hotelean bildu ginen: "Ez naiz guztiz ziur hemen egiten diren aldarrikapenak lurralde hau hobeto arautuko dutenez. Nik eztabaida Erregioaren egitura sendotze aldera eraman nahi dut", erran zigun Akitaniako presidente Alain Roussetek.

politikarekin bestelako gaiekin baino, pertsonalitate politiko batzuen rolak ere biziki eragiten du. Nire alderdian bertan ikusten dut hori. Sozialisten rola Europan ezberdina litzateke erreferendumean baiezkoak irabazi izan balu. Europako lehen ministroa edo kanpo arazoetarako ministroa bagenitu, baita Europaren egituretarako ministro bat izateko gauza bagina, Europa erakitzea errazago litzateke. Bigarrena: bilakabide horretan gure arteko harremana sendotu eta Euskadi, Nafarroa eta Akitaniak Europako erregio bat osatzea nahi nuke.

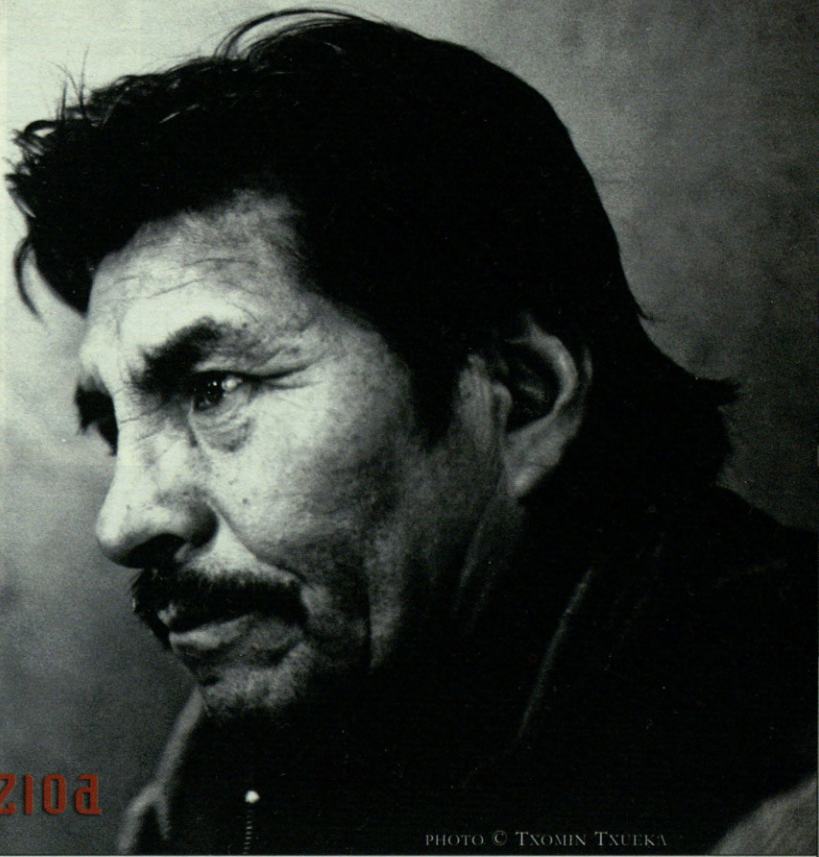
Beren arteko egitura bat ikusten duzu, beraz.

Bai. Ibarretxe eta Sanzekin lan egiteko prest naiz norabide horretan, Europaren mailan jarri behar dugu hirurok. Horretarako baditugu funtsezko egitura juridikoak, herri-aglomerazioek rol garrantzizkoa jokatzen dute dagoeneko. Estatuari bere izaera jakobinista aurpegiatzen diot, ni deszentralizatzaile erradikala naiz. ■

**gure!
artean!
euskaraz**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Felipe Quispe

Tawantinsuyu espedizioa

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

«Guk ereindakotik jaso du Evok uzta»

Felipe Quispe Huanca (1942, Ajllata), 80ko hamarkadan, Erdialdeko Amerikan barrena ibili zen gerrillak nola prestatzen ziren ikasteko. Boliviara itzultzean Tupak Catari Ejerzito Gerrillaria (EGTK) sortu zuen, eta 1990etik 1992ra arte gerrilla buru izan zen. Bost urte kartzelan egin eta gero, komunitatera itzuli zen, eta Pachakuti alderdi politiko indigena sortu zuen. 2005ean presidente izateko lehiatu zen.

AMETS ARZALLUS

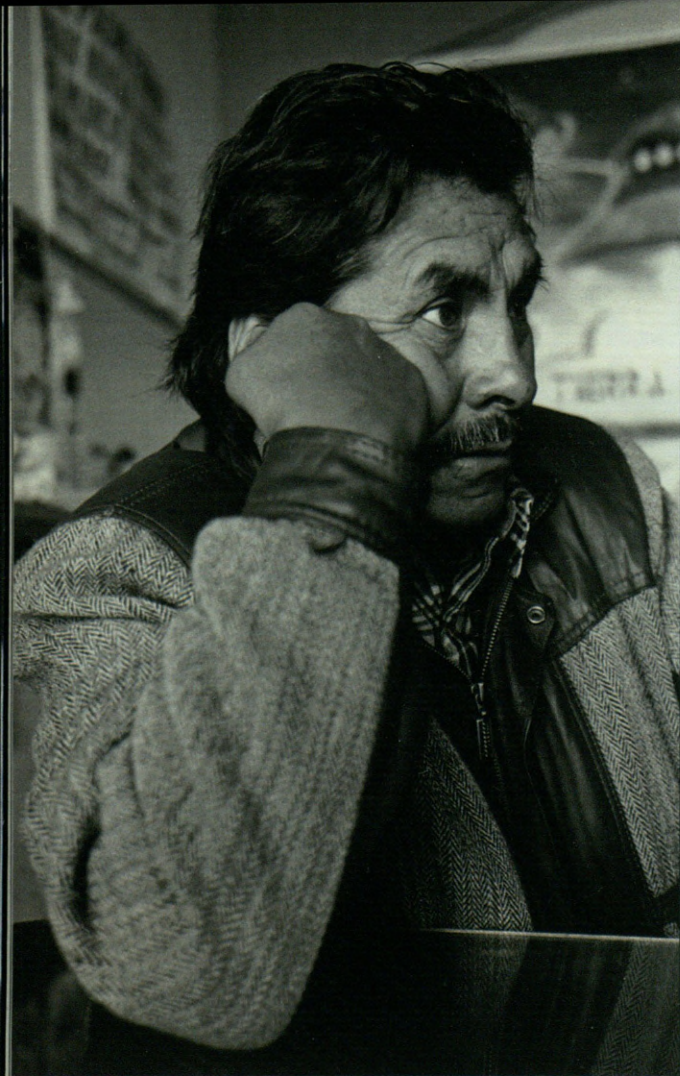
Argazkiak: Txomin Txueka

Nola bihurtu zinen animalia politiko?

Nire gurasoei beti entzuten nien: “Noiz arte izango gara gu manciatuak gutxiengo horrengandik? Gure lurretan kolonizatu dira eta haiek dira azienda handien jabe, lur handien jabe, aberastasun naturalen jabe, haiek gobernatzen dute herria. Egun batean guk gobernatu beharko dugu, eta autodeterminatu nazio bezala”. Hori zen nire gurasoen diskurtsoa eta haurrak gurasoengandik jasotzen du lehen herentzia politikoa. Beraz, hortik hasi, eta gero ni joan nintzen indioaren pentsamendu filosofikoan sakontzen.

Nola sortu eta landu zenuten pentsamendu indianista?

1970ean Nazio Askapenerako Ejerzitoa militante aktiboa Cheren heriotzatik aurrera. Baina egun batean liburu bat erosi nuen, *Partido indio de Bolivia*, Fausto Reinagak idatzia. Ispilu batek bezala begiratu zidan liburu hark. Ordura arte klase arteko borrokaz bakarrik ari nintzen gogoetan, ez nazioen arteko borrokaz. Orduan jabetu nintzen ni nazio indigena baten parte nintzela, nazio horrek bere lurralde propioa zuela, bere kultura propioa, bere hiz-

Polizia motak

"Hiru polizia mota ezagutu ditut: bat oso jatorra, zigarroa oparitzen dizu. Bigarrena politikoa da, "ni troskista nintzen -dio-, ELNkoa

ere bai" eta gero erantsiko du "ni hemen diruagatik bakarrik nago, izan konfiantza". Eta azkena torturatzailea da. Hark elektrizitatea jarri zidan, mihian, barrabiletan... Eta horrela atera nahi izan zuten guk genekien guztia. Gure kide asko erori egin ziren, "hemen daude armak...". Baina indioa gogorragoa da. Poliziarekin jokatu duena zurien taldea izan da, Alvaro Garcarena. Haien eskuetan zegoena galdu da. Gure eskuetan zegoena ez. Oraindik gure etxean ditugu oroitzapen moduan".

kuntza, bere usaiak, dena. Mugimendu indigenak bilatzen hasi nintzen, eta 1978an Tupak Catari mugimendu indioa sortu genuen, bide legaletik ez bazen bortizkeriaren bidetik, indioa ere boterera iristeko.

Che ezagutu al zenuen?

Ez, pertsonalki ez nuen inoiz ezagutu. Baina nik maite dut borroka armatua, eta orain ere, nahiz zahartu naizen, lehen bezala pentsatzen segitzen dut. Indioa errebeldea da berez, eta herri honetan, gu nazio indio bezala autodeterminatzen baldin bagara, hori borroka armatuaren bidez izango da.

Ezin al da iraultza egin borroka armaturik gabe?

Nik ez dut ikusten. Zergatik esango dizut gezurra? Hemen estatuaren konstituzio politikoa aldatu behar da, lurra eta lurraldea berreskuratu behar dira, Boliviaren izena ere aldatu behar da, Qollasuyu izatera itzuli behar dugu, eta hori ez dugu aldatuko bide demokratikotik.

Jendea hiltzeraino iritsi behar al da?

Noski, edo guk hiltzen ditugu haiek, edo haiek hilko gaituzte gu.

Zure pentsamendua landu zenuenean Banzerren diktadura militarra zegoen. Nola oroitzen duzu?

Ni indio lur laboraria nintzen. Laborarien Konfederazioaren kongresua egin zen Potosin, eta Genaro Flores atera zen buru, indigena aimara bat. Banzerren estatu kolpea hasi zenean Genaro Floresek deitu gintuen Juan Jose Torresen gobernua babestera, eta guk menditik etorri behar izan genuen. Iritsi ginen hirira, eta zazpi pertsonako eskuadratan antolatu ginen, bakoitza Mauser fusil batekin. Ejerzitoaren lehen rafaga hasi zen, eta jende guztia desagertu zen. Bi baino ez ginen gelditu, El Arion Quispe eta ni, baina ezin genuen ezer egin. Babesa bilatu behar izan genuen, lurrian etzan, ez zegoen zeini tiro egin ere, konfusioa izugarria zen. Azkenean, "palazioa banzerriestek hartu dute -entzun genuen-". Komunitatera erretiratu ginen, eta handik aste betera jakin nuen gure bila zebiltzala gu kartzelara sartzeko. Ayar, semea, hirian utzi amaginarrebarekin, eta Santa Cruzera joan nintzen. Han bizi izan naiz edozein laborari bezala, zafran lan eginenez, kotoia bilduz, Banzer erori zen arte. Banzer erortzean, hona itzuli eta Tupak Catari mugimendu indioa osatu genuen.

Orduan ezagutu zenuen Alvaro Garcia Linera, orain lehendakariordea dena?

1984an ezagutu nuen, bera Mexikotik iritsitako mutiko bat zen. Edozein mutil gazte bezala oso sutsua zen, borroka armatua praktikatzeko antsia zuen. Gure aldean intelektuala zen, unibertsitateko jakintza zekarren, baina guk beste esperientzia praktikoa bat genuen arlo politiko militarrean, eta hori erakutsi genion. Azkenean emaitza ona eman dugu. Elkarrekin egin genuen borroka, Tupak Catari Ejerzito Gerrillaria osatu genuen elkarrekin.

Hil egin behar dela esan duzu, baina EGTKren borroka ez zegoen inor hiltzera bideratua, ez zenuen inor hil...

Nik banekien hiltzea asko kostatzen dela. Eta nik bereziki ez hiltzeko pentsamendu hori nuen. Gutxienez zuririk ez hiltzea, bestela arrazistak izatea leporatuko baitziguten.

Zenbat zineten?

Berrehunerraino iritsi ginen.

Nola antolatzen zineten?

Zelulaka. Zelula bakoitzean hiru pertsona ziren, eta zelulek ez zuten elkar ezagutzen, ez nik ere zelulak. Zuzendaritza nazionala bai, jakina, banekien zein ziren, non zeuden, baina besteen aurpegiak ez genituen ezagutzen, eta gure artean ere ez genekien elkarren izenik. Gerra izena genuen. Adibidez Alvaro Garcia Lineraren kasua, nork zekien bera Alvaro Garcia Linera zela? Bera Jose zen, eta bere emaztea Maria.

Eta zu nor zinen?

Ni Marcelo, tata Marcelo esaten zidaten.

Jose gerrillari ona zen?

Ez hainbeste. Baina bai, bazekizkien teoriak, bera hiriaz okupatzen zen. Zuria denez, poliziaren uniformeaz jantzi genuen askotan, hemen poliziak kasta horretakoak direlako, altuak eta sinpatikoak. Azkenean guretzat Alvaro konfiantzako kide bat zen, elkarrekin ere bizi izan ginen. Baina kartzelatik atera ginenean, eta gure mugimendu indigena sortu genuenean, Pachakuti, legala, Alvaro Garcia urruntzen joan zen MASen ondora.

Altxatu eta azkar erori zineten.

Jesus Rojas erori zen lehenik. Gero Raul, Alvaro-ren anaia. Alvaro-ren emaztea ere bai ondoren, Raquel, Mexikon dagoena orain. Eta ni asteazken gau batean erori nintzen, hurrengo astelehenean atera behar nuen hemendik, Andeak oinez pasa eta Caranavira sartzeko. Nik badakit mendira sartu izan banintz ez nindutela harrapatuko, eta Kolonbian eta beste leku batzuetan bezala segituko genuen.

Paz Zamoraren gobernuak harrapatu zintuzten. Haiek ere jakintza handia zuten gerrilletan, asko gerrillariak izan baitziren lehen, CNPZkoak...

Bai, hor zegoen Raul Loayza. Pentsa, armak saldu eta dena egin ziguten, munizioak beraiek saldu zizkiguten.

Nola finantzatzen zineten?

Lapurretetatik. Adibidez, Cochabambako San Simon unibertsitatea erasotu genuen, eta handik milioi erdi bat dolar atera genuen. Uste dut hori sobratu ere egin zaigula, baina Garcia Lineratarek daukate diru hori.

Lehendakari ordeak?

Bai, haiek zeramaten diru kontua. Guk ia bizitza guztia mendian egin genuen. Hiria tranpa bat zen.

Zuen jo puntuak oligarkiaren guneak ziren...

Bai, jendearen kontzientzia esnatzeko. Guk inoiz ez diogu jende pobreak eraso, komunitateak, meatzari enpresak, langileak, ez ditugu ukitu. Aberatsak bai.

Zuen sua itzali zen, baina borrokak bere fruitua eman al du?

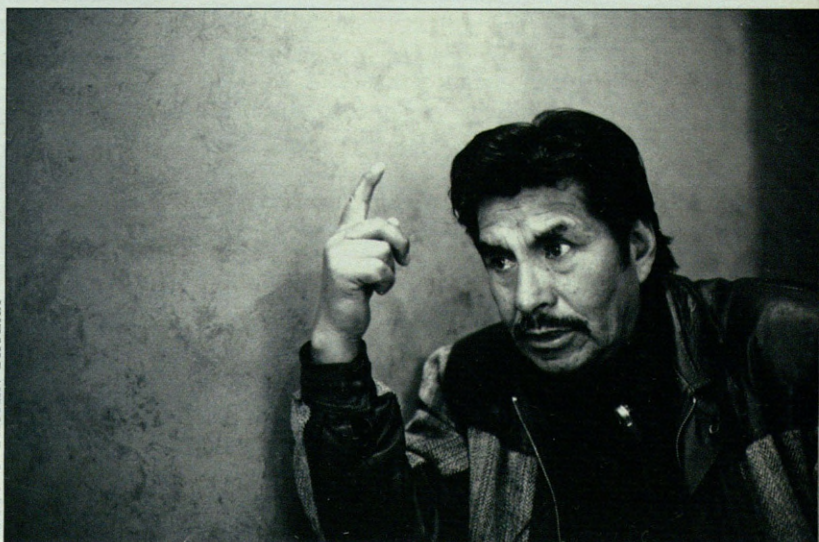
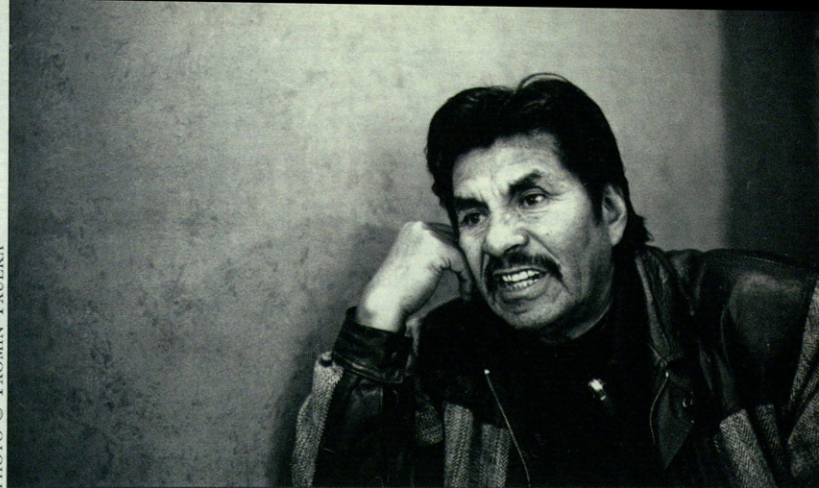
Noski, eta hori oso ongi ikusi da 2000tik aurrerako mobilizazioetan.

Zuen gerrilla kideak zirenek zein bide egin dute gero?

Kideen gehiengoa Garcia Linerarekin batera joan da. Presidenteordetzan ari dira lanean orain. Kontsekuenteagoak direnak nirekin gelditu dira, kanpoan daude, lanik gabe. Batzuek ikusi dute

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

bizitzeko modua boterean dagoen norbait ondoran edukitzea dela. Guk ez dugu zertan galtzak jaitsi eta lanik galdetu, indioaren harrotasunak ez digu hori egiten uzten.

Ikusten da Alvaro Garcia Linera, Jose hura, ez duzula orain asko maite...

Kartzelatik atera zenean hurbiltasun handia genuen. Lehen bilera batean, guk, proposatu genuen Pachakutiko hautagai izan zitekeela, baina berak ez zuen nahi izan. Esan zuen berak ezin zuela hautagai izan, ezta diputatu ere. Bigarren bilerara ideia batekin etorri zen: "Zergatik ez gara elkartzen Evo Moralesekin? Evok irabazi egingo du". Igarlea izango balitz bezala. Baina nik esan nion: "Ez, Evorekin distantzia hartu dugu, eta gainera hori bilera batean eztabaidatu behar da". 2005eko abuztuan zen hori. Ni Venezuelara joan nintzen indigenek gonbidaturik, eta hango telebista kate batetik entzun nuen Alvaro lehendakariorde bezala aldarrikatzen ari zela. Guk inongo unetan ez genuen horrelakorik erabaki. Beraz, oso forma pribatuan egin du bide hori. Zur eta lur gelditu ginen, "nola traizionatuko gaitu Alvarok?". Bada traizionatu gaitu. Horregatik esaten dut zuria traidorea dela.

Borroka armatuak segituko al du?

● Tawantinsuyu espedizioa

Bai, badakit segituko duela. Pobre bat eta arraza zapalkuntza dagoen bitarte, segitu egingo du.

2000tik aurrerako mobilizazioak zureak bezala kontatzen dituzu. Horrek esplikazio bat merezi du. Urrutitik hasi behar da. Boliviako Langile Nekazarien Sindikatuen Konfederazioko (CSUTCB) exekutiba hautatzeko zatituta zeuden indioak. Alejo Veliz ketxuaren taldea zegoen batetik, eta Evok beste talde bat zuen. Hori ikusirik jendea etorri zitzaidan, "Felipe, horiek zatituta daude, zergatik ez zara zu sartzen erdian". Ni alternatiba bezala jarri ninduten baina baldintza batekin, MAS alderdia sostengatu behar nuela. Taktikoki baietz esan nuen, baina han exekutibo bezala nengoenean MAS ez nuela sostengatuko azaldu nien. Orduan Evo haserretu egin zen, eta beste CSUTCB paralelo bat antolatu zuen. Alejo Velizekin aliatu nintzen, berak ez zuelako posizio politikorik, baina erretiratu egin zen eta berak utzitako militanteak nik adoptatu nituen. Horiakin guztiekin piztu nituen 2000tik aurrerako mobilizazioak. Evoren taldeak ez zituen bide mozketak egin nahi, esaten zuen interes kapitalistei kalte egiten geniola, eta Boliviarentzat atzerapen bat zela hori. Azkenean gure jendearekin egin genituen 2000ko mobilizazioak, 2001ekoak, 2003koak, armekin ere atera ziren Calachaca kuartelean, Warisatan... Eta Warisatan ejerzitoarekin aurrez aurreko enfrentamendua zegoela entzuteak El Altoko jende guztia zutitu zuen. Horrekin indartsuago jarri ginen. Gobernuak berak makurtu behar izan zuen, eta urriaren 15ean, "begira, planteatzen duzuen guztia emango dizuegu, 72 puntuak beteko ditugu" esan zuen. Baina politika ezagutzen hasia naiz, eta

Evo, erreformista hutsa

"Evo Moralesek erreforma hutsa bilatzen du, herri honi makillajea ematea baino ez. Evo transnazionalen administratzaile hobea izango da, baina herri honek aldaketa osoa behar du. Anestesiarekin edo anestesiarik gabe baina operatu egin behar da".

mundu politikoan bi aukera daude: engainatzen zaituzte, edo engainatzen dituzu. Eta indioa behin baino gehiagotan engainatua izan denez, "oraingoan ez" pentsatu nuen.

Eta Sanchez de Lozadaren proposamenak onartu izan bazenituzte?

Proposamena onartu izan bagenu Sanchez de Lozada oraindik gobernatzen egongo zen. Evo ez baitzegoen hemen, Suedian, Libian, eta Venezuelan zebilen. Azkenean ekinaren ekinez bota genuen Gonzalo Sanchez de Lozada, eta Carlos Mesa izendatu zuten presidente. Evo harekin sartu zen gobernuan, eta bi ministerio hartu zituen. Beraz, Evo horrela sartu da pixkanaka gobernatzera, gure mobilizazioei esker. Evo El Altoko eta komunitateetako hildako eta zaurituei esker da presidentea.

Herriak bozkatu zuen.

Bai. Baina guk ereindako hazitik jaso du uzta. Gu sakrifikatu ginen, guk eman genituen bizitzak, eta berak jaso du uzta. Baina ez gaude horrekin haserre, ez gaude horrekin negarrez, indioak ez baitu negarrik egiten kalean.

Non egiten du negar indioak?

Bere etxean, jendeak ikus ez dezan. Baina tira, ikusiko dugu Evok nola gobernatzen duen, indioen miran dago. Nik badakit herriak aukeratu duela, eta ez baldin badu ongi gobernatzen, badakit herriak berak botako duela. ■

<http://www.argia.com/bolivia>

helbidean, elkarrizketaren pasarte gehiago.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

La Pazeko San Pedro kartzelara

Sei zirrikitutatik begira

Kartzelarik gabeko mundu bat eskatu zuena heriotza zigorrera kondenatu omen zuten. Baina mundua aspalditik bizi da kartzelarik gabe. Mundutarrentzat kartzela ez mundua delako, eta presoak ez pertsona. Beste mundu bat da hori, karratu izatera kondenatua dagoena. Baina dagoena kondenatua izatera karratu, mundutarra da. Ez baitago presoak bezalakorik pertsonak ulertzeko, eta ez baitago kartzela bezalakorik mundua ulertzeko.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Txomin Txueka

BAINA MUNDUA IZATEZ ez da ulertu erraza. Inork sartu nahi ez duen lekura sartzeko gogo biziz geunden gu, baldintza batekin, berriz ateratzekotan. Kartzelak irteerako atea izaten du irekitzen zaila, eta sarrerakoarekin borrokatu behar izan genuen guk. Azkenean, utzi ziguten sartzen, eta goiz oso bat pasa genuen San Pedro kartzelan. Goiz batean sei zirrikitu aurkitu genituen. Ez ihes egiteko zirrikituak, baizik eta begira jartzeko balio zutenak. Begira jartzeko barrura, eta begira jartzeko kanpora. Ez

baitago San Pedrori begiratzea bezalakorik Bolivia ikusteko. Hona hemen zirrikitu bakoitzetik zer ikusten den.

Ernesto Michel, teniente koronela

Harro dago barne segurtasunaz arduratzen den teniente koronela: "Gurea da Hego Amerika osoan bortizkeria indizirik txikiena duen kartzela". Baina ez du harro egoteko motibo handirik. Hirurehun lagunentzat prestatua dagoen presondegian 1.554 kabitu ditu. 1.554

preso + 400 ume (aita presoarekin bizi direnak) = ia 2.000. Hirurehun behar eta bi mila. Kartzelako funtzionarioen soldat-ak aldrebes izaten dira. Bi mila behar eta hirurehun.

Valerito, kartzelako haurra

Amak ekarri zuen mundura, eta aitak mundutik kanpora. Sei urte ditu, eta ziega batean egiten du lo, anaiarekin eta aitarekin. Kartzelako atetik ateratzen da goizero, eskolara joateko, eta atzera kartzelako atetik sartzen da ea askaririk ba ote den. Askaria sakratua da Valeritoren-

Negozio txikiz betea dago San Pedro, herrixka bat dirudi. Eta negozio handiena ziega salerosketarena da. Merkeenak 200 dolar balio ditu, garestienak 1.500, bere sukalde eta dutexarekin

tzat, afari handirik ez baitu izaten iluntzetan: zopa, zopa, eta zopa. Presoen menua. Egunero zopa. Mafaldak arrazoi. Valeritok ez du handi-handia egin nahi, pixka bat handiak direnak lanerako erabiltzen dituztelako kartze-lan, eta puska bat handiak direnek ezin dutelako eskolara joan.

Mapa de Bolivia

Hamasei urte ditu, eta hamabi urteko kondena du. Mapa de Bolivia deitzen diote preso kideek, gorputz osoa bere buruari egindako labana arrastoz josia duelako. Bart

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

gauean ere alkohol sobera edan zuen, eta goizerako probintzia berri bat marraztu du bere bularrean. Beharko edan, San Pedron, ziegari erosteko dirurik ez duenak patioan egiten baitu lo, eta La Pazeko neguak badaki izotza zer den. Baina presondegitik atera nahi ote duen galde-tu, eta ezetz berak. "Zertarako atera? Kanpoan ere berdin egiten du hotz. Eta hemen drogarekin lasai gabilta. Harrapatzen bagaituzte ere ez gaituzte kartzelan sartuko".

Calvo, ile moztaillea

Cambek eta coyek elkar gorroto dute Bolivian. Cambak Santa Cruz probintziakoak dira, hegoaldekoak; coyak, La Pazekoak, iparraldekoak. San

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Pedron, cambia guztiak ile luzearekin ikusten dira. Eta ez da Santa Cruzen txima modan dagoelako, baizik eta kartzelan ile apaindegia duena, Calvo, coya delako. Santa Cruz eta La Paz gerran bizi dira, baita kartzela barruan ere. Eta ez da coyarik ikusiko cambia presoek muntatu duten jatetxean bazkaltzen, ezta cambarik ere coya presoan aroztegi aulkirik erosten. Negozio txikiz betea dago San Pedro, herrixka bat dirudi. Eta negozio handiena ziega salerosketarena. Merkeenak 200 dolar balio ditu, garestienak 1.500, bere sukalde eta dutxarekin. Baina ez duzu inoiz ikusiko coya bat cambia bati ziega bat erosten.

Pacheco, arrain handia

Ez da koka zapaltzen ibiltzen zen laborari pobrea. Pacheco kokaina tona askorekin harri-patu zuten. Ez zion astirik eman bere abioneta pribatuan alde egiteko, eta orain, San Pedron dago, baina Evo baino hobeto bizi da. Hiru ziega bat eginik apartamentu handi bat osatu du. Bi mugikor ditu, badu Interneta, eta sauna ere bai. 6.000 dolarretan dago kotizatua bere palazioa. Esaten dute leihotik mendia ikusten dela. Beste hiru ziega merke erosi zituen, eta alokairuan ditu, hilean 100 boliviano kobratuz bakoitzarengatik. Hala ordaintzen die bere lau preso morroiei ere bere ziega garbitzeagatik.

Jose, kartzelako aitona

"Trenton" esaten zaio hogeita hamar urterako kondenatua dagoenari. Eta horietako bat da Jose. Legeak dio 70 urte baino gehiago dituenak, eta gaixo dagoenak etxera erretiratu behar duela. Josek aspaldi jaso zuen zazpigarren hamarrekoa, eta San Pedron esaten da ez dakiela non sartzen duen hanka. Ez baitu hankarik, eta itsua baita. Baina justiziak ez dio ematen etxe barruko atxilotzea. Ihes egiteko arriskua omen dago. ■

Ernesto Soya, La Pazeko Kartzelatik

«Ez naiz hemen hilko»

Ernesto Soya Bartzelonakoa da, baina La Pazeko kartzelan dago preso. Droga trafikoaatik kondenatu zuten hamabi urterako. Hiesa du, eta ez du behar lukeen sendabidea jasotzen. Estradizioa eskatua duen arren, abokatuak eta enbaxadak engainatu egin dutela dio. «Eta hemen nago marjinazioa eta arrazismoa sufrituz, medikaziorik gabe. Hiltzen ari naiz».

Sartu orduko marjinatu zintuzten beste presoek?

Ez, lehen bi hilabeteetan ez, ez zekitelako hiesa nuenik, nik ez nuen ezer esan. Bi hilabeteetan, hemen gringoak tratatzen dituzten bezala tratatu ninduten, baina ez zen hain larria. Gero, ordea, kartzelako sendagileari eskerrak denek jakin zuten nik hiesa nuela, eta hor hasi zen kalbarioa.

Zein da gurutzerik astunena?

Bakardadearena. Eta besteen hitzetan, besteen begietan, sentitzen dudak mespretxua. Hori izugarri gogorra da niretzat. Inor ez da saiatsu ni bertako sentiarazten, eta ni ere ez saiatzeko esan didate, alferrik dela. Badirudi ni gauza arraro bat naizela. Ez daukat ziegarik ere, eta ziegaren faltan, ez daukat bakarrik egoteko lekurik, ez intimitaterik. Kuriosoa da, bakarrik sentitzen naiz, eta ezin dut bakarrik egon. Bi aldetatik igotzen naiz kalbariora.

Ziegarekin zer gertatu zen?

Ez didate uzten ziegarik edukitzen! Ziega bat erosi nuen, eta saldu egin behar izan nuen, ez dute nahi ni beraien sekzioetan egotea. Patioan lo egin behar izan dut behin baino gehiagotan. Ez dakit zergatik gertatzen zaidan hau, ez dakit patuak proban jarri nahi ote nauen, baina gogorra gertatzen ari zait, eta hemendik oinez ateratzea lortzen badut askatasunaren balioa bikoitza izango da niretzat.

Zergatik ez dizute estradizioa onartzen?

Eskatua daukagu, baina enbaxadak ez du ezer egiten. Alvaro Lozano kontsulak orain hilabete esan zidan lasai egoteko, dena konpondua zegoela, gutxienez etxe barruko atxilotzea emango zidatela, legez hala baitagokit. Deitu nuen enbaxadara beragatik galdetuz, eta «jada ez dago hemen, lanpostuz aldatu da» erantzun zidaten. Horrela funtzionatzen du enbaxadak. Baina espero dut laster etxean egon ahal izango naizela, hemen hiltzen ari bainaiz. Ez didate medikaziorik ekartzen, elikadura desastrea da, higiena berdin, ez didate uzten dutzatzen, zerri eginda nago...

Defentsak jaisten ari zaizkit, uste dut hona sartu nintzenean 600 nituela, eta orain 100 baino gutxiago. Kontuak ateratzen baditugu, pare bat hilabete barru defentsarik gabe geldituko naiz.

Zer eskatuko zenioke Kataluniako jendeari?

Lagun diezadala, ez nazala utzi hemen hiltzen. Ados, delitu bat egin nuen, eta onartzen dut, baina ez nazatela delituagatik juzgatu. Lagun diezadala hemendik ateratzen, etxera iristen. Hil behar badut nire etxean hil nahi dut, han, Bartzelonan, hondartzan. Ez horrelako kartzela batean.

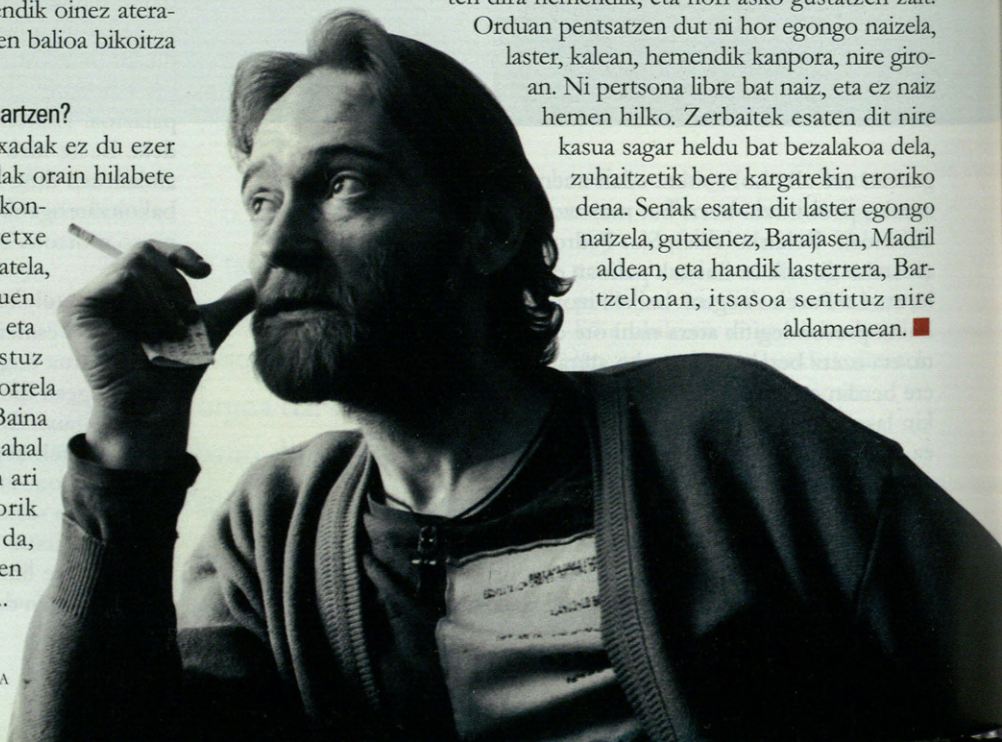
Isolamenduan ere eduki zintuzten.

Zazpi hilabeteetan eduki naute isolamenduko ziegatan. Baina ez nik egindako oker batengatik, gaixo egoteagatik baizik. Jendea lau egunetarako edo asko jota hamabosterako sartzen dute hara; ni sei hilabeteetan egon nintzen. Eta isolamenduko ziega kale estu bat da, bi metro zabal eta hamabost luze. Hotz egiten du, ez duzu eguzkirik ikusten, eta euria egiten duenean busti. Han egon nintzen sei hilabete GIB edukitzeagatik.

Nondik ateratzen duzu goizero jaikitzeo indarra?

Joaten naiz gauetan lo egitera, kalera begiratzen dut, eta zerua ikusten dut. Gainera izar asko ikusten dira hemendik, eta hori asko gustatzen zait.

Orduan pentsatzen dut ni hor egongo naizela, laster, kalean, hemendik kanpora, nire giroan. Ni pertsona libre bat naiz, eta ez naiz hemen hilko. Zerbaitek esaten dit nire kasua sagar heldu bat bezalakoa dela, zuhaitzetik bere kargarekin eroriko dena. Senak esaten dit laster egongo naizela, gutxienez, Barajasen, Madril aldean, eta handik lasterrera, Bartzelonan, itsasoa sentituz nire aldamenean. ■

Arisko Urmeneta

KOXMEREN
DIAGNOSIA...?

FALOGRAMA
PLANOA !

Gure zoriona

Etorri da Silvio Rodriguez Euskal Herrira, udako jairen baten aitzakian edo, eta hitz gutxi batzuk utzi ditu, hitz kezkagarriak: "Iraultzak, egiazkoa bada, iraun egingo du Fidel eta gero ere", esan du, gutxi gorabehera. Ez du esan, konparaziorako, "Iraultzak, egiazkoa denez, iraun egingo du Fidel eta gero ere". Egon da Silvio Rodriguez Espainian ere, eta ez omen du ezer esan nahi izan, edo apenas, baina esperantzarako hitzak utzi ditu, Fidelez, Kubaz eta iraultzaz galdetu diotenean: "Iraultzak, egiazkoa bada, iraun egingo du Fidel eta gero ere". Alegia, ez du erantzun, eta erantzuten ahal zuen, "zorionsua naiz, eta nahiko nuke ni barkatzea, gaurko egunez, nire zorionaren hilek". Ez dio muzin egin solasari, elkarrekin jarduteari; konparaziorako, hari galdera eginez gero galdetutakoari erantzuten saiatu da, hitzaren berezko izaera engainagarriari beldurrik izan barik.

Izozkiak logura kentzen dit, gin-tonika goxoegi topatzen dut eta kafeak txoratzen nau. Gure ohitura antzestralak, hunkigarriak eta maiteak, karrika-dantza ero baten segida begitantzen zaizkit. Udan, gure lurra –dei diezaiozun Euskal Herria, behin-behinean– izaki edo gauzakirik xebleen atzean, aurrean, alboan, gainean edo azpian paratuta, salto, jauzi, jaurti, altxa, eroan, ebaki, lasterka egiten dutenen paradisu bihurtzen da. Nonahi mozorro bitxiez jantzitakoen prozesioak, laikoak eta erlijiosoak; arraunean afanatzen diren gihar-zakuak, zernahi –pilotak, atxurrak, aizkorak, txapelak...– jaurtitzan dituzten indartsuak, tamaina eta forma guztietako objektuak –harriak, gurdia, pardelak, bonbonak...– jasotzen dituzten morroskoak, zezen, bigantxa, behi edo txekorren aurrean lasterka doazen korrikalariak; han morroi bat antzarraren lepotik zintzilik, hemen beste bat

JOSU SANTESTEBAN

Jon Alonso

Borda

Mujika

zerria albotik xaxatuz, hor hirugarren bat, izerdi patsetan, harri bat zulatuz; paella, marmitako, ajoarriero, gal-tzontzilo, kulero, irrintzi, tango, su artifizial, bolero, errekortadore, plater-tiroketa, mus, idi, kros, mozorro, izozki-zurupaketa, pleibak-lehiaketak; eta ETBn dena ikusgai, fandango-lehiaketako partaide baten eztarria berotzeko

ariketetatik hasita, joteroetako bati orkatila bihurtzen zaion arte.

Nik denetan parte izan dut inoiz –esateko modu bat da–, eta denak maite ditut, gorroto bezainbeste. Eta ez bakarrik Almax doktoreak gero eta faktura handiagoa pasatzen duelako. Lore ustela, ate itxia da gure zoriona, kantatzen du *Morank*; nekez ahazten da udan ere Munduko jaiek bere hartan segitzen dutela, haiek ere hagitz programa ikusgarriarekin: *kainko* lasterketa, bortxaketa txapelketa, misil jaurtiketa, gose-greba lehiaketa, eta beste keta batzuk.

Jaiak bere alderdi argia dauka, eta bere alderdi iluna. Alderdi argiaren adibideetako bat izan daiteke toki askotan Pirritx eta Porrotxen kantu bat aukeratu izana jai-ereserki –eta bitartean umeak *Wazemank* ikusteko desiratzen; belaunaldien arteko gerturatze baten seinale? Inbertsio batena?–. Aldiz, Hondarribian altxatzen duten plastikozko hesi beltz hori, gure jaiek negatibotik daukaten guztia- ren sinbolo erabateko eta zehatza da –kasu, auzo-lotsa ez da inongoa, jaiotzez–. Eta, haratago, errealitatearen aurrean daukagun jarreraren metafora perfektua. Baina munduak arazo aski ditu, ni munduko arazoak konpontzen ibiltzeko arazoak gainera- ratzeko; horregatik grisen eskala kromatikoan mugit- zen saiatzen naiz.

Berriz izango gara zoriontsu edozein herriko jaietan. Total, gure zorionaren hilda- ko gehienak urruti hiltzen dira, oraingoz. ■

Jaiak bere alderdi argia dauka, eta bere alderdi
iluna. Alderdi argiaren adibideetako bat izan
daiteke toki askotan Pirritx eta Porrotxen
kantu bat aukeratu izana jai-ereserki. (...)

Aldiz, Hondarribian altxatzen duten
plastikozko hesi beltz hori, gure jaiek
negatibotik daukaten guztia-
ren sinbolo erabateko
eta zehatza da

Jakes Bortairu

AEKKO KIDEA

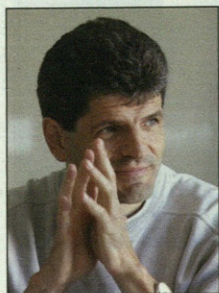
Aukera berriak, arrisku berriak

Euskararen Erakunde Publikoaren sortzeak egoera berri bat eragin du Iparraldean eta nahitaez euskalgintzako herri mugimenduaren estrategia egokitzea ekarri. Horrela gertatzen ari da Euskal Konfederazioko "Herriko etxeen ildo" deituriko lan ardatzarekin.

Iparraldeko 60 elkarte eta herri mugimendu biltzen dituen Euskal Konfederazioa lan hori duela 4 urte gauzatzen hasi zen UEMaren laguntza baliosarekin baina gogoetak, entseguak eta prestaketa 8 urte lehengo hasi ziren. Ildoaren helburu konkretua herriko auzapez eta kontseiluei euskararen aldeko hitzarmena izenpearaztea da. Herriko Etxeko ibilmoldean euskararen erabilpenaren diagnosa egin, erabilpen plana onartu eta urtero ebaluaketak egiteko engaiamendua adierazten du hitzarmenak.

Lan ildo horrek funtsezko bi helburu zituen: euskararen ofizialtasuna *de facto* sortzea Ipar Euskal Herrian eta euskaldunei zerbitzu bat euskaraz bermatzea, administrazioaren hutsuneak betetz beste alor batzuetan egin bezala -irakaskuntza edo hedabidek kasu-. Jakina da hizkuntzaren legezko ezagupena, oraindik ukatzen duela frantses Estatuak. Aldarrikapen borroka jarraiturik ere, indar guztiak horretan xahutu ordez, beste bide batzuk jorratu behar zirela deliberatu zuen Euskal Konfederazioak, hala nola herritarrengandik hurbilena den instituzioan hainbat akta ofizial euskaraz egiten lagunduz.

Arrakasta ederra, esperientzia aberatsa eta aitzinamendu garrantzitsuak bildu

DANI BLANCO

ditu Euskal Konfederazioak. Gaur egun 42 udalerrik izenpetu dute hitzarmena eta prozesuaren fase desberdinetan aurkitzen dira. Baina mugak ere agertu dira. Hainbeste Herriko Etxeren diagnosiak, planak eta ebaluaketak egiteko baliabide eskasak ditu Konfederazioak. Ondorioz prozesua luzatzen da eta lortutako engaiamenduak ahultzen. Hitzarmena onartu dutenen artean herri batzuek normalizazio politika emankorra martxan emaiten duten bitartean, beste batzuk itxurakerietan gelditzen dira. Kasu batzuetan hautetsien axolagabekeria ez ote duten babesten

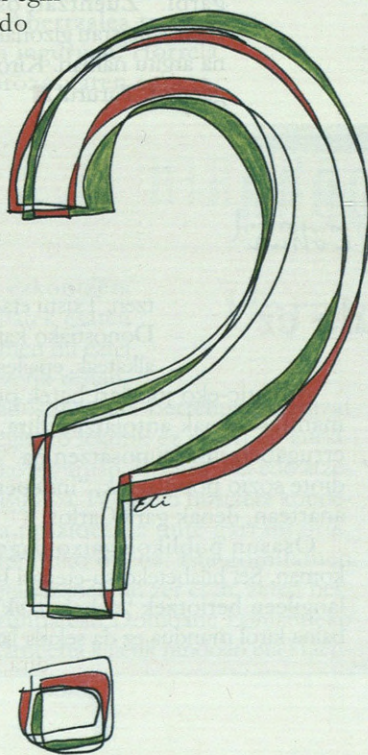
gogoetazten hasi dira Konfederazioko kideak. Azkenik zenbait auzapez Konfederazioarekin segitu behar duten ala Euskararen Erakunde publikora jo behar dutenez galdetzen hasi dira.

Erakunde publikoak bere aldeetik bizi sozialean erabilpenaren sustatzea berari dagokiola aldarrikatzen du. Konfederazioko lanaren balioa ezagutu du eta bi urtez diruz lagundu baina argi utziz eskualde desberdinetan kontratatzen dituen hizkuntza teknikarien lana Herriko Etxeak hizkuntza erabiltzen laguntzea izanen dela.

Konfederazioarentzat eztabaia da konplexua eta erabakia zaila da. Irekitako lan ildoak nekez jarrai dezake baliabide gehiagorik gabe eta bereziki diru laguntza publikorik gabe. Erakunde publiko bat Herriko Etxeetan hizkuntza normalizazioa laguntzeko prest agertzen delarik ez ote zaio lekukoa pasatu behar? Baina bestalde ez da inolako garantiarik Erakundeak Herriko Etxeak akuilatu, normalizazio lana behar den irmotasunarekin segitu, eta lana emankorra izanen dela erraiteko. Urteetako esperientziek utzitako mesfidantzak eta hizkuntza gutxituekiko frantses instituzioen berezko mugak hor daude.

Nola jarraitu eragiten? Zer funtzio betetzen ahal du panorama berri batean? Zer nolako akordioa lotu Erakunde publikoarekin? Nolako estrategia euskararen normalizazioa Herriko Etxeetan ere aitzina egin dezan? Horra hor gaur egunean aukera eta arrisku berrien artean Euskal Konfederazioak mahai gainean dituen hainbat galde. ■

Hitzarmena onartu dutenen artean herri batzuek normalizazio politika emankorra martxan emaiten duten bitartean, beste batzuk itxurakerietan gelditzen dira. Batzuetan hautetsien axolagabekeria ez ote duten babesten gogoetazten hasi dira Konfederazioko kideak

Koldo Aldalur

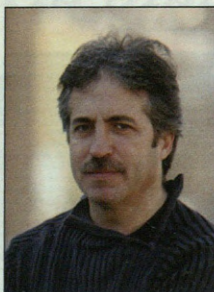
KAZETARIA

Denboralea

Saillkapen estropada amaituta, badoa Gorka Aquariumeko eskaileretan gora. Hamalau-garrenak izan dira erdi ilunpetan egin behar izan duten estropadaren amaieran, eta, ondorioz, urteko helburu nagusitik urruti geratu dira. Egun luzea izan da, eta seko nazkatuta dago. Lantegiko arduraduna muturtuta utzi du, lan boladatxoa izan arren, dena utzita eguerditik aurrera Donostiaratu behar izan duelako. Haserre da estropadaren antolatzaileekin, arraunlariak kontuan hartu gabe, uretako lana bi ordu luze atzeratu dutelako. Haserre, politikotik jendearekin, arrazoiarekin edo gabe, ezagutzen ez duten uretan muturra sartu dutelako, etekin politikotik edateko. Eta haserre, esker txarreko kirol honekin.

Saillkapen estropada amaituta, neguko entrenamenduak datozkio gogora: euritan, hotzetan, ilunpetan, deskantsuari lapurtutako orduetan. Eskuak eta ipurdia, larrututa eta odoletan. Une horretan, eskaileretan behera irrati gizona dator, ibili ahala entzuleei egoeraren berri emanez, kanoiaurrean geratu den arte, arnasotsak kontatu beharrekoa oztupa ez dezan:

“...Jakin badakizue Astillerokoek uko egin ziotela iaz Hondarribian Jaurlaritzatik agindu zien dopinaren aurkako kontrola pasatzeari. Harritzekoa ez, bestalde, agindu hura, kontuan izanik kolpetik hamasei arraunlarik eskatu zutela baimena bronkodilatadoreak erabiltzeko, eta Astillerok ez zuela arraunlariak sinatu zuten kode etikoa TKEra igorri, euren kideei aurre eginez, uste zutelako Kantabriako Gobernutik jaso beharreko diruak haien haserrea goxatuko zuela... Gogora-

DANI BLANCO

Irrati gizonak

eztarria galdu

du ulertezina

argitu nahian.

Kirola izan

omen da

benetako garailea.

Tururu!

tu, gainera, Hondarribian gertatuaren ondorioz ipinitako isunak ordaintzeke daudela eta, Jaurlaritzak ez diela parte hartzen utzi nahi De Franciscoren mutilei... dena den, ordaintzeko epea oraindik amaitu ez dela-eta, alkateak epailearen erabakia onartuko duela, beti bezala... eta federazioek Astillero tartean bada ez dakitela estropada zuzenduko duten. Baina, dena den, lehorreko epaile lehor batek erabaki duela ez dagoela kantabriarrak kanpoan uzteko motiborik... bueno bai, baina agian ez, edo akaso bai... Eta hondarribiarrek ez dutela kanpoan geratzerik merezi... eta Astillero uretara hondartzatik sartu dela, traine-rua pisatzeko betarik gabe... eta ikusleek droga-zaletzat jo dituztela San Joseko arraunlariak eta patroia arranplan sartu direnean...”.

Kanoiaurrean, elkarren aurrez aurre, irrati gizonak ez du ikusi ere egin mela-mela eginda autobusera doan kirolaria, eta bere etorria amaitu ezina bailitzan segitu du.

Arraunlariak pentsatu du pena ikaragarria dela kanoi zaharrak indarrak ez izatea, azken tiroa egin eta inguru guztia isiltasun ederrenean hondoratzeke.

(...) Gorka igande eguerdian telebista aurrean jarri da eta Castroren garaipena ikusi du emozio handirik gabe. Egun bateko eta biko markek ere ez dute bere onetik atera. Ilusioa lapurtu diote eta arraunlariak batuko ote diren ere ez du oso garbi. “Zuentzat, oso-osorik”, pentsatu du. Bitartean irrati gizonak eztarria galdu du ulertezina argitu nahian. Kirola izan omen da benetako garailea. Tururu! ■

TXANDAN
Instrai Colina

Langile bat aldamiotik jausten denean hil egiten da. Egunkarian inisialak jartzen dizkiote, eta etorkina ez bada, ordu laurdene-ko elizkizun sindikala antolatzen da biharamunerako.

Txirindulari batek positibo ematen duenean desagertu egiten da. Egunkarian izen-abizenak jartzen dizkiote, eta Euskaltelekoa ez bada, Eufemianoren izenean gurutziltzatzen dugu.

Arraunlari batek kontrol bat pasatzeari uko egiten diotenean Kontxa lehiatu dezake. Ez da hiltzen, ez da desagertu.

Sekula ez

tzen. Txistu eta irainek kondenatzen dute Donostiako kai konstituzionalean, baina alkateak, epailearen etxean bazkaltzen du.

Athletic-eko jokalaria batek positibo ematen duenean manifestazioak antolatzen dira, babesa erakusten zaio, errugabetasuna suposatzen da. “Madril beti gure aurka” diote sozio popularrek, “independentzia!” jeltzaleek, eta anartean, denak gara Carlos.

Osasun publikoa gaixo dago. Publikoaren osasuna koman. Sei hilabeteko su-etenari bakea esango diogu laster, langileen heriotzek “ezbeharrak” izaten jarraituko dute, baina kirol mundua ez da sekula lan mundua izango. ■

Juan Jose Petrikorena

BATASUNENKOA MAHAIKIDEA

Blokeoa

Azken asteotan krisiaz eta blokeoaz ari gara prozesuaren inguruan mintzatzen garenean. Batasunak aipatu zuen blokeo egoeraren berri, beste alderdi batzuk (PNV eta PSOE) prozesuaren osasun onaz mintzatzen ziren bitartean. Ez da ona, orde, prozesuaren osasuna. Sei hilabete eta gero, prozesuak ezagutu zezakeen eszenatokiak kaxkarrenean gaude.

Hau da egia, hainbat aurrekarik besterik adierazten bazuten ere: Zapateroren adierazpena izan zen esanguratsuen, euskal herritarren erabakia errespetatuko duela aitortuz Batasunaren harrera beroa izan zuena; eta PSE-EErekin bilkura publikoa izan zen sonatuena. Ezker Abertzaleak prozesuaren garapenerako baldintza objektiboak bazirela aipatu zuen gertakari hauen harira eta alderdi politiko ezberdinekin bildu ostean.

Baina bi urrats horien ondotik, alderdien mahaia martxan jartzeko akordioa osatzera gindoazela, kale egin zuen alderdi sozialistak. Alderdien mahaia "ahaztu" eta oporretarako bidea hartu zuten sozialista buruzagiek, Ezker Abertzalearentzat Entzutegi Nazionalako "zigorra" utziz.

Alderdien Mahaiaren orde, Garzonen "mahaia", baldintza berriak, mehatxuak... eta arazoa, nonbait, Ezker Abertzalea tematu egin dela legalizazioaren inguruan. Horrela saldu dute sozialistek prozesuaren egoera,

DANI BLANCO

ordutik hona, beren ardura osoa gainetik kendu nahian.

Gauzak honela, Ezker Abertzaleak zuhurtziaz, tinkotasunarekin eta pazientzia handiz jokatu du orain arte, gatazkaren konponbidearen aurkako norabidean gainera "etorri" zaizkion hamaika erasoren aurrean zailtasun guztiak gainditze bidean jarri asmoz.

Eta borondate osoarekin. Izan ere, gatazkaren konponbidean aurrera urratsak emateko garrantzitsuen ez da besteari zer eskatzen zaion behin eta berriro errepikatzea, norbera zertarako prest dagoen adieraztea baizik. Ezker Abertzaleak bere borondate zein den argi uzten duten konpromisoak adierazi eta urrats zehatzak eman ditu, Anoetako proposamenetik hona eta ETaren suetena tarteko.

Aldiz, PSOEek gatazkaren konponbiderako beharko lukeen prozesuaren norabidea eten, beste norabide batean kokatzen saiatu -bake prozesu "teknikoan"- eta amildegi ertzean eraman du prozesua. Eta PNVk une oro jakin du gauzak zertan diren, alderdi jeltzalea sozialisten arrastoari jarraikiz aritu baita.

Hauze guztia da blokeoaren gakoa.

Blokeoa gainditzea izan behar du orain gure ardura, mahai baten bueltan gatazkaren korapiloak, autodeterminazioa eta lurraldetasuna, guztion artean askatzeko bitartekoak jarritz. Horretan ari da lanean Ezker Abertzalea. Eta PSOE? Eta PNV? ■

PNVk une oro jakin du gauzak

zertan diren, alderdi jeltzalea

sozialisten arrastoari jarraikiz

aritu baita. Hauze guztia da

blokeoaren gakoa

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Bere semea ezkontzera doan lagun batek esaten zidana. Ez omen du eztei eguna finkatzerik restaurantearekin adostu ezean. Berrehun batentzat

beharrezko oturuntza egiteko lekuri ez omen du aurkitzen berrogei kilometroko inguruan. Eta urte bat edo atzeratu beharko omen du asuntoa. Pekatuan bizitzera kondenuatu dute. Menuek eta prezioek ez dute garrantzirik. Lekua da erabakia bideratuko duena. Eta gomitatuen inposa. Elizak ere, honetan izanen du zer esan, zeren bestela nola ulertu joan larunbatean Donibane Lohizuneko Parrokian ikusitakoa? Gambetta kaletik nindoan eta Haen-

Harrigarria

delen *Aleluyak*, bikain emana, eraman ninduen barrura. Zuri-beltzeko filmetako frakak gizasemeek eta txorkatilak estaltzerainoko soinekoak jantzitako

emazteek osatzen zuten gaztelania hutsezko mezaren jarraitzaileak. Carmina Buranaren zatitxoak, Aita Madinaren *Aita Gurea*, Artze-Laboaren *Hegoak*... Kontzertua. Irteeran, galako aureskua. Sobra ere, hauek jangelarik ez baina eliza zuten falta. Lotsa soberan. European gara. Mugarik ez. Eta izatekotan, gurea, Lapurdin espainola arrotzat hartzen dugunona. Honek bidea eginez gero, gu ere ohituko gaituzte, bestela ere sartzen dizkiguten ziriak sendagaitzat hartzen ikasi baitugu. ■

Oroimenaren Legeari jarriak

I

Bi mila eta seigarrenetik
hogeita hamaseikora
Oroimenaren lege asmoak
sentimenduak aztora.
Urteek konta al lezakete
desagertuen denbora?
Justizia noiz helduko, gorpu,
beso zabal, ahoz gora
hasi burua altxatzen eta
berriz kuneta zulora.

KARLOS CORBELLA

II

Begira nola Franco harrizko
zaldi gainean joaten dan
haren lagunek kale ta plazen
izena dute berengan.
Altxamenduan kontra borrokan
bizia zutenak eman,
ta eman gabe kendutakoak,
arima galduak hegan
Demokraziak utzi nahi ditu
Kondenatuen zerrendan.

III

Amets gaiztoa bizi zutenak
oraindik ez daude lasai
desagertuen ondorengoek
kuttunen berri jakin nahi
detaile gordin asko dakigu,
oraindik zenbat jakingai
inor ez al da bakoitza bere
lekuan ipintzeko gai
iragana ezin alda liteke,
iragana, Historia, bai.

IV

Denborak dena margotua du
gorri ta hori kolore
justizia eske dabilenari
dena kontua ta lore.
Faxistak altxa ziren garaian
gorriak ez ziren gorde
askok eduki zuen arnasa
emateko lain ohore
ondorengoak, berriz, gauza ez
hortzak erakusteko're.

V

Barkamen hitzak aho askotan
darabilen fantasia
esanaz nola barkamena den
konponbidean hasia.
Hirurogeita hamar urtetan
hitz ahaztu arazia
baldin hitz horrek benetan badu
aitortzen zaion grazia
badauka zeinek eskatua ta
badago nondik hasia.

VI

Non gelditzen da altxamendu ta
diktaduraren kondena
argitu eta epaitu ezean
egin eta jasan zena.
Kuneta ertzetik plazara betor
izen haien oroimena
nolatan egin asmatu ezkerro,
askok aze atsedena:
Ta zaildu behintzat ez du egingo
gero etorriko dena.

Osasuna
Botika generikoen
merkatua hazten
ari da

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina
XIX. mendeko
burgesek ez zuten
bainatzea gustuko

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Miriam
Ocariz

Miriam Ocarizek txikia zenetik maite izan du moda. Bilbotarra da bera eta bertan ikasi du bere jantziak diseinatu eta josten. Bertan jarraitzen du lanean ere. Cibelesera joateko puntuan hartu gaitu bere tailerrean, Deustua auzoan dagoen eraikin industrial zahar batean. Oihalak kiribilduta eta tinta poteak hor zehar sakabanatuta daude. Manikiak geldi dira baina langileak atsedetik gabe ari dira lanean. Hamabi pertsona harrapatu ditugu, Miriamekin batera, Madrilera eraman behar duten guztia prestatzen. Ezertarako tokirik eta astirik ez dela dirudi, baina tartea egin digu Ocarizek, gure galderei erantzuteko.

MAYI TOLOSA
Argazkiak: Iñigo Azkona

«Gure burua zerekin identifikatzen dugun jakitea gero eta zailagoa da»

Zure bilduma berria Cibelesen aurkezteko puntuan zara. Zer berri?

Ez du gai zehatz bat jorratzen, ez du elementu bereizgarri bat. Normalean, kontzeptu eta ideien arabera lan egiten dut. Esango nuke, hori bai, oraingo hau, inoiz baino orekatuagoa dela orokorrean.

Kontraste bat bilatzen du. Jantzi batzuek ehun oso arinak dituzte, zeta adibidez, eta bolumen handia eman diet, bolanteekin, paparreko parpailekin... Aldi berean, badira beste diseinu batzuk, oso egitura finkoa dutenak, oihal zati askorekin eta zorrotasun handiarekin josiak. Estanpatuak ere delikatuagoak dira.

Koloreei dagokienez, zuria eta txikle tonuko arrosa erabili dut asko. Hasi nintzetik asko gustatu zaidan kolorea da arrosa mota hori eta azken aldian gutxiago erabiltzen banuen ere, oraingoan garrantzia berezia eman diot.

Ez da Cibelesen parte hartzen duzun lehen aldia. Izena hartu duzu dagoeneko, baina marka handientzat ere lan egin duzu. Esaterako, Armand Bassirentzat...

Bai, oraintxe utzi dut definitiboki baina asko ikasi dut, esperientzia oso ona izan da, batez ere haien lan egiteko modua ikasteko balio izan didalako. Historia luzea duen

enpresa da eta oso egituratua dago. Prozesu osoa era globalagoan ikusten irakatsi dit.

Haren eragina jaso duzu beraz. Baina horretaz gainera, zein dira zure kuttunak?

Askotatut, oraingoan artean beti asko interesatu zait Martin Mariela adibidez, edo Nicolas Ghesquière, orain Balenciaga hartu duena... Ezingo nituzke guztiak aipatu. Azken batean, nortasun handia dutenak gustatzen zaizkit, modaren kontzeptu ezberdin bat sortzea lortzen dutenak.

Dena den, diseinuak egiterako orduan, batez ere inguratzen nauen guztia erabiltzen dut inspirazio iturri gisa. Artea, bidaiak, zinea, musika eta batez ere jendea, klean ikusten dudana jendea.

Eta jende horrek zure arropa adierazteko erabiltzea gustatzen zaizu...

Niretzat arropak norberaren sentimenduak adierazteko balio du eta asko esaten du pertsona horri buruz. Horretarako balio badu, asko lortu du. Era berean, modak izan dituen hainbat aldaketek gizartearen eragin dute. Esa-

Arte Ederrei eta modari lotua

Arte Ederretan lizentziatua, Bilboko Lanca moda eskolan ere ikasketak egin zituen aldi berean Miriam Ocariz (Bilbo, 1968).

1994an hasi zen lanean, bere bazkide batekin batera Monge-Ocariz denda zabaldu zuenean eta 1996an aurkeztu zuen lehen bilduma propioa, Gaudi pasarelan.

2002an L'oreal Paris saria lortu zuen Cibelesen, diseinugile gazte onenari eskainitakoa.

terako, Coco Chanelek besteren artean, emakumeek ere galtzak erabiltzea proposatu zuen eta horrek askatasun handia eman zion garaiko emakumeari. Ezarri egin da hori eta orain oso arrunta da.

Eragin onak izan ditu, baina egun, adibidez, moda hain azkar aldatzeak eta denda handiek hainbat patroiz ezartzeak ez al du oztopatzen norberak bere estiloa mantendu ahal izatea?

Jende askorentzat arropa behar bat baino ez da, baina beste askorentzat bere irudiaren parte garrantzitsu bat da, dudarik gabe. Orain ordea, gure burua zerekin identifikatzen dugun jakitea gero eta zailagoa bihurtu da.

Gauzak zenbat eta errazago jarri, orduan eta gutxiago pentsatzen dugu eta arroparekin gauza bera gertatzen da. Lehen, lau arropa aukeratzen genituen baina horiek oso gureak ziren, horiekin identifikatzen genuen gure burua. Orain mordoa izan dezakegu eta batzuk inoiz ere erabili ez. Gainera, jende gehiegi doa berdin jantzita!

Euskal Herrian zure ustez ba al dugu jantzera-ko orduan berezitasunik?

kulturagenda

Irailaren 15etik 30era

Urdeneta kalea, 9 | 20006 donostia

Erakusketak

Zer gertatu zen gardentasunarekin?

Irailaren 23 arte
Azken egunak!

Mugako nire lagunei.
Ipar Euskal Herria
Karlstadetan 1833-1876

Irailaren 13tik azaroaren 4ra
Baionako Euskal Museoren
eta Zumalakarregi Museoren
ekoizpena.
IRIZAR-en laguntzaz.

Jardunaldiak
Areto Nagusian. 19:30

Irailak 15
Auspoaren Auspoa IV
liburuaren aurkezpena
Auspoa Sailaren 300. alea
Hizlariak: Andres Urrutia |

Jose Mari Iriondo | Antonio Zavala
Bertsolariak:
Txomin Garmendia |
Jose Mari Lekuona

Irailak 20
Atapuerca eboluzioaz mintzo
Hizlaria: Álvaro Arrizabalaga:
*El primer poblamiento
en el País Vasco.*
Nuestra relación con Atapuerca.

arteleku

Kristobaldegi, 14 20014 Donostia
www.arteleku.net

Errealizazio
zinematografikoa
Victor Erice-ren tailerra
Izena emateko epea: irailak 28

Street Zinema
Skateboarding bideo erakustaldia
Kordinazioa: Perros Callejeros
Skateboard Films
Irailak 14-17

Ertz. 7. Nazioarteko bertze
musiken jaialdia
Antolatzailea:
Ertz arte gunea
Irailak 14-17

Klimak zer ikusia izaten du horretan eta agian horregatik hemen nahiko klasikoak gara janzterako orduan, horrek duen alde on eta txarrarekin. Alde ona, nire ustez, kalitate handiko arropa eskatzen dugula da. Askok preziatzen da ongi eginda dagoen zer-bait. Alabaina, horrek bere alde txarra ere badu, azkenean klasikotasun horretatik ateratzea zaila egiten zaigula. Ez da ongi ikusia oso ezberdin janztea. Onartu behar dut horretan nabari dela gazteek ausardia handiago dutela.

Zure arropa mundu osoan saltzen da. Hala ere, zuk beti Bilbon lan egiten jarraitzea erabaki duzu. Zergatik?

Batik bat bilbotarra naizelako. Egia da ez dela hain erraza hemen aurrera egitea, ez baitago industriarik horretarako. Ni hemen hasi nintzen modaren munduan lehen pausoak ematen eta pixkanaka hemen jarraitzea lortu dut. Dena den, gauza asko kanpoan egin behar izaten ditut, adibide sinple bat jartzearen, oihalak erostea.

Zailena hasiera da, beti bezala, dirua eta denbora falta zaizkizulako. Gero, kontaktuak egiten dituzu eta azkenean hemen lanean aritzeko modua egiten duzu, baina hori bai, bidaia asko egin behar dira hala ere.

Nire taldeak eta nik bost urte egin ditugu Deustuko tailer honetan eta laster handiago batera goaz, baina hemendik oso gertu. Hemen jarraituko dut, ahal izan dudalako; zorte hori izan dut.

“Gauzak zenbat eta errazago jarri, orduan eta gutxiago pentsatzen dugu eta arroparekin gauza bera gertatzen da. Lehen, lau arropa aukeratzen genituen baina horiek oso gureak ziren, horiekin identifikatzen genuen gure burua. Orain mordoa izan dezakegu eta batzuk inoiz ere erabili ez”

zure nortasuna mantentzen duzu hainbat gauzatan...

Bai, nik uste estanpatuek identifikatzen nautela beste ezerk baino gehiago. Kamisetak margotzen hasi nintzen eta horrek ireki zizkidan ateak. Orain ere, hori egiten jarraitzen dut. Era berean, koloreari dagokionez, arrosa kolorea beti erabiltzen dut, beti egiten dut erreferentziaren bat, gama horretako tonuren batean. Askok gustatzen zait.

Orain Cibelesen duzu begia eta pentsamendua, baina zein da zure hurrengo erronka?

Hurrengo bilduma prestatzen hasitea. Moda horrelakoa da, oso estresantea batzuetan, bilduma bat amaitu orduko hurrengoarekin hasi behar duzu eta. Dagoneko baditut ideia berriak buruan baina prozesua luzea da eta ez dago astirik deskantsurako. Hori bai, gogoz ere hartzen da denboraldi berria, negukoa eta udakoa erabat ezberdinak direlako. Nik ez dut bat bestea baino gehiago maite, bien arteko oreka sortzen dela uste dut.

Hurrengo bilduma diseinatzeaz gain baduzu bestelako proiekturik?

Aurten egin dudana gauzarik ezberdinena, erakusketa bat paratzea izan da. Tenerifen jarri nuen bat ikusgai, oso didaktikoa, modaren prozesu osoa azaltzen zuena, ideiatik hasi eta jantzia osatu bitartean jarraitzen diren pauso guztiak ikusi ahal ziren bertan.

Bilbon ere, Espacio Marzana-n, beste bat jarri dut. Bigarren hau pertsonalagoa izan da. Nire lana erakusten zuen, baina marrazkiaren ikuspuntutik, ez hainbeste modaren ikuspuntutik. Kamisetetan erabiltzen ditudan marrazkiak ziren erakusketaren oinarria. Egia esan, asko gozatu dut erakusketa hori prestatzen eta gainera, artearen munduan lan egiten duten nire lagunek ere parte hartu ahal izan dute. Politia izan da.

Horrez gain, baditut beste proiektu batzuk ere buruan, esaterako, neskatilentzako arropa egitea, paretetako papera diseinatzea edo tapizeria.

Horiek dira zure proiektuak, baina zure ametsa zein da?

Nire lana eta nire bizitzaren artean oreka aurkitzea. Orainxe lan gehiegi egiten dut. ■

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Burmuina zabal-zabalik duten punkaren aita-puntakoak

Honako hau Donostiako beterranoen zazpigarren lan luzea da. Urteek onura egiten diete eta honako diskoan melodiak eta koroak gehiago zaindu dituzten arren, agerian utzi dute aurreiritzirik gabeko punka egiten jarraitzen dutela, nahi dituzten korronteetatik osagaiak

hartu eta NCCren estilo propioa zizelkatuz, ohi duten indar eta sendotasunez. Ez dituzte modak ezta egun nagusitzen diren korronteak aintzat hartzen eta bide propioa egiten dihardute, beraien erritmoan. Horren erakusle, oraingoan Slade eta D. L. Byronen bertsio bana oparitu dizkigute. Horrez gain, ingelesa eta gaztelera tartekatuta, entzulea 77ko Ingalaterrara, 80ko hamarkadako Kaliforniara eta urrunago eramateko gai dira. Hitzetan autokritika handia egiten dute edanaren, iskanbilaren, inmovilismoaren eta heldutasunaren gainean. **I**

1.530 segundos de...
Nuevo Catecismo Catolico

NO TOMORROW

Iraupena: 25'
3 euro

NUEVO CATECISMO CATOLICO

«Lortu ezin dituzun helburuak ez jartzea da garrantzitsua»

Badirudi disko honek aldaketa erakusten duela. Zer izan da zuentzat?

Disko honek atera gaitu aspaldian bizi izan garen tuneletik. Birritan entseatzeko lokal gabe gelditu ginen: Buenawixtako zati batek sua hartu zuelako, eta etxea hustu zutelako. Lokala aurkitzeak denbora luzea eman digu. Eta Europatik barrena egin beharreko bira atzera bota genuen. Horren ostean diskoa kaleratzeak indarberritu gaitu.

Baina bideoklipa, promozioa egin duzue... Ez al duzue lehen baino serioago hartu?

Iker gitarra jotzaileak bideo produktora bat ezagutu zuen eta proba egiteko aurrekontua eskatzean eskaintza ona egin ziguten. Promozioarena, berriz, Auria eta Teresa lagunek egin digute. Beraiek kazetaritzan egiten dute lan, eta ardura hori hartu zuten. Horrekin lotuta, zuen kantu bat Euskadi Gaztean jartzeak poztu al zaituzte? Nor aldatu da, zuek, Euskadi Gaztea edo Euskal Herria?

Ez gaude kabitu ezinik, baina hamabi bat aste daraguru zerrenda horretan eta pozgarria da jende gehiagok gure musika entzutea. Euskal Herria dezente aldatu da. Hellacopters, Turbonegro eta halakoek jende askoren interesa piztu zuten, eta hori oso positiboa da. Horrez gain, Jam aretoa hiriburuetatik kanpo egoteak ere lagundu du musika talde desberdinen eskaintza zabaltzen, baita Internetek ere.

NCCk dozena pasatxo urte bete ditu, eta aurretik La Perre-ra taldean ere ibili zineten. Zein da jarraitzeko sekretua?

Musika gustuko izatea. Hori ezinbestekoa da. Gainera, hori ez bada, zer egin behar dugu, igandetan arrantzan joan? Beti atera dezakezu musika jotzeko denbora, 40 zein 50 urte izan. Eta garrantzitsuena da lortu ezin dituzun helburuak ez jartzea. Talde asko erre egiten dira, jarritako helburuetara ez direlako heltzen. Gu poliki goaz, baina oraindik badugu zer eman eta ikusle gazteak ere gerturatzen zaizkigu.

Arturo Zumalabe, Arturo Ibáñez, Gonzalo Ibáñez, Eneko Etxeandia eta Iker Illarramendi.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Euskal Herri
Alfabeto...**Robert Thurin/
Itxaro Borda**

HATS BERRI

64 orrialde
16,80 euroEuskal Herriaren
irakurketa berezia

Irakurle euskaldunei, frantsesei zein espainiarrei begira eginik dago liburu polit hau. Robert Thurin argazki liluragarriak eta Itxaro Bordaren idatziek osatua dago eta Euskal Herriaren bereiztasunak alfabetikoki ezagutzeko aukera eskaintzen du: artaldeak, Basabürüa, inauteriak, Korrikaren irudiak edo trikuharriak ikus daitezke bertan. Baina argazki horiek zinez ulertuko badira, testuinguru kultural eta geografiko egokian kokatu behar dira. Adibidez, aurreneko irudiak Baztango harana azaltzen du, berdearen distira ezberdinak erakutsiz, eta haran hori Nafarroan dagoela adierazten

du. Basamortuaren irudi gisa, berriz, Bardeak agertzen dira, hau da, Nafarroa berberak, hegoaldean, eskaintzen duen beste kolore eta formen multzoa. **I**

Kilkerra eztarrian

Juan Luis Mugertza

IBAIZABAL

64 orrialde
8,50 euroZakur letrarekin arazoak dituen
mutikoaren estutasunak

Juan Luis Mugertzak zortzi urtetik aurrerako neska-mutikoentzat idatzi duen kontakizun honen protagonistak arazo bat du: bere eztarriak "erre" letrak "g" bihurtzen ditu. Ikerren gurasoak ez diote gorabeherari garrantzirik ematen. Sendagileak esana die denborarekin berez joango zaiola. Baina mutikoarentzat benetako arazoa da, batik bat munduan gehien gustatzen zaion neskaren izena Arrate delako. Eta berak, hots egin nahi badio, "Aggate" baino ezin izango duelako oihukatu. A zer lotsa Ikerrena! Izan ere, eskolako patioan elkarrekin daudenean, beti saiatzen da "errea" ezkatzen, "iggistatu" esan beharrean, "laban" egin duela-edo esaten. Baina oraingoan aitak Arrateri deitzeko esan dio. Nola egingo du? **I**

Postmodernitatea
gurean eta beste

Ugariak dira azkeneko *Egan* aldizkarian azaltzen diren lanak. Imanol Mercerok Wendworth Webster (1828-1907) folklorista euskaltzalearen *Euskal ipuinak* bilduman arakatu du. Ingelesezt argitaratu ziren 1877 eta 1879an, eta frantsesezt gero, 1882 eta 1883an. Eta euskaraz ere irakur daitezke, 1993an Xipri Arbelbidek eginiko edizioari esker. *Egan* honek eskaintako lanekin jarraituz, Asier Barandiaranen *Bertsolaritza Estatu Batuetan*, Zarko Petan idazle esloveniarraren biografia, Jon Kortazarrek Harkaitz Canoren *Neguko zirkua* liburuaz idatzitakoa, Aingeru Epaltzaren *Rock'n'roll* nobelan agertzen den Iruñearen irudiaz Irati Arratibel eta Amaia Munarrizek diotena, Iñaki Aldekoak *Postmodernitatea gurean?* galderari emandako erantzuna, eta Joxe Artetxeren euskal idatzi batzuk daude. **I**

Egan

Batzuen arteanEUSKALERRIAREN
ADISKIDEEN ELKARTEKO
BOLETINAREN EUSKARAZ-
KO GEHIGARRIA314 orrialde
Urtebeteko harpidetza:
18 euroKulturartekotasuna
nola landu

Euskal Herrian inmigrazioaren fenomenoak aspalditik ezagutzen dugun arren, gaur egun gero eta nabarmenagoa da. Hara zergatik *Aisia Biziz* aldizkariaren zortzigarren zenbakian kulturartekotasuna gaia landu duten. Jatorri eta kultura desberdinetako gero eta pertsona gehiago gerturatzen zaizkigu. Hizkuntza, erlijio eta ohitura ezberdinak dituzten pertsonak. Guztion artean ondo konpondu ahal izateko giltza kulturartekotasuna litzateke. Zer den kulturartekotasuna? Bada, lurralde berdinean bizi diren pertsonak beren nortasunari uko egin gabe eskubide beren jabe izatea. Honek giza talde desberdinen arteko interdependentsia, elkarrekotasuna eskatzen du eta jakina, ez da lortzen erraza. *Desberdintasunari eutsiz, elkar aberastu* proposatzen digute *Aisia Biziz* aldizkariak. Eta horretarako, bertakoei zein kanpotik etorritakoei eskaini diete hitza. **I**

Aisia Biziz

Batzuen artean

URTXINTXA ESKOLA

54 orrialde
5 euro

Jose Mari
Satrustegi: erei-
le eta lekuko

Andres Iñigo

EUSKALTZAINDIA,
NAFARROAKO GOBERNUA
300 orrialde / 15 euro

Jose Mari Satrustegiren hainbat lanen bilduma

Jose Mari Satrustegi euskaltzainaren (1930-2003) lanekin bilduma egin du Andres Iñigo Iturengo euskaltzainak. Nafarroako Gobernuak eta Euskaltzaindiak *Jose Mari Satrustegi: ereile eta lekuko* izenburupean plazaratu dute liburua. Jose Mari Satrustegik *Príncipe de Viana* aldizkariaren euskarazko gehigarrian plazaratutako hainbat artikulua irakurtzeko aukera eskaintzen du. 1966tik 1973. urtera bitartean argitaratutako artikulua dira guztiak, eta gehienbat euskara eta onomastika dute gaitzat. Baina badira ere zenbait pertsonaiaren ezaugarri eta laudorioak, joandakoei eskainitakoak, zenbait herritako ohituren aipamenak, garaiko gertaera eta ideien kritikak, ipuinak eta olerkiak. ■

Gorka Setienen poema zorrotzak *Aparkalekuko felizidadean*

Bizitzari eta daramagun bizimoduari zorrotz begiratzeko aitzakiarik ez duen poeta dugu Gorka Setien. *Nik arnas bartzzen dut / zuk arnas bartzzen duzu/ hura ito egiten da. Adibidez* dio hasieratik, eta jarraian doazen mezuak ez dira gozoagoak. *Hipoteka ez delako, akaso, hitz poetikoa izango, baina Kultura hitzaren errima bila/ tortura aurkitzen dugunean/ orduan ere poesia behar dugu/ eta armak / bizitzaren aldarrikatzeko armak/ plazera jolasa eta bidea jorratzeko/ oinak/ espetxetik libratzeko arma erabateko/ boiek./ Zerrenda ez dago itxita noski... ■*

Paperak, poemak

Gorka Setien

PAPERZALEAK KE

36 or. / 2 euro

IRATI JIMENEZ

«Nik neuk idazteko izan ditudan zailtasunak kontatu ditut»

Agustin Zubikarai nobela laburren saria irabazi duzu. Pozik izango zara, ez da hala?

Ezin pozago. Lehiaketa baterako idazten duzunean irabaztearen aukera hortxe dago, baina oso aukera urruna zirudien eta ez nuen horretan gehiegi pentsatu nahi. Ezustekoa izan da baina pozgarria, benetan. Beste ezeren gainetik, neure buruan konfiantza irabaztea ez da sari txikia izan.

Familian idazle-aurrekari ezaguna duzu. Zure idazle zaletasunean eraginik izan al du horrek?

Irakurtzeko zaletasuna, idazteko gogoia, etxean ikusi ditut, jakina, baina ez dakit horren eragina neurtzen edo nondik datorren neure zaletasuna. Argi daukat oster, aita idazlea dela, zentzurik sakonenean. Idaztea da benetan gustatzen zaiona, prozesu hori, horrek ematen duen plazera. Eta hori niretzat ereduagarria da. Beti sentitu dut nigan konfiantza itzela zuela, baina neure distantzia eman dit. Neure ahotsa bilatzen nabil eta uste dut berak badakiela prozesu hori ez dela erraza eta ezin duela inork zeure partez egin

Nola sortu zen *Bat, bi, Manchester*?

Badu autobiografikotik asko nobela honek, nahiz eta idazten hasita konturatu ez. Nik neuk idazteko izan ditudan zailtasunak protagonistaren bidez kontatu ditut. Maitasun nobela da, baina protagonista idazteko grina sentitzen duen gizona da, eta, bere buruarekin dituen borrokaldien erruz, idazteko ezinduta sentitzen dena. Eta beste pertsona batek beregan duen konfiantzak bere barruko mamuak uxatzen laguntzen dio. Horrek badu autobiografia-tik asko, azalean ez bada ere.

L. J. / ARGAZKI PRESS

Agustin Zubikarai nobela labur saria

Umorea sano erabiliz, bi gizonen arteko maitasun ezinezkoaren gaia jorratu du Irati

Jimenezek Agustin Zubikarai nobela laburren saria irabaztea ahalbidetu dion *Bat, bi, Manchester*-en. Idazlea izan nahiko lukeen mutil gaya du kontalari. Aktore lanetan arrakasta lortu nahi duen mutil-lagun harro bat zeukan, eta haren atzetik iritsi zen bera Manchestertera. Baina besteak agur esan eta Londresera alde egin zionean, han gelditu behar izan zuen, guztiz suminduta eta bakarrik. Behin betikoz idazle bihurtzeko ekarri zituen asmoak ere ia joan zitzaizkion pikutara. Orain idazten duen bakarra, bere itzultzaile lanak derrigortzen dizkion lerroetatik at, Londresera joandakoari sekula bidaliko ez dizkion gorrotozko gutunak dira. Nolanahi ere, gaztea denez, parranda lagun batzuk erraz egin-

Bat, bi,
Manchester

Irati Jimenez

ELKAR

90 orrialde
9,45 euro

go ditu, eta haietako gau batean beste mutil euskaldun bat ezagutuko du. Oso erakargarria da, eta gure lagunari izugarri gustatzen zaio, baina bi akats nabari ditu: batetik, aktorea izatea huraxe ere, eta bestetik, emakume ia denen atzetik etengabe dabilen heterosexuala izatea. Nolanahi ere, etxean libre duen gela okupatzera gonbidatuko du. Eta besteak baietz. ■

egileari galdezka

Ezpalak

KATIXA GARATE

Jon Martin

bertsolari oartzuarak Igartza literatur saria irabazi du, *Bakardadeak* ipuin liburuaren proiektuarekin. Urtebete barru plazaratuko ditu Martinek eromenaren muga dauden pertsonen gaineko ipuinak.

Juanito Garate *Maltzeta* (1924-2006) trikitilari azkoitiarra zendu zen joan den astean. Erromeriaren garai jorienean aritu zen Zabale eta Landakanda pandero jotzaileekin plazaz plaza. Bere alaba Mamen Garaterekin grabatu zuen azken diskoa 2001ean: *Negarrez abesten dut*.

Auñamendi argitaletxeak jasoko du aurtengo Euskal Herriar Unibertsalaren Saria. Auñamendi entziklopedia osatzen egindako lana eskertuko diote hala, azaroaren 15ean, Eusko Jaurlaritzak eta Euskadiko Kutxak.

Txaro Arrazola artista gasteiztararen *Desadostasuna, hondamendia eta egungo bestelako paisaia* batzuk erakusketa zabalik da Durango Beittu arte galerian. Mihise gaineko ploter itxurako argazkiak eta margolanak jarri ditu. Komunikabideetako irudi gogorrei esperantza gehitzen dioten lanak urriaren 28a arte ikusi ahal izango dira.

Latinoamerikako Kulturen Jaialdia

ZINEMA IZANGO DU ARDATZ Latinoamerikako Kulturen Jaialdiak –La Cita deitzen zenak– hamabosgarren urtean. Irriak eta umoreak leku berezia izango dute Miarritzeko jaialdian. Hamaika film lehiatuko dira sail nagusirako, besteak beste, Brasil, Mexiko, Kuba eta Ekuadorretik iritsitakoak. Bestalde, Txileko zinemari buruzko atzera begirakoa eskainiko dute eta Federico Luppi aktore argentinarra omenduko dute. Mexikoko zinemagile gazteen lanak eta Kimuak eta Aquitaine Image programetako filmak ikusi ahal izango dira. Literaturaren gaineko hitzaldiak ere izango dira, besteak beste, Laura Restrepo eta Eduardo Manet idazleen eskutik. Arteak ere izango du lekurik eta gauero Kasinoko plazan DJek musika jarriko dute.

Auspoaren 300. liburua kalean

1954AN HASI ZEN Antonio Zavala bertsoak biltzen, Xabierren irakasle zela. Bi urte geroago *Bertso berri billa Euskaletarian* 300. hitzaldia eman

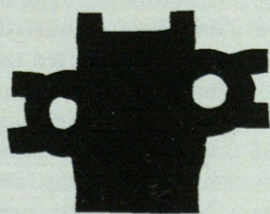
Ixiar Rozasek Nabarrari esanak:
«Literatura bestearen bilaketan hasten zarenean hasten da, nia-rengandik urruntzen hasten zarenean, ezagutzen ez duzun eremu batean sartzen zarenean».

Pako Aristik hitzok idatzi zituen Berrian: «Irakurleen defizit larri bat bizi dugu orokorrean, irakurleena, erosleena, kontsumitzaileena (...). Badirudi euskaldunon bizi maila zenbat eta altuagoa den orduan eta gutxiago gastatzen dugula kulturari. Diru guztia aisialdian doakigu, ondo pasatzen eta ondasunak pilatzen. Kultura denborapasa aspergarrien zerrendan jarria dago, hala izan gabe. Klase politikoak ere ez du gehiegi egiten kultur kontzientzia bat hedatze-

ko, hedabideek ere ez dute inor apasionatzen, ez kulturari buruz, ezta euskarari dagokionez ere».

Gabriel Gulian Uruguayn jaiotako musikaria Garan: «*Nadie sabe nada* lana hemengo diskoetxe batekin kaleratzea izugarri gus-tatuko litzaidake, baina ezin izan dut. Batetik, hizkuntzaren trabengatik. Hemen bizi garen eta musika hemen egiten ari garen kanpotarrekin zor bat dago kitatzeke. Oraindik ez naute artista euskaldun gisa hartzen, duela hamabost urte baino gehiago etorri eta ia ibilbide osoa hemen egin dudana arren. Institutuzio eta kultur politiken mailan herrialde hau saldu eta aberastuko gure keela konturatu ez direlako gertatzen da hori».

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

DANI BLANCO

Kulturaren Euskal Behatokia martxan

Kulturaren Euskal Planaren zutabetako bat zen kultura aztertzeko behatokia sortzea. Beharrezkotzat jo zuten kultur agenteek eta erakunde publikoek kulturaren esparruko informazio eskasiari, informazioa biltzeko metodo estandar ezari eta kultur arloaren azterketa beharriari aurre egiteko. Lakuan kokatuko da Behatokia eta 2008a bitartean Eusko Jaurlaritzaren Kultura Sustatzeko Zuzendaritzak izango du haren gaineko ardura. Behatokiaren jarraipen batzordea Eusko Jaurlaritzak, hiru Foru Aldundiek, hiru hiriburuak eta Eudelek osatuko dute, kulturgintzako hainbat ordezkarekin batera.

zuen eta lau urte beranduago Auspoa bilduma abiatu zuen Balentin Zamoraren laguntzaz. Hasierako liburuetan bertsoak, prosa eta antzerkia argitaratu zuten. Beranduago, bertso liburuak nagusitu ziren eta Sendoa argitaletxearen babesa lortutakoan etorri ziren liburu ezagunak: Xalbadorren *Odolaren mintzoa*, Manuel Lasarteren *Gordean neuzkanak...* Ordutik beste asko etorri dira eta 300.a azkena.

Kantautoreen diskoetako artea ikusgai

KANTAUTOREEN ETA ARTISTEN ARTEKO HARREMANA gehixeago ezagutzeko aukera dago Donostiako Okendo kultur etxean. 50eko hamarkadatik hona artista plastikoek kantautoreen disko azaletarako eginiko lanak bildu dituzte *Hegan*, *abestiok*, *hegan!* erakusketan. Hilaren amaiera bitarte, Zumetak Mikel Laboaren 14 diskoari eginiko azala, M. Hiribarrenek Mixel Labegerieren 4 kanturi egindakoa eta Ivan Zuluetak Vainica Dobleren *Contracorrienteri* egindakoa ikus daitezke, besteren artean.

Lourdes Iriondoren omenez

Abenduaren zazpian urtea beteko da Lourdes Iriondo kantaria hil zela. Irailaren 26tik aurrera haren omenezko ekitaldi ugari izango da Urnietan. Egun horretan Iriondori buruzko mahai-ingurua egingo dute Mikel Atxaga eta Joxe Mari Iriondok eta ondoren hari eskainitako *Bidegileak* bildumako liburuak aurkeztuko dute. 29an Lourdes Iriondo parkea inauguratuko dute eta 30ean Pier Paul Berzaitzek kontzertua eskainiko du Saroben.

San Telmo museoa Venezia-ko Bienalean

Hiriak: jendea, gizartea eta arkitektura da aurtengo Veneziako Arkitektura Bienaleko leloa. Espainiako pabilioiaren baitan, Fuensanta Nieto eta Enrique Sobejano arkitektoek Donostiako San Telmo museoa handitzeko egindako proiektua erakutsiko dute, azaroaren 19a arte.

Kontalari Jaialdia Getxon

Getxokontari jaialdia egingo da estreinakoz hilaren 22tik 24ra bitartean. A la luz de las velas taldearen ekimenez, kontalari andana izango da Getxoko Pipper's tabernan, Geltoki plazan eta Getxo antzokian: Maite Franko, Antton Irusta, Joxemari Carrere, Virginia Imaz, Itziar Rekalde...

www.elkar.com

Nahi duzunaz solastuko gara.

Gura duzunaz egingo dogu berba.

Nahi dezunaz hitz egingo degu.

Nahi duzunaz mintzatuko gira.

Euskal Herriko txoko guztietara iristen da **elkar megadenda**. 14 denda eta 150.000 erreferentzia baino gehiagorekin, eskaintza zabalena aurkituko duzu liburu, musika, edo jolasetan. **Kultura** guzti-guztia zure esku.

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Uso arrak	▼	Guraso arra	▼	Jarri, paratu	▼	Emakume izena	▼	Arintzen duena
	Ustia-kuntza		Interjekzioa		Garratzak		Lapurtua		
	►		▼		▼		▼		▼
	* IZENA	►							
	Gaixo								
Piztuak	▼	Semearen emaztea	►	▼				Iodoa	►
Argizagia, astroa		* DEITURA						Uranioa	
►		▼			Noka, dituzu	►		▼	
					Uhin				
Donostiako auzoa	►				O birritan	►	Sufrea	►	Kontsonantea
Eguzki					Soro		Lehoi amerikarra		Kontsonantea
►			Iskanbila	►	▼		▼	▼	
			Kanpo						
Bizkaieraz, iratzea	►		▼	Aintzira	►			Röntgen	►
Gizon izena				11				Anno Domine	
►			▼			1000	►	Ez eme	►
						Nitrogenoa		50	▼
Suari dario	►		Iruten ematen den denbora	►		▼		▼	

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Simetria duena. 2.- Ardura. Zilbor. 3.- Lau zati lau. Ez zakar. 4.- Lehenengo bokala. Izan. Bokak errepikatua. 5.- Afrikako ibaia, munduko luzeena. Ezarri aditzaren oina. 6.- Ez eme. Pozik. Röntgen. 7.- Elizkizun mota. Baieztatzeko. 8.- Leku horretan. Keinada, mehatxua. 9.- Pertsona armatuz osatutako talde txikiak, miatze lanak egiten dituztenak.

GOITIK BEHERA

1.- Tropikoko eta Tropiko inguruko ordoki lehorra. Hupa, bokalik gabe. 2.- Hizki baten izena. Sendoa, finkoa. 3.- Ahul, geldo. Erdi, hitz elkarketan. 4.- Gelaren erdian. Joaki gara. Kontsonantea. 5.- Arto irinez egindako opil. Aintzira. 6.- Kontsonantea. Nirea. Bizkaieraz, omen. 7.- Beldur. Ez militar. 8.- Kiratsa. Emakume izena. 9.- Alkoholen bukaera. Hostoak.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudoku

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

			9			3		6
	1		7	4				
2								
	6			9		7	4	
	2			3			9	
		9	7		5			6
								5
				8	4		3	
8		6			1			

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz
bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Izana, edukia. 2. Oharrak hartzeko koa-
derno. 3. Arabako koadrila. 4. Erroma erre-
zuen enperadorea. 5. Aranondoaren
fruitua.

UEUko ikastaroak

Nafarroako irriti erdaldun ezagun bateko kazetaria UEUko arduradunetako bat ari da elkarrizketatzen Iruñean. Bat-batean honako hau bota dio –gaztelaniaz, noski–:

– Banatu duzuen programan irakurri ahal izan dudanez, aurreko kirolari buruzko ikastaroa antolatu duzue.

UEUko arduraduna errenuntzioan harrapatuta sentitu da:

– Kirolari buruz? Ez, ez, halakorik ez dugu.

Eta kazetariak konbentzimendu osoz —eta gaztelaniaz—:

– Bai, bai. Hara! Hementxe dago. Ikastaroak:
Osasuna!

Soluzioak

P	V	A	T	R	U	I	L	A	K
L	O	R	K	E	I	N	A		
M	E	Z	A	B	A	I			
A	R		A	L	A	I			
N	I	L	O	E	Z	A	R		
A		E	G	O	N		O		
B	A	T		L	E	U	N		
A	X	O	L	A	Z	I	L		
S	I	M	E	T	R	I	K	O	

8	5	6	3	7	1	9	2	4
7	2	5	8	4	6	3	1	
1	4	3	2	6	9	8	7	5
3	9	7	4	5	8	1	6	2
4	2	1	6	3	7	5	9	8
5	6	8	1	9	2	7	4	3
2	3	9	8	1	6	4	5	7
6	1	5	7	4	3	2	8	9
7	8	4	9	2	5	3	1	6

+	K	E	+	I	R	U	N	A	L	D	I	
+	G	A	R	X	O	T	+	M	+	A	R	+
+	I	R	A	+	L	A	K	U	A	+	R	
E	K	I	+	K	A	L	A	P	I	T	A	
+	E	G	I	A	+	O	O	+	S	+	G	
I	Z	A	R	A	R	A	+	D	I	T	U	N
+	I	+	E	R	R	A	I	N	A	+	I	
			+	A	I	T	Z	I	B	E	R	
	U	S	T	I	A	P	E	N	A			
+	U	+	A	+	I	+	A	+	A			

Bost bider
bost
1. Ukana. 2. Kalet.
3. Aiara. 4. Neron.
5. Arana.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
AINHOA OIARTZABAL

Gartzain (Nafarroa)

Sakela bete gaztaina

Gain batean dagoen herria da Gartzain, Baztango bailaran. Iparraldetik Lekarozekin egiten du muga eta Mendebaldetik, Iruritarekin. Hiru auzo ditu, Etxarri, Ariztegi eta Aizano, eta Ezkaldo mendiaren magalean kokatua dago. Hain zuzen ere, bertara egingo dugu mendi buelta, Ezkaldo mendira, bideko bidez gozatuz.

Bidean zehar aske dabilzan behi eta behorrak eta bista itzelak topatuko ditugu.

1986an, Gartzain herriak 248 biztanle zituen, egun 220 inguru ditu. Antzinatik, nekazaritza, abeltzaintza eta basogintzan ibilitako herria da. Oraindik ere nabarmena da azken sektore horren garrantzia eta herriko kale nagusitik, auto adina ganadu ikus daiteke igarotzen. Herriak, noski, eliza eta frontoia ditu eta baita eraikuntza interesgarriak ere. Iturbide jauregia, esaterako, XVI. mendekoa da eta XVIII. mendeko baserriak ikus daitezke, lau uretako teiltudunak.

Gartzainen bi besta ospatzen dituzte: Pilarrekoak eta herriko patroiairenak, Sanmartinak (azaroak 11). Herriko bestak pasata, Iñauteek dute garrantzia herrian, batez ere Ostegun Gizen egunak. Orakunde eguna izaten da, haurren eguna. Goizean goizetik, etxetxe ibiltzen dira herriko gaztetxoek diru eske, trikiti doi-nuek lagunduta. Eskea amaituta, bazkaria egiten da eta ondoren, oilar jokoaren txanda izaten da. Haurrek, zapia begietan, oilarra ukitu behar dute zurezko espata batekin. Ohitura eta tradizioz betetako herria da Gartzain eta usadioez gain, hizkuntzak ere osasun ederra du herrian. Gartzaindar gehienek solasten dute euskaraz.

Abian

Ibilbideari ekiteko, Gartzainera iritsi behar dugu lehenik eta horretarako NA-121 errepidea hartuko dugu. Elizondo eta

Irurita herrien artean dago Gartzain. Errepide nagusitik desbideratuko gara kilometro bateko aldapa igoz. Autoa eliza parean utzi eta Aizano auzorantz abiatuko gara kale nagusitik. Bide bakarra dago, beraz ez dago galerarik.

Aizanotik gora aldapa gogortzen hasten da, errepidea bukatu eta hormigoizko bidea hasten da. Ordainetan, bistak izugarriak dira.

Berehala herria gure oinetan ikusiko dugu. Ohikoa da hemen goitik putreak ikustea. Herri bertako zelaietan egoten dira, ganaduaren alboan, zelatan. Bildots sortu berriak edo umatzen ari diren behiak urrutitik usaintzen dituzte. Bidearen alde batera eta bestera gaztainak ikusiko ditugu. Nonbaitek baitatorkio "sakela bete gaztaina" esaera. Eta gaztainondoekin

"Elizako ateak etsi diguzte"

GARTZAINGO SAN MARTIN ELIZA 1722. urtean eraiki zuten. Konbentzio Gerrarekin, frantses tropen erasoak jasan zuen. Berritze lanak mende bat geroago hasi ziren. Hasierako eraikuntzatik mantendu den gauza bakarra koruko biga batean dagoen erliebea da, gaztaina egurrez egindako San Martin eta behartsuaren irudia agertzen duena. Erliebeaz gain, San Joseren marmolezko erretaula ere ikus genezake. Elizaren kanpoaldean, aterpean, garai bateko Gartzaingo herritarren hilobiak daude. Gaínean duten grabatuak adierazten dute zein etxeetakoak diren.

Gartzaíndar gehienak elizkoiak dira. Igandero joaten dira mezetara. Elizaren barruan, badira hiru kandela, herriko azken hiru hildakoen omenez. Astebururo, hildakoen senideek pizten dituzte kandelak. Berriz ere beste herritar bat hil arte hartzen duten konpromisoa da. Hildakoaren senideek behintzat, huts egin ezinezko hitzordua izaten dute igandekoak.

Halaber, bada bitxikeria bat Gartzaingo elizaren inguruan. 1940. urte-

ko abenduan Gartzaingo eliza itxi zuten, eragozpen dekretupean. 36ko gerra bukatu berri zela ospatzen ari ziren artean eta Nafarroan, besta honen babesak gotzainak eta gobernadoreak zuten. Gartzaínen, ilunabarrean, lotuta aritu omen ziren dantzan. Jakina, mingarria elizarentzat urte haietan. Eliza 21 egunez itxi zuten eta herriak barkamena eskatzeko aukera zuen. Gazteak gori eta herria haserre, ez zuten barkamena eskatu. Garai hartako gotzainak, Marcelino Olaetxeak eskutitza idatzi zuen dantza berriak gaitzetsiz eta horrekin batera doinu modakoak, akordeoia (infernuko hauspoa) eta dantza "laxoak" gorai patuz: "Berak erakusten digu daukan edertasuna, zauli bezain sendo, txistu eta danborilen soinuekin eta ez bertze kanpoko dantza berri lizunak".

Olaetxea gotzaina bera etorri zen berriro Gartzaingo elizako ateak irekitzera. Ez omen zuen herrian txalorik jaso, baina gartzaíndarrek elizara joaten jarraitzen dute eta dantza lotuak zein laxoak dantzatzeko.

Goitik behera, Ezkaldon aurki daitezkeen fosiletako bat, Iturbide jauregia eta Ariztegi ermita.

batera, beste hainbat espezie: gereziandoak, haritzak, elorri beltzak... Aldapan gora goazela, bidegurutzek bat topatuko dugu. Ezkerreko bidea bazter batera utzi eta aurrera jarraituko dugu mendiko xendan barna. Ibilbide hau mendiko baserri eta borda ederrez josita dago.

Eta dagoeneko bigarren bidegurutzea. Gu goiti, ezkerreko bideari kasurik egin gabe. Ezkaldon mendian, garai bateko animalien fosilak nonahi topatuko ditugu. Iraganeko lekukoak dira aspaldiko izakien aztarna hauek.

Hurrengo bidegurutzean ere, bide nagusiari eutsiko diogu. Eskuinera, putreen jantoki batera eramango gaitu. Animalia hilak botatzen dituzte bertara, putreek jan ditzaten eta bertako ganadu biziari eraso ez diezaien.

Laster batean iritsiko gara Ezkaldoko belaietara. Behiak eta behorrak aske bizi dira bertan. Hauen alboan, zuhaitz lehortu batean, putreen begiratokia dago. Bertan

egoten dira pausatuak sabela betetzeko aukeraren zain. Bistak zoragarriak dira gain honetatik.

Orain arte bide nagusitik ibili gara, baina bihurgune batean dagoen bidegurutzera iristerakoan, bide nagusia alde batera utziko dugu eta ezkerreko bidexka hartuko dugu. Hala ere, lehenengo bide nagusian dagoen karobia bisita genezake. Egun, eroria dago.

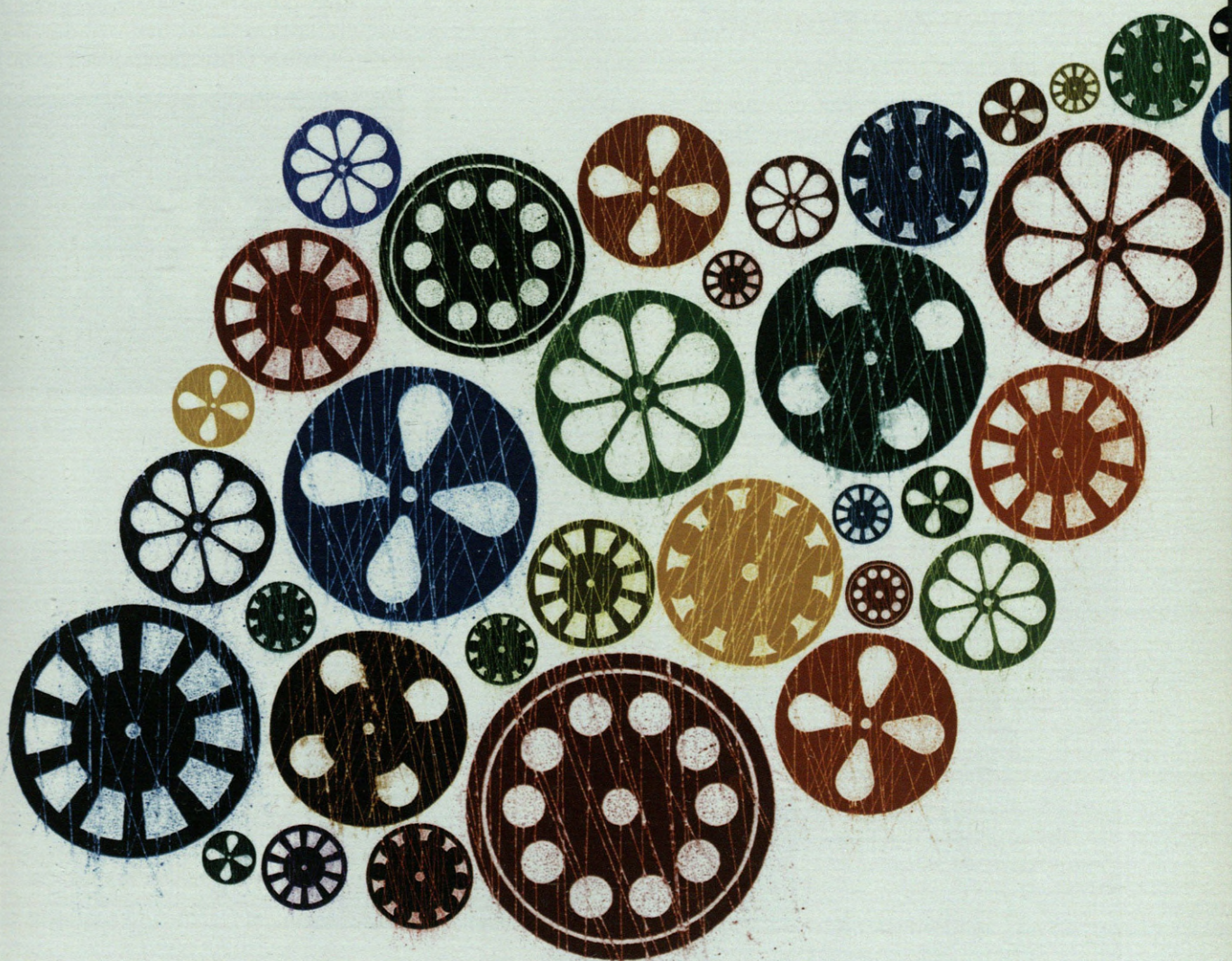
Ezkerreko bidexka horretan, aldapan behera hasiko gara. Bertan, urak eginiko ibilbidea ikus genezake, bere indarraren erakusle.

Halako batean, bidegurutzean berriz ere, eta guk eskuinera egingo dugu, ezker aldean Elizondo eta eskuin aldean Urkizta mendia ditugula. Hurrengo bidegurutzean behera jarraituko dugu eta hormigoizko bidean sartuko gara. Baserri baten paretik pasa eta aldapan behe-

ra, sigi-saga jaitsiko gara. Ezker aldean, gurutze bat ikusiko dugu, harkaitz artean eta eskuin aldean berriz, Elizondoko Berro auzoa. Bidean deskantsatu nahi izanez gero, banku bat badago eta bertatik bista atseginak ikus daitezke. Bide nagusiari jarraiki, eskuinera baserri bat eta ezkerreko bidezidorra ikusiko dugu, Ariztegi auzora eramango gaituena —bide nagusia jarraituz gero, Elizondora iritsiko ginateke—. Harri koskorrez osatutako bidea da, baso artean doana. Azkar ikusiko dugu Ariztegi auzo ederra. Zelai lauak eta baserri dotoreak ditu. Ariztegi iristean, ezkerreko hartuko dugu, ermitarantz, eta marka zuri-berdeei kasu eginez, Ariztegitik Gartzaínara doan bidezidor polita hartuko dugu. ■

**gipuzkoa
zinemaldiarekin**

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ZIENTZIA

Magnetismoa, seigarren zentzumena?

GIZAKIAK BOST ZENTZUMEN dituela betidanik ikasi dugu, hots ikusmena, entzumena, ukimena, usaimena eta dastamena. Baina izaki bizidun guztietan dagoen kriptokromo deituriko ftohartzailea ere eremu magnetikoen aldaketekiko sentikorra dela frogatu berri du Margaret Ahmad ikerlariak zuzendutako talde frantziar-alemaniarrek.

Kriptokromoek argi urdinarekiko sentikortasuna adierazten dute eta izaki bizidunen erritmo biologikoaren erregulazioan parte hartzen dute. Hainbat saiakerei esker, frogatu ahal izan da kriptokromoek argi urdinaren eraginpean daudenean lan-

dareen hazkundean duten eragina. Txori migratzaileen kasuan kriptokromoa begien erretinan kokatzen da eta ezaguna da begiek txori mota horien orientazioan duten eragina. Txori migratzaileen orienta-

Kriptokromoek *Arabidopsis* landarearen hazkundean eragina dute.

Osasuna

JABIER AGIRRE

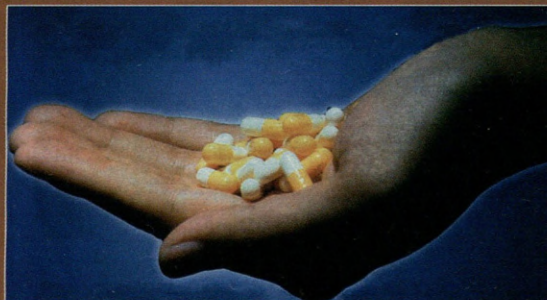
Botika generikoen merkatuak gorantz jarraitzen du

BOTIKA GENERIKOEN merkatuak hazkunde handia izan du azken urteotan, administrazio maila guztiek (Espainiako estatukoek, probintziakoek nahiz lekuan lekukoek) abian jarritako politiken ondorioz. Izan ere, produktu horiek funtsezko papera jokatzeko dute gure osasun sistemaren iraunkortasun finantzarioan.

Horrez gain, eta hiritarrei begira, botika horiek prezio merkeagoa izanda markako botiken kalitate eta eragin-kortasun berbera bermatzen dute, segurtasun osoarekin. Azken finean, urte askoko esperientzia daukate.

Eskura dauzkagun azkeneko datuen arabera, 2005eko abenduan generikoen kontsumoa %15,02koa izan zen, eta zenbateko ekonomikoa berriz, %7,68koa. Zifra horiek gorakada handia dira 2004 urtearekin alderatuz gero, orduan botika generikoen kontsumoa %12,03 eta zenbateko ekonomikoa %6,58koa izan baitzen.

2004ko maiatzetik abendura, 12 osagai aktibo berri sartu ziren botika generikoen eskaintza zakuan,

2005ean 11 izan ziren eta aurreko guztira 7 izan dira, maiatza bitartean –horietatik bost aurreko hiru hilekoan–. Halaber, epe horretan goraka egin du espezialitate farmazeutiko generikoen portzentajeak, urtero finantzaketa publikoan sartzen diren botika berrien kopuru osoarekin

alderatuz gero –2004an %43 ziren eta 2006ko martxoan berriz, %63–.

Generikoak sustatzeko bidean hainbat kanpaina egin dira, bai jendea sentsibilizatzeko, bai botika generikoak kontsumitzera bultzatzeko, eta baita medikuak nahiz botikariak gai horren inguruan trebatzeko ere. Dena den, 2005eko Osasun Barometroaren datuak erabiliz, herritarren %69,5ak badaki zer diren botika generikoak, baina %30,3ak ez. Bestalde, %76,5ak begi onez ikusiko luke horrelako botikaren bat erabiltzea bere medikuak aginduz gero, eta %10,3ak dio medikuak markako botikaren bat errezetatzea lortzen saiatuko litzatekeela.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Bermeo gaineko Almike

BERMEOKO tala hankapean duen tala da Almike, milaka urtetan Bermeoren patrika betetzen duen herria. Auzoa deitzen diote bermeotarrek, beraiek eta almikearrak bi direla argi asko adieraziz. Haiek ere, beste direla azaltzeko jaiak egun bera ospatuz egiten dituzte. Bermeo handikian barraka zatarrak nagusi ziren artean Almikeko zumardian idi-buztarrak pasieran zebiltzan, itsaso estropada zaleari zeinek baino zeinek kopetako doto-reagoak erakutsi...

Zumardi ederra da bai Almiken. Bermeoko Lameraren parekoa. Bikiak ez badira ama berak herendutakoak.

Izenean besterik ez dute aldea: kolonoen alamedatik eratorritakoa bata eta zuhaiztiarenetik bestea. Gaztelaraz alameda hitzak hostoz jantzitako zerua duen kale edo ibilbide zabala adierazten du; garai batean alamoak (guretzako zurzuria *Populus alba*; makala *Populus nigra* eta lertxuna *Populus tremula*). Kale horien egitura geurean ezarri zenean zumarrezkoak (*Ulmus sp.*) izango zirenez, itzalpe horiek euskaraz zumardiak dira.

Harrigarria da bada Almikekoa. Itzelezko zumarrak ditu, egun inon gutxi ikusten diren horietakoak. Duela berrogei bat urtetik hona milaka eta milaka zumar hil dituen grafiosiaren eraginez pixkanaka bakantzen ari dira hemen ere. Tarteak bururik gabe betetzen ari dira. Beheko nagusien lamerako zumardiaren tankera eman nahian aldatutako zurzuriak-udaletxe bera, zinegotzi bera, lorazain bera... kolonizazio bera- zumar amonen hanketara makurraraziak ditu mendebalak. Nahasian XX. mendean itzaletarako baino lorazainen kuttunak izan diren ezkiak (*Tilia sp.*), indigaztainak (*Aesculus hippocastanum*) eta zume negartia (*Salix babylonica*). Panorama hau ezagututa, zumardiko karrejoan buztarria eta harriaren artean idiak lez zumarrak mangata, akituta lirakeke... Eskerrak itsasoa eta bere mendebalaren bizi-pozari!

zioa argiarekin lotua dagoela ezaguna denez, ikertzaileek kriptokromoen eragina ezagutu nahi izan dute. Horretarako, *Arabidopsis* deitu landarearekin aritu dira laborategian lanean eta argi urdinaren aurrean landareak aurkeztutako erreakzioez gain, eremu magnetikoen aurrean gertatutako aldaketak ere kriptokromoak eraginak direla frogatu dute.

Antza, eboluzioaren historian zehar kriptokromoek beren izaera mantentzea lortu dute eta animalia eta landare guztietan irautea lortu dute.

Hau dela eta, ikerketaren hurrengo urratsa gizakietan non kokatzen diren, nola eragiten duten eta noski, beren erabilpenetik zein onurak atera daitezkeen aurkitzea izango da. **I**

ESPAZIOA

Aurrerantzean Pluton
134340

AURTENGO IRAILETIK AUERRERA Eguzki sistematik zortzi planeta izango ditu eta horrez gain hainbat planeta nano. Azken hauen artean kokatu behar dugu Pluton. Bere izen ofiziala Pluton 134340 izango da hemendik aurrera.

Minor Planet Center deitu erakundearen esku geratu da Pluton eta bere sistemako "harri puskek" izendatzeko lana. Horrela, Plutonen sisteman dauden Charon, Nix eta Hydra harri puskei 134340 I, II eta III zenbakiak edo izenak esleitu dizkiete, hurrenez hurren.

Gauden berrizendatze fase honetan, 2003 UB313 edo Xena goitizena zuenari 136199 zenbakia egokitu zaio. **I**

Pluton planeta nanoa, atzean Charon harri puska duela.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Mendebaldearen kiratsa

INPERIO AUSTRO-HUNGARIARRA, 1900. Sandor Marai idazlea jaio zen burgesia familia aberats baten baitan. Baina *Burges baten aitortzenak* bere memoria liburuan idatzi zuenez, familiaren baliabideak ez zituzten garbiketa kontuetan xahutzen, "sarri garbitzea kaltegarria" zelako. Marairen esanetan, bainera dekorazio elementua zen ia: "Trasteak gordetzeko erabiltzen zen eta bere jatorrizko funtzioa urtean behin berreskuratzen zuten, San Silbestre egunean. XIX. mende bukaerako burgesak gaixorik zeudenean edo ezkondu behar zutenean soilik bainatzen ziren".

Antzina, erromatarrek esaterako, kezka handiagoa zuten kontu hauetan eta denbora asko pasatzen zuten terma kolektiboetan, Higiea jainkoaren babesean. Ohitura garbi hau Erdi Aroan ere mantendu zen Mendebaldean, eta Ekialdean, aldiz, bainu turkiarrak nagusitu ziren.

Baina Aro Modernoko hiri europearretako kaleak benetako zaborteak ziren, XIX. mendeko iraultza hidraulikoa baino lehen. Harkinek kalean bertan hiltzen zuten ganadua, larrugileen auzoak infekzio iturri ziren eta zaila zaigu egun animalien gorotzez betetako bazterren usaina imajinatzea. Gainera gizakiek ere ez zuten arazorik larrialdietan edozein izkintetan beharrak egiteko. Goethek kontatzen du, behin, Gardako (Italia) ostatu batean, komunak non zeuden galdetu eta patora eraman zutela. Gora begira egotea ere komeni zen garai hartan, etxean eginda-koak leihotik behera botatzea baitzen ohikoena.

Hiriak zikinak zeuden, baina pertsonak ere ez ziren askoz gehiago garbitzen. Berpizkun-

Jean Ingresen
Bainu turkiarra.
Garbiketa saio
kolektiboek
luzaroan iraun zuten
Mendebaldean zein
Ekialdean. Baina
Europa modernoak
ohitura garbi eta
osasuntsu hau
ahaztu zuen.

detik aurrera gorputzaren pertzepzio itxiagoak izan zuen eraginik horretan. Gainera medikuek pentsatzen zuten urak, batez ere beroak, organoak ahultzen zituela, gorputza babesik gabe uzten zuela eta, azaleko poroetatik sartzen bazen, era guztietako eritasunak ekar zitzakeela. XVII. mendean Basilean zabalduen bategi bategi horrela zioen:

"Haurrek aurpegia eta begiak trupu zuri batekin garbitu behar dituzte eta horrela zikinkeria kendu eta azalak bere kolore naturala berreskuratuko du. Urarekin garbitzea kaltegarria da ikusmenarentzat eta hortzentzat, katarroa sortzen du eta aurpegia zuritu eta lehortzen du".

Klase sozial altuenetara ere iristen zen kiratsa. Paul Scarron idazle frantziarrak garbiketa eszena deskribatu zuen *Roman comique* lanean: protagonistak ura edateko soilik erabili zuen. Hori bai, morroiak "munduko arropa zuri, eder eta garbiena ekarri zion". Zaila izango zen, hala ere, azal distiratsua mamia estaltzea; garbitasunaren jarraitzaile sutsuenek, gehienez ere, hilean behin aldatzen zuten barruko arropa.

Ilustrazioak argia ekarri nahi izan zuen europarren garunerari. Eta garbitasuna hiritarren gorputz eta kaleetara. Harringtonek 1597an asmatutako *water closet*aren erabilera zabaltzen hasi zen azkenean, kloroa aurkitu eta lixiba asmatu zuten berehala, 1869an lehen aldiz antiseptia erabili zuen kirurgian Joseph Lister eskoziarrak... Eta ustelkeria beste esparru batzuetara mugatu zen handik aurrera. ■

ARRASTOAK

TOLEDOKO ONDARE BISIGODOA

MEHATXATUA. Toledo Penintsula Iberiarreko erresuma bisigodoaren hiriburua izan zen VI. eta VII. mendeetan. Gainera, adituen arabera, Toledokoa da Europa osoan gordetzen den bisigodoen garaiko egitura urbano bakarra. Baina ondare erre-

pikaezin honi mehatxu larria etorri zaio berriki Toledotik bertatik, udaleko egitura-keta plan berriak 66.000 etxebizitza eraikitzea aurreikusten baitu. Horietatik 1.300 Vega Baja izeneko zonaldean eraikiko dituzte eta, hain zuzen, Vega Bajan dago antzinako hiri bisigodoa.

Toledoko kapitela bisigodoa.

OIARTZUN

euskal herriko bihotz berdea

OIARTZUNGO UDALA

www.oiartzun.org

Tel: 943 494 521

LORIARTZUN

Loreen eta
landareen jaia.

eLORSORO
termak

arditurriko
BIDEGORRIA

Aiako Harria parke naturaleraino
doan antzinako trenbidea.

museoak

LUBERRI Oiartzungo Interpretazio
Geologikoko Zentroa

HMT Herri musikaren Txokoa

Primeran pasa... pasatu gabe

Aiako Harriaren magalean,
Oartzunen, urriaren lea
Hautzaro Ikastolak antolatuta
ospatuko da aurtengo
Kilometroak, *Ingo yeu! Ingo
ñeu!* lemapean. Ikastola
aitzindaria izan da zenbait
proiektu garatzen eta
Kilometroetan ere lehen pauso
bat emango dute: edozein
jaietan eta orokorrean gizartean
dagoen drogen kontsumoaren
inguruko kezkarri helduz,
proiektu bat garatuko baitute;
Primeran pasa, pasatu gabe.

ITSASO IBARRA

Argazkiak: Dani Blanco

1967AN HERRITAR TALDE BATEN bultzadarekin sortu zen Hautzaro Ikastola. Etxepe batean eman zituzten lehendabiziko eskolak Ines Olaziregi eta Arantxa Madariaga irakasleek. Elizaren babesarekin sortu zen ikastolak laster hartu zuen izaera herrikoia, elizatik bereizten joan eta herritarren artean bono bilketa egin baitzuten. Egun gurasoek eta langileek osaturiko kooperatiba da Hautzaro Ikastola. 1977an oinarritzako eraikina egin zuten eta 1989an Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako eraikina gaineratu. 0-18 urte arteko 850 ikasle biltzen ditu ikastolak.

Hobetuz eta egokituz

Hezkuntzak dinamikoa eta eguneratua izan behar duela uste dute Hautzaro Ikastolako kideek eta ideia honi

Hautzaro Ikastolako haurrak jolastokian Kilometroetako logoarekin.

jarraituz malgutasuna, errealismoa eta integrazioa dira beren hezkuntza proiektuaren ardatzetako batzuk. Eguneko beharrei egokitzen zaion eta errealitateari aurre egiten dion ikastola da Hautzaro; komunikazio eta informazioaren garapenean aitzindariak izan ziren bere garaian, baita Eleanitz proiektuan ere, eta gizarteko errealitate bati helduz, droga-menpekotasunaren gaia lantzen dute DBHko ikasleekin Askagintza erakundearen laguntzaz.

"Drogak larrugorrian"

Askagintza erakundeak hamar urte baino gehiago daramatza udaletxe eta ikastetxeekin elkarlanean Osasun Heziketa eta Droga-menpekotasunen prebentzio programak gauzatuz. Gipuzkoako 25 bat ikastetxetan dabilta lanean *Drogak larrugorrian* programarekin; drogak zer diren, kontsumo motak eta dituzten alde onak nahiz txarrak lantzen dituzte, besteak beste.

Gaiarekin arduratua dagoen ikastetxea izan ohi da Askagintzari gaia lantzeko eskaera egiten diona. Txus Congil Askagintza taldeko kideak adierazi duenez, "askotan ikastetxetatik deitzen gaituzte, drogak txarrak direla eta kalteak dituztela esatera joateko, baina, gure irizpidea ez da debekatzaila, hezitzailea baizik".

Programa honetan ikastola osatzen duten hiru taldeek hartzen dute parte; ikasle, irakasle eta gurasoek. Lehendabizi ikastetxeko klaustro eta gurasoekin biltzen dira, ikasleekin zer gai landuko dituzten azaltzeko eta orokorrean errealitatearen azterketa egiteko: egoera zein den, substantziak, nerabeen inguruko azterketa. Jokabide batzuk zehazten dira gaiaren inguruan. Ondoren, tutoreekin biltzen dira, azken finean beraiek baitira gaia ikasleekin landuko dutenak. Hala, unitate didaktikoak, galdersortak eta erabiliko duten materiala erakusten dizkiete. ➔

Babeslea: Lekeitioko Udala

Lekeitioko Udala
Euskarazko komunikabideen alde

www.lekeitio.com

lekeitio

hizkuntza naturala da beti erabili izan dena gure artean

KILOMETROAK 06 | URRIAK 1 | OIARTZUN

Gipuzkoa hiria
gero eta hurbilago!

Tutoreek Askagintzako adituekin prestaturikoa ikasleekin lantzen dute tutoretza edota etika orduetan. Drogen gaiarekin batera, bizikidetzan eragiten duten beste hainbat alor ere jorratzen dituzte; komunikazioa, talde presioa, arauak, adiskidantza... Azkeneko saioan, berriz, Askagintzako adituak hurbiltzen dira ikastetxeetara, ikasleen zalantza eta galderei erantzuteko. Txus Congilen iritziz, "informazio nahasketa handia dago. Drogak txarrak direla edo drogak onak direla entzuten dute beraiek. Eta ez da hala; drogen erabilera da arazoa. Informazio eta formazio bidez, erre edo edan nahi badute zertan dabilen jakitea da helburua, hots, drogen aurrean arduraz jokatzeko gai izatea".

Hautzaron, programa txertatua

Hautzaro Ikastolan programa hau jada DBHko curriculumean barneratuta dute. Errealismoa eta integrazioa dira Hautzaro Ikastolaren printzipioetarik bi eta horrexegatik hasi ziren gaia ikastolan lantzen. "Gu ikastolan edo inguruan ez gara topatu arazo berezi batekin. Ez gara hasi arazoa ikusi dugulako, kaleko errealitatea dela-

ko baizik. Hezkuntzan gauza horiek teoriarik integratzen ari dira eta praktikan ere zerbait egin behar da. Lotan geratzen bazara, arazoak jan egiten zaitu", dio Arantza Manterola ikastolako lehendakariak. Sorkunde Lekuona, Hautzaro Ikastolako zuzendariaren hitzetan, "esfortzu bat da gaia lantzea, eskola orduz kanpoko koordinazioa

"Hiru ardatz helarazi nahi
ditugu: zure osasuna
zaindu, kontsumitzen jakin
eta errespetatu natura eta
ingurunea"

IGOR ELORTZA

eskatzen du, formazio bat, baina gure printzipioekin bat dator, integrazioarekin. Ez du balio eskola integrala garelako esateak, eta gero ezer ez egiteak. Merezien duen esfortzua da".

Zazpi urte daramatzate, 12tik 16ra bitarteko gazteekin eta euren gurasoekin gaia lantzen. Sorkunde Lekuonak dioenez, "adin horretako ikasleak dro-

gen mundua deskubritzen hasten dira eta positiboa da gaia lantzea. Horrek ez du esan nahi ez dutela droga probatu, baina hori ez da lortu nahi duguna. Helburua, drogekin modu arduratsuan bizitzen jakitea eta osasuna ez galtzea da". Gaiaren lanketa interesgarritzat eta beharrezkotzat dute Hautzaro Ikastolan. Gurasoen parte hartzea handia izaten da eta ikasleek ere gaia serio hartzen dutela azaldu du zuzendariak. Ikastolan lantzeaz gain, Kilometroetan ere landuko dute gaia.

"Primeran pasa, pasatu gabe"

"Gizartea aldatu den eran dena aldatu da eta jaiak dimentsio izugarria hartu du", dio Igor Elortza Kilometroetako koordinatzaileak. Beste edozein jaieran gertatzen den moduan, gazte askok jai hau alkoholarekin lehen probak egiteko erabiltzen dutela badakite antolatzaileek eta kezka horri heldu nahi izan diote. Horretarako, Askagintzarekin batera *Primeran pasa, pasatu gabe* proiektua prestatu dute.

Proiektu honekin drogekin pasatzen den gazteari, pasatu gabe ere ondo ibiliko dela erakutsi nahi diote: "Hiru ardatz helarazi nahi ditugu: ➔

Eraikin berriaren premia

Hautzaro Ikastolaren oinarriko eraikina 1977koa dute eta 1989an DBH-rako beste eraikin bat gehitu zuten. Matrikulazio kopuruak gorantz egin duen bezala eta hezkuntza legeak aldatu diren heinean gela berriak sortzen joan dira. Horretarako, ikastolak berak zituen etxepeko gelak itxi dituzte. Egun ordea, espazio falta dute ikastolan eta Kilometroetan lorturiko diruarekin eraikin berria egin nahi dute: "Kalitatezko hezkuntza eskaintzen dugu, zenbait proiektutan aitzindariak gara, baina horrek baliabideen beharra dakar. Giza baliabideak onak ditugu, borondate ona, baina espazio gehiago behar dugu. Matrikulazioa gorantz doa eta jende horri baliabide fisiko onak eskaini behar zaizkio", dio Arantza Manterolak. Eraikin berriarekin antolamendu hobea eman nahi diote ikastolari, zerbitzu guztiak eraikin zaharrean behar bezala jarri.

Baina eraikin berria egitea ez da duten inbertsio bakarra. Azken bi

Hautzaro Ikastolaren jolastokia.

urtetan inbertsio handia egin dute gela berriak eginez eta jangela hiru-koiztu. Hala, bitarteko ekonomikoak ziurtatu nahi dituzte.

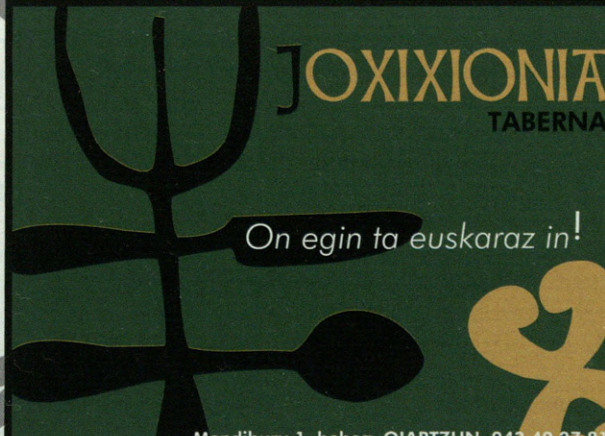
Xede ekonomikoekin batera badiutze bestelako helburuak ere. Ikastolen arteko elkarkidetzak bultzatu nahi dute, Iparraldeko eta Nafarroako ikastolekiko elkartasun bideak sustatuz. Bestalde, herrian naturaren inguruan sortzen ari den proiektuaren alderdi hezitzaileak indartu nahi dituzte.

Herritarrek bultzatu eta lagundutako ikastola da Hautzaro. Hala, herriarekin izan duen harremana trinkotu eta ikasle ohiekin nahiz gainerako laguntzaileekin duten harremana sendotzeko asmoa dute. Hain zuzen ere, herritarrek omenduko dituzte urte hauetan guztietan jaso duten laguntza eskertzeko. Horretarako, garaian garaiko lehendakaria omenduko da, garai bakoitzeko herritarrei eskerrak emanez.

KILOMETROAK 2006

O I A R T Z U N

Urriak 1

JOXIONIA
TABERNA

On egin ta euskaraz in!

Mendiburu 1, behea OIARTZUN 943 49 27 81

Arritxulo Aterpea

ARRITXULO ATERPEA

- ✓Urte osoan irekia.
- ✓Literetan 80 pertsonentzat lo tokia.
- ✓100 lagunentzako jangela, etxeko janaria.
- ✓Taberna.
- ✓Sukalde libreia.
- ✓Akanpatzeko aukera.
- ✓Bertako produktuen salmenta.
- ✓Errokodromoa.
- ✓Audiobisual-bilera gela.

Aritxulegi bidea | P.K. 3 | 20180 OIARTZUN (Gipuzkoa)
Tel.: 943 58 00 10 | www.arrantxulo.com

Hotela-Jatetxea

Gurutze Berri

Gurutze Berri Etxea -Bizardia plaza, 7- 20180 OIARTZUN
Tel. 943 49 06 25 / 943 49 10 37 Faxa: 943 94 37 23 www.gurutzeberri.com

BIDE-ALDE
JATETXEA

36 logela
Ezkontzak, bataioak, ...

Ergoien Auzoa
943 49 21 12
OIARTZUN

berrikuntzaren ekonomiak?

zure osasuna zaindu, kontsumitzen jakin eta errespetatu ondokoa, natura eta ingurunea”, dio Igor Elortzak. Kanpaina honen barruan, ez da graduazio altuko alkoholik zerbitzatuko txosnetan: “Alkoholak gutxi banatzen da, baina jendeak erosita ekartzen du. Guk ezin dugu dena kontrolatu. Gizarteak ere aldatu beharko du eta horrekin batera beste ohitura batzuk hartu”, dio Sorkunde Lekuonak. Hori kontuan izanik, botilaz inguraturik dagoen lagun taldeentzako prebentzio batzorde bat egongo da: “Koadrila bat baldin badago edari askorekin eta nahasketak egiten, pertsona bat hurbilduko da beraingana, ez edaria kentzeko, baina bai kontsumo-arekin izan ditzaketen arriskuez hitz egiteko”, azaldu du Txus Congilek.

Arazoa gizartearen

Gaiarekin kezkatuta badaude ere, Kilometroetako antolatzaileek garbi dute arazoa gizartearena dela: “Ezin da kezka hau ikastolen gain utzi, kezka hau edozein jaietan dago. Badi-rudi alkoholak ikastolen jaietan baino ez dela edaten eta ez da hala. Alkoho-

la edonork edaten du edozein jaian. Ikastolak konpondu behar al ditu gazteek dituzten alkohol arazoak? Ezin zaigu guri eman irtenbidea aurkitzeko ardura”, dio Arantza Manterolak. Igor Elortzak dioenez, “ez dut uste arazoa esaten den adinakoa denik. Ez dut ukatuko mozkorrik egoten ez denik, baina 100.000 pertsonen artean denetarik dago eta horrelakoak ere tokatzen zaizkigu”.

Kilometroak antolatzeko kontseilu erretoreak garaturiko dekalogoan gai honi aurre egiteko asmoa agertu zen, eta hala kontzertuak eta guneak antolatzeko orduan gaia kontuan hartzeko eskatu zen. Izan ere, antolatzailen iritziz, guneen antolaketa eta kontzertuetan zenbait musika taldek ematen duten mezua ere zaindu behar da. Hain zuzen ere, ikasleek beraiek eskatu diete musika taldeak kontratatzerakoan hauek ematen dituzten mezuak kontuan hartzeko:

Kanpainaren logoa gune denetan egongo da ikusgai.

“Ikastolan lanketa bat egiten ari gara esanez drogak arduraz erabili behar direla, eta kontzertu baten diskurtsoa bestelakoa bada kontraesana dago, taldea guk ordaintzen dugulako. Ekarriko diren taldeek betetzen dute mezu hori”, dio Arantza Manterolak.

Primeran pasa, pasatu gabe kanpainarekin badakite arazoa ez dutela datorren urterako konponduko, baina lehen pausoa eman nahi izan dute. “Hau abiapuntua izango da, eta helburua gainontzeko jaietan txertatzea da”, dio Sorkunde Lekuonak. Nafarroa Oinezen ere gauzatuko da proiektua. ■

Urriak 1ean,
zatoz Kilometroak goatzera

Donostiako Udala
Ayuntamiento de San Sebastián

DONOSTIAKO UDALA
www.donostia.org

Larrun 103

Datorren asteko ARGIArekin

Pertsona berrikuntzaren ekonomian

Mahaikideak

Sabino Aiestaran (Gezki)

Anton Borja (EHU)

Juan Felix Garcia (Fagor)

Jose Ramon Guridi
(Gipuzkoako Foru Aldundia)

Iritziak

Josu Amezaga

Eneko Astigarraga

Joseba Koldo Bilbao

Biharko langilea eta enpresa
nolakoak izango dira?

Zer parte-hartze mota da
berrikuntzarako eraginkorra?

Teknologia berrikuntzak:
beharren sortzaile edo asetzaile?

Zer balio eta arrisku dakartza
berrikuntzaren ekonomiak?

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Hamaika Telebista Hedatzeko Taldea

ENPRESA BERRIA sortu da uztailen. Tokiko telebista digitalaren erronkari eusteko asmoz, Euskal Herriko sei eragilek osatu dute enpresa: EKT (*Berria*), EKHE (*Le Journal-Gara*) eta CMNtv (*Deia*-Noticias taldea) komunikazio talde bakoitzak enpresaren %20a dute, Baintet eta Elkarrek %10na eta Euskaltelek %20. Enpresako zuzendari nagusia Iñaki Uria izango da. Euskal Autonomia Erkidegoan, udazkenean, tokiko telebista digitalak ezartzeko lizentziak eskuratzeko aukera izango da eta enpresa berriaren helburua 15 telebista barrutietan euskarazko kate bana ziurtatzea da.

Elhuyarrek 15 urte euskara planetan

ELHUYAR AHOLKULARITZAK 15 urte daramatza enpresetan euskara planak ezartzen. Lehenengoa 1991ko irailean diseinatu zuen Elay Taldearentzat. 15.

urteurrena baliatu dute irailaren 27an jardunaldiak antolatzeke. Helburua, orain arte egindakoa kontuan hartuta, erronkak definitu eta horretarako gakoak zehaztea da. Bide batez, euskara planetan aritu diren enpresa eta erakundeei egindako lana aitortu nahi diete eta oraindik ahalegin horretan urratsik eman ez dutenak animatu nahi dituzte.

Donostiako Miramon Parke teknologikoan izango den jardunaldian, hainbat ekimenen artean, mahai-ingurua izango da. Partehartzaileak honakoak: Jesus Alberdi (Elkargi), Itziar Lopategi (LAB), Xabier Mendiguren (Konstailua) eta Patxi Baztarrika (HPS).

Epaileak A ereduaren eta EGA gainditzearen arteko erlazioa ezeztatu du

EVA DE MIGUEL ikasle sopolarrak demanda jarri zion Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailari. A ereduaren ikasi zuen eta EGA gainditzeko gai ez zen izan. Orain euskaltegian ari

da ikasten EGA azterketa gainditu ahal izateko. Hezkuntza Sailari 10.600 euroko kalte-ordaina eskatu zion De Miguelek, ikastetxetik at ordaindu behar izan dituen eskola orduak berreskuratzeko. Epaileak esan du ordea, legeak ez duela korrelaziorik ezartzen hizkuntza ereduaren eta lortu beharreko euskara mailaren artean.

Euskalerria Irratiak lizentziarik gabe segiko du

NAFARROAKO GOBERNUKO Industria kontseilariak, Francisco Iribarrenek, apirilean adierazi zuen Nafarroako irrati lizentziak Net21ek eta Nafarroako Unibertsitateak jasoko zituztela. Apirileko erabakiak sinadura orain jaso du eta beraz, Euskalerria Irratiak orain arte bezala segiko du, emititzeko lizentziarik gabe. EAJ, EA, Aralar eta Euskara Kultur Elkargoak kritikatu dute Nafarroako Gobernuaren jarrera.

Hazkuntza ekonomikoa

Ibarretxe lehendakaria oso pozik zen aurreko astean, EAEko hazkuntza ekonomikoa (BPG) bigarren hiruhilabeteak %4,2 hazi baita. Espainiako eta Frantziako hazkuntza baino handiagoa omen da. Makroekonomia datuok onak eta adierazgarriak izango dira finantza-edo enpresa-mundukoentzat eta Burtan inbertitzen duten handikientzat. Etxeko mikroekonomiekin bizirauten duten herritarrek, aldiz, ez dute ulertuko epe berean eguneroko erosketak gero eta garestiagoak izatea. Hipotekak hilerio igotzea. Soldadak izoztea. Beren lanek kalitatea galtzea. Milaka pentsio eta oinarritzko errenta gutxieneko soldatara ez iristea, pobrezia gero eta gehiago hedatuz. Noren lepotik izaten da hazkuntza ekonomikoki hori? Ibarretxek makroekonomia datuak pozarren azaldu zituen egun berean, beste datu mikroekonomiko hauek ere eza-

gutarazi zizkiguten: Reckitt Benchiser multinazionalak Gueñesko ekoizpen zentroa itxiko du Europako herrialde batzuetara eramateko eta 190 familia langabezian utziko ditu. Euskal Herrian multinazionalen 350 filial baino gehiago daude eta enpleguen % 38a hartzen dute. Zenbaitzuk dagoeneko joanak dira eta beste batzuk mehatxuka dabil-tza. EAEko aldi baterako kontratuen ehunetik lau baino ez dira sei hilabete baino gehiagokoak. Euskal enpleguaren behin-behinekotasuna 2005ean Europakoa baino bi aldiz handiagoa izan zen, Hego Euskal Herrian % 30,3ra iritsi zen. Eta pasa den astera arte 68 langilek galdu zuten bizia. Hau al da Ibarretxek defendatzen duen hazkunde ekonomikoaaren eredu?

Juan Mari Arregi

BAHEA

Mertxe Mujika AEK-ko koordinatzaile nagusiak Berrian esanak: "Sektorea une honetan ez dago krisian. Azken hiru urteotako matrikulazio datuek erakusten dute ez gaudela krisian. (...) Osasuntsu gaudela esango nuke". **Lan munduan euskara sustatzeko Eusko Jaurlaritzak patronalekin sinatutako akordioari buruz Berrian:** **Leire Txakartegi (ELA):** "Enpresen borondatezotasun eta parte hartze askea hartzen du abiapuntutzat. Printzipio horrekin ados egonik, ekimen hau haratago doazen beste neurri batzuekin osatu behar delakoan gaude".

Miguel Lazpiur (Confedebaskeko presidentea): "Enpresak eurek hartu behar dute erabakia beren borondatez, eta enpresetako jendearen artean ere, horrela nahi izanda hartu behar du parte, norberaren borondatez; inor baztertu gabe, pixkanaka eta laguntza oinarri nagusi bezala hartuz".

Garroña, berri onak Moncloatik

GARONAKO ZENTRAL

nuklearra itxiko da 2008an, Euskal Herriak gertuen dagoen mota horretako zentrala. Aspaldiko aldarrikapena da eta, azkenean, Espainiako Gobernuak gauzatuko duena, iragarri duenaren arabera behintzat. Estatu Batuetan, Europan eta munduko beste potentzia batzuetan –India eta Txina buru– energia nuklearraren peripetzia bizi den moduan, Europako beste herrialde batzuek kontrako norabidean dira eta Espainia azken tren honetan da oraingoan. 70eko hamarkadan energia nuklearraren aurkako borroka latza bizi izan zen Euskal Herrian, eta orduko hezi nagusiak gainditu gabe jarraitzen du atomoan oinarritutako energia mota honek, arriskua eta kutsadura. PSOEren Gobernuak iragarritakoa egia bada, bi urte pasatxo ondoren, arrisku larri bat gutxiago izango da etxe atarian.

EZ DA OSO SINESGARRIA Benedicto XVI.a Aita santuak musulmanen aurrean egin duen atzera egitea. Ez da samur ulertzekoa, halako pertsonak horren baldar jokatzeari. Pentsa

Joan den igandean Etxeratek presoan alde deitutako manifestazioetako baten irudia (Bilboko kaleetan).

liteke lumak alde egin diola, baina sinesgarriagoa da pentsatzea idatzi zuena hala sentitzen duela, baina ez zuela halako erreakzio tinkorik espero. Geopolitikaren testuinguruan, musulman munduak iraindua sentitzen du bere burua –arrazoi handiz gainera– eta erreakzio gehienak logika horretan kokatu behar dira. Baina ezin ukatu, hala ere, herrialde musulman askotan izandako erreakzio eta erantzun asko beldurgarriak direla laiktasuna edo ikuspegi desberdinen arteko begirunea aldarrikatzen duen edonorentzat. Komunikazioaren aroan, gizarte eta kulturen arteko inkomunikazioa da elkar ulertzeko arazorik handienetakoa.

MAHAIEK ERAKETAREN

atzerapenean ei da bake prozesuaren arazo nagusienetakoa, eta bideratzen ari da. Hori da azken egunotan hantzen entzun eta irakur daitezkeen arabera prozesuaren uneaz esan daitekeena. Dena den, PSOEren eta EAJren inguruetakoz iruzkin eta sentipenak dira. Batasunaren aldetik oraindik ez da halakorik iradoki.

LUIS R. AIZPEOLEA da *El País*-eko Moncloako ahotsa eta joan den igandean, ohi legez, prozesuaren egoeraren berri emateaz gain, Iñaki de Juana presoaren gose grebaren berri ere ematen zuen eta modu berezian gainera. Gose grebaren zioaren azalpena ematerakoan, 2005eko otsailetik libre beharko lukeela zioen, baina Gara-n idatzitako bi artikulurengatik Auzitegi Nazionalak berriz prozesatu duela eta horregatik jarraitzen duela espetxean. Ez zuena esaten da garrantzitsuenetakoa: hau da, bi artikulo horiengatik –idazteagatik– 97 urteko espetxe zigorra eskatzen zaiola. Datu funtsezkoena ezkutatu zuen. Kazetaritza munduan ohiko jokaera, baina kasu zehatzak aipatzea ere ez da gaizki.

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Hitz gutxitan, zertan da mundua 2006ko irailean?

Bukatu dira ospakizunak. 2001eko irailaren 11ren inguruko erreportaje eta filma guztiak ikusi ditugu jada. Egunkari eta aldizkarien monografikoak zahartu dira eta birziklatzera jaurti ditugu. Eta propagandaren ostean zer? Ignacio Ramonet-ek laburbildu ditu geopolitikaren gaurko ardatzak.

NEW YORKEKO DORRE BIKIEN kontra-krasoaren bosgarren urteurrena Israel eta AEBk ospatu dute Libano txirtxilatuz. Aldaketa asko pilatu dira urteotan. Iran bere programa nuklearrekin desafioka ari da, eta hurrengo eraso bere kontra gerta daiteke. Nazio Batuen Erakundeak ahulezia erakutsi du. Asiako potentzia berriak abiada osoan datoz. Txirotasuna, emigrazio gero eta handiagoa, ingurumena hondatzeak ekarritako emergentzi egoerak... Albisteen eta intoxikazioen oihanean, nola asmatu zertan gauden 2006an? "Un nouvel état du monde" (Mundua-ren laburpen berria) ipini dio izenburu Ignacio Ramonet-ek *Le Monde Diplomatique*n plazaratu duen sintesiari.

Frantsesek *Le Diplo* deitzen duten hilabetekaria lehen mailako erreferentzia da munduko ezkerrentzat (frantsesezkoaz gain, edizio asko ditu, espainolezkoa tartean); Ignacio Ramonet aginte faktiko bat da, ezkerrean bezala altermundialisten artean. Munduko egoeraren ikuspegi orokorra laburbiltzeko ahaleginean, Ramonet Libanoko uda honetako gerra ez deklaratuak abiatu da.

Ramonetek ohartarazi du, hasteko, Libanon gertatu dena ez dagoela zuzenean lotuta globalizazioaren fenomenoarekin, XIX. mendetik datozen gatazken korapiloekin baizik. "Ideologia liberalak petto egin du sinetsi duenean komertzioa handitze hutsak

berekin bakea dakarrela"; Ekialde Hurbileko gatazka konponezina omen da horren lekuko.

Baina Ekialde Hurbileko saltsak gure telebistetan daukan nagusitasunak ez dizkigu ahaztarazi behar munduko beste bi eskualde gatazkatsu. Ekialdeko Asiaren garrantzia gero eta handiagoa da; India eta Txina jadanik potentzia handiak dira, eta gainera eskualde hau tentsio ugariz beteta dago: India-Pakistan, Txina-Taiwan, Ipar Korea-Japonia... Bestalde, munduaren koadroa osatzeko Saharaz beheko Afrikan pilatzen ari den presioa ez da analistik kanpo utzi behar.

Ohar nagusiekin segituz, berriro gerra nuklearra omen da (hondamendi ekologikoarekin batera) munduak gaur daukan arrisku nagusietakoa. "Indiatik hasi eta Suezko kanalerainoko eskualdean dago bilduta sekula ezagutu den armategirik hilgarriena", dio Ramonetek. India, Pakistan eta Israelek daukate bomba atomikoa (horien kontrolerako itunik sinatu gabe, gainera) eta eskualde horretako gerretan sartuta daude Errusia, Britainia Handia eta Estatu Batuak. Hor sortutako krisiak kudeatzeko ez dago Nazio Batuen Erakundea besterik, eta honek indar txikiegia dauka.

Gaurko estrategiak ulertzeko, jakin behar da munduak etorkizuna hiru zelaitan jokatzeko duela. Militarra da bata, eta horretan AEBak dira jaun eta jabe. Bigarrena ekonomiko eta komer-

Argazki hau Iraken dago hartua. Itxura batera, argazkilariak neska txikia paratu du Handicap International erakundearen afixaren ondoan. Minen kontrako kanpainaren bultzatzaileetako bat den erakunde horren afixek Unicef-en bermea daramate eta kasu honetan Alemaniako gobernuak finantzatu ditu. Txartel honek haur irakiarrek ohartarazi nahi ditu militarrek barreiatuta utzi dituzten leherkariak arriskuez. Antzeko afixak ikus daitezke Afganistandik hasi eta Darfurreraino, milaka haur hil edo zauritzen baitira urtero lurrean barreiatutako munizioen eztandaz. Fotoa ironiazko keinua ere izan daiteke Ekialde Hurbilean herritarrek bizi duten egoera latzaz: mende bat baino zaharragoko gatazken eta AEBek aldarrikatu duten terrorearen kontrako gerraren kalteak nozitzen dituzte, eta nazioarteko erakundeek hitz gozoak baino askoz gehiago ez dute eskaintzen.

tziala da; honetan mundializazioaren logika da nagusi eta agintzen dutenak ez dira erakunde publikoak, konpainia pribatuak eta finantz interesak baizik. Hirugarren zelaia, ekologiarik eta gizar-teari dagokiena da; eremu honek arazo handi eta oso ezberdinak biltzen ditu bere baitan. Honetan sartu ditu Ramonetek ingurumenak, mundu mailako arau berrien beharrari lotutakoak eta herritarrek bizi dituzten buruhauste eta nekeak. "Hemen nagusi dira behartsuak, desordena, babesik eza eta kaosa", idatzi du.

Protektionismoaren lehen hotsak

Munduak geopolitika zelai horietan jokatzeko bada, Ignacio Ramonetek hamar argibidetan sintetizatu du planeta honetako gaurko gai nagusien karta. Lehenik, Ekialde Hurbila da munduko gatazken labe nagusia, 1914tik Gerra Hotzaren akabera arte Europa izan zen moduan. Ekialde Hurbilean sartu behar dira Pakistandik Egiptoraino Islamarekin lotuta dauden gatazkek: Kaxmir, Afganistan, Txetxenia, Kaukasoa, Kurdistan, Irak, Libano, Palestina, Somalia, Darfur...

Bigarren, Israeli aitortuta baduela estatu gisa irauteko eskubidea, gero eta nabarmenagoa omen da militarismoak ez dakarrela konponbidea. Gerra hauetako gehienak "asimetrikoak" baitira, nagusitasun militar handi batek ez dakar garaipena

berez. Libanon ikusi da, eta Iraken ari da ikusten.

Hirugarrenik, "fronte mediatikoa inoiz baino erabakiorragoa da, baina informazioaren testuingurua aldatu egin da", dio Ramonetek. Gerrak hein handi batean iritzi publikoetan jokatzeko dira, eta komunikabide berriek (eraso nuklearrari aurre egiteko diseinatutako Internetek, batez ere) leku garrantzizkoa daukate; Libanon frogatu ahal izan dute israeldarrek, hainbeste bonbaketaekin erresistentziaren komunikabideak mututzerik lortu ez dutenean.

Laugarrena: Washingtonen ezarri nahi duen demokrazia ez da bakerako berme. Palestinan eta Libanon frogatu dute, hauteskunde garbiak egin ostean gogor egurtu dituztenean. Ordainetan, islamismo erradikala bihurtu da AEBei aurre egiteko tresnarik onena. "Hein

batean islamismo erradikalak hartu du XIX.ean anarkismoak eta XX.ean komunismoak eduki zuten lekua".

Bosgarren, estatuarenak ez diren erakundeak ari dira etengabe ugaritzen eta indartzen. Mota guztietakoak dira, ekologistak, humanitarioak... baina horien artean mugimendu armatuek paper erabakiorra jokatzeko dute.

Seigarren, 2001eko irailaren 11z geroztik aro berri batean sartu gara. Asko eta luze idatzi izan du *Le Monde Diplomatique*ko zuzendariak horretaz. AEBen inperio nahiak erresistentzia guztiak "terrorismo" etiketaz hornitu eta herritarren eskubideak urritu ditu, baina ororen buru mundua gaur egun are arrisku suagor da. Mega-atentatu gehiagoren zain bizi gara. Beraz, AEBen "izua kontrako gerra" ditxosozkoak porrot egin du.

Zazpi: AEBen indar militarra garestiegia da, eta gainera merkatal defizit izugarria nozitzen duen ekonomia batek eutsi behar dio. Munduko aurrezkiak bereganatzen dituen ponpa handia dira AEBak. Azkenean, munduko ekonomia atzerakada batera eraman dezakete. "Hori da —dio Ramonetek— gaurko arazo (ikusezin) handienetako bat".

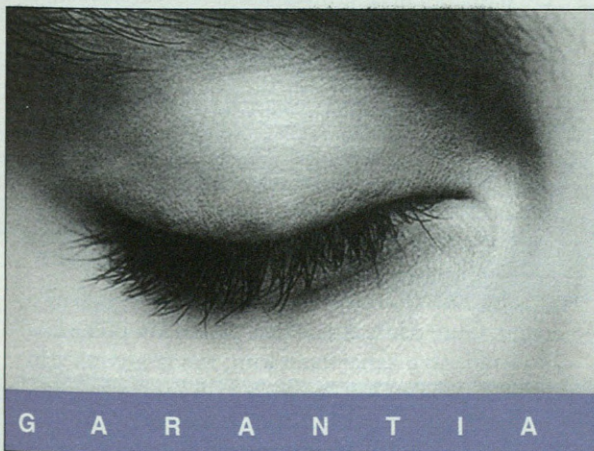
Zortzi: amerikarren defizitak eskulan merkeko herrialdeei egiten die mesede, eta Hegoaldeko ekonomien konkurrentzia —dagoeneko handia dena— are handiagoa izango da. Ugaritzen ari dira Hegoaldeko multinazionalak. "Egin apustu mundializazioaren ziklo baten amaieran gaudela. Gaur dagoen moduan, potentzia zaharrei mehatxu egiten die. Ez da baztertu behar protekzionismoa berriro azaltzea".

Bederatzi: nazioarteko emigrazioek 175 milioi lagun eraman dituzte beren etxeetatik atzerriara. Merkatu ekonomiak produkzio tresna guztiak askatu ditu, salbu eta eskulana, hau Estatuaren mende geratzen da eta. "Baina emigrazioaren bonba —idatzi du Ramonetek— ez da oraindik lehertu. Drama handi horrek estu hartuko ditu gure gizarte garatuak".

Hamargarrena eta azkena: hazkunderaren mugak. Alde batetik, petrolioaren aroa bukatzen ari da. Eta bestetik, kontsumitzen dugun petrolioak sekulako hondamendiak ekarriko dituen aldaketa klimatikoa eragiten du.

Le Diplok iragarri du mundializazioan norabide aldaketa datorrela. Oraingoz itxura handirik ez du, bada. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Konfiantza
delako
garrantzitsuena

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Jose Ignazio Ansorena

Etorkin euskaltzalea edo euskaltzale etorkina

Uda honetan zehar Kanarietara milaka etorkin ailegatu dira era lotsagarrian eta bestelako milaka gehiago modu isilean sartzen ari dira azken urteetan gure zaharrak zaintzera edo inork nahi ez dituen ogibideetan jardutera.

Guzti honi erantzun administratibo txukuna ematea —edo gure exijentziaren indarrez agintariei emanaraztea— arazo larria izanagatik, ez da bakarria etorkinen olatuaren inguruan. Iruditzen zait gure soziedadearentzat oso kaltegarria dela geure buruen prestaketa eza. Inmigrazio honek ekarriko dituen aldaketa soziologiko guztien aurrean ez ikusiarena egiten ari garelako alegia.

Ez ikusiagatik, arazoa ez da desagertuko. Hori pailazook sarri egiten dugun gag bat da. Zerbaitek beldurra ematen digunean, begiak estali. Baina ez du funtzionatzen.

* * *

Gizartearen eraberriketa datorkigu. Nola edo hala etorkinak sartu egingo dira *gure* herrietan, *gure* kaleetan, *gure* etxeetan. Askok sartu dira dagoeneko, baina askoz gehiago dira etortzekoak. Alegia, *gure* horiek guztiak, denbora laburrean ez dira *gureak* izango, konpartitu egin beharko ditugu. Jada konpartitzen ari gara.

Geruza batek ez du oraindik aldaketa honen tamaina ondo ikusten uzten, gertatu den arren. Batetik etorri berri hauek *ezkutu*an dabilatzalako, lan kondarretan, botere ekonomiko eta politikotik urruti, muturrak agerian erakusteko ere beldurrez. Gure hondartzak izan dira udan horren adibide. Hego Ameriketako etorkinen talde ugari asko zeuden hondartzetan. Noski, festa egun merkeak pasa behar. Lagun askotako taldeak ziren gehienak, hamabi, hamabost... Baina zirkulu itxian jartzen ziren, elkarrengandik oso hurbil eta oso leku gutxi betetzen zuten.

Bestetik, ez ditugu ikusi nahi, garai bateko esklaboak bizitza sozialean ikusten ez ziren bezala. Silueta isilak dira, noiz edo noiz gure ondok pasatzean, gehienez haize xaflada txiki bat sortzen duten fantasma mutuak. Hamaika hari ikusezin baitaude beraien edozein hankasartze larriago bihurtuko dutenak. Hiriko zikin-keria dela, lapurreta edo bortxaketa gertatuz gero... aise joaten zaigu begirada beraingana.

ALBERTO ELSOEGI

Eta beraiek ere sentitzen dute begi horien ziztada.

Geruza hori laster batean desagertuko da. Etorkin askok lan eta lan eginez egoera ekonomiko lasaiera iritsiko dira, seme-alaba ugariak izango dituzte eta piramide sozialean igozteko gure ume bakanek ez bezalako gogo eta irrika izango dute. *Zarata* sortzen hasiko dira. Orduantxe arrakalatuko da estalkia goitik behera. Eta momentu horretan, ondo prestatzen ez bagara, euskal gizarteak oso erantzun bortitz eta desagokoa eman lezake.

Mezu sinple eta etnozentrikoak berehala zabal litezke, eta politikaren merkatuan ere bide horiek indarra har lezakete berehala. Begira dezagun Europako hainbat lekutan zer gertatu den. Gurean, euskaltzaleok dugun erronkan —gure kultura itotasunetik ateratzea— *etsai* ikus litezke tentuz eta ausardiaz

jokatzen ez bada proiektzio publikoa duten buruzagi eta erakunde guztien aldetik. Izan ere, urte luze hauetako borroka eta egoera liskartsuek kanpo-koari muzin egiteko atakaren ondoan jartzen baikaituzte hainbat kontutan.

* * *

Euskaltzaleak ere etorkin
izango gara soziedade berri
horretan. Lortu beharko genuke
etorkinak euskaltzale bihurtzea

Bide asko erabili beharko ditugu arazo hauei aurre egiteko. Pausoa aldatuta harrapatzen gaitu gainera. Hainbeste urte *gure arazoa* dela eta bueltaka, eta justu konponbidean jarri orduko, nolako eskema mudantza.

Hauxe bai iraultza!

Euskaltzaleak ere etorkin izango gara soziedade berri horretan. Lortu beharko genuke etorkinak euskaltzale bihurtzea. Beraienari uko egin gabe, gurea ere dasta dezatela, goza dezatela eta batez ere gure artean geratu nahi dutenek eta beraien seme-alabek bertakoa ere maita dezatela. Euskara bereziki.

Ez da lantegi makala. Norberak bere alorrean egin beharko ditu ahaleginak. Nik ere neurean egingo ditut. Barrean, pailazotzan, erraza da elkartzea. Eta iruditzen zait, frankismoaren garaian diktaduraren aurka folkloreak erabilera promozionatu zen bezalaxe, gure folklorea ere izan daitekeela etorkinei eskua eskaintzeko modua. Merkea eta sinplea.

Abegi oneko erromeriak zabaltzen hasi beharko dugu. Gure dantzak erakutsi, elkarrekin polka edo kontradantza zaharretan lotu, fandango eta arin arinetan gozatu, eta kalejiraren ondoren ondoren goak disfrutatu. Baietz honek funtzionatu. ■

Kilometroak 2006

Oiartzunen, urriaren 1ean

Zatoz primeran pasatzera!

EUSKARAZKO AZPITITULO ELEKTRONIKODUN FILMAK

EGUNA	ORDUA	ARETOA	IZENBURUA	SAILA
21	18:30	Principe, 6	GÉNÉRAL IDI AMIN DADA	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
21	20:30	Principe, 6	FRONTIÈRES	EMIGRANTEAK
21	22:30	Principe, 10	LES OISEAUX DU CIEL	EMIGRANTEAK
22	16:00	Principe, 6	FRONTIÈRES	EMIGRANTEAK
22	21:30	Principe, 6	LES OISEAUX DU CIEL	EMIGRANTEAK
23	16:00	Principe, 6	TRICHEURS	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
23	18:00	Principe, 6	GAIJIN - OS CAMINHOS DA LIBERDADE	EMIGRANTEAK
23	20:30	Principe, 10	HESTER STREET	EMIGRANTEAK
24	16:30	Principe, 6	IF I HAD A MILLION	ERNST LUBITSCH
24	18:30	Principe, 6	TROUBLE IN PARADISE	ERNST LUBITSCH
24	19:30	Principe, 10	GÉNÉRAL IDI AMIN DADA	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
24	20:30	Principe, 6	TRICHEURS	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
24	22:30	Principe, 6	BARFLY	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
24	22:30	Principe, 10	HESTER STREET	EMIGRANTEAK
25	20:30	Principe, 9	TROUBLE IN PARADISE	ERNST LUBITSCH
25	21:00	Principe, 6	DESIGN FOR LIVING	ERNST LUBITSCH
25	22:45	Principe, 6	BEFORE AND AFTER	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
26	22:30	Trueba, 2	THAT UNCERTAIN FEELING	ERNST LUBITSCH
28	16:00	Antiguo Berri, 7	BAMAKO	BITXIAK
28	23:00	Principe, 10	THAT UNCERTAIN FEELING	ERNST LUBITSCH
29	18:30	Principe, 6	DESIGN FOR LIVING	ERNST LUBITSCH
29	19:30	Trueba, 2	BELLE TOUJOURS	BITXIAK
29	20:30	Principe, 6	IF I HAD A MILLION	ERNST LUBITSCH
30	16:30	Principe, 9	BELLE TOUJOURS	BITXIAK
30	17:00	Principe, 3	BAMAKO	BITXIAK
30	19:30	Antiguo Berri, 7	GAIJIN - OS CAMINHOS DA LIBERDADE	EMIGRANTEAK
30	19:30	Principe, 3	VITUS	BITXIAK
30	21:30	Principe, 6	BARFLY	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
30	22:30	Principe, 10	BEFORE AND AFTER	BARBET SCHROEDER EZAGUTU
30	23:30	Principe, 6	VITUS	BITXIAK

ZABALTEGI - ZUZENDARI BERRIAK

KUTSIDAZU BIDEA, IXABEL (J.B. EUSKARAZ)

Fernando Bernués / Mireia Gabilondo

28	19:00etan	Kursaal, 2
28	22:30ean	Antzoki Zaharra
29	9:30ean	Kursaal, 2
29	17:00etan	Antiguo Berri, 4
30	19:30ean	Príncipe, 7

ZABALTEGI - BEREZIAK

AGIAN / MAYBE (J.B. EUSKARAZ, INGELESEZ ETA GAZTELANIAZ)

Arkaitz Basterra Zalbide

25	18:30ean	Príncipe, 9
26	22:00etan	Príncipe, 10

NÖMADAK TX (J.B. HAINBAT HIZKUNTZATAN, AZPITITULUAK EUSKARAZ)

Raúl de la Fuente / Pablo Iraburu / Harkaitz Martínez / Gorka Otxoa

27	18:30etan	Antiguo Berri, 4
28	18:30ean	Príncipe, 7

MADE IN SPAIN

ISILTASUN KALEA / CALLE SILENCIO (J.B. EUSKARAZ)

Juan Miguel Gutierrez

25	16:30ean	Príncipe, 9
26	19:30ean	Príncipe, 10

ZINERIK HANDIENA TXIKIENTZAT ROBOTS

Egunero goizeko 10etatik aurrera, 2.500 ikasle bertaratuko dira. Belodromoko emanaldirik ikusgarriena, 400m²-ko pantaila erraldoiaan.

ERAMAN ITZAZU GURASOAK ZINEMARA URTEMUGA FESTA

Larunbata 30, 16:00etan. Emanaldi bakarra Antzoki Zaharrean.
POLLEKE

Larunbata 30, 17:30ean. Emanaldi bakarra Antzoki Zaharrean.

Haur bakoltzak, euro baten truke, heldu bat eraman ahal izango du
DOHAINIK! filma ikustera.

